

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: **Nastja Štupar**

Naslov naloge: **IZZIVI SPREMLJEVALK OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V VRTCIH**

Mentorica: **izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič**

Kraj: Ljubljana

Leto: 2018

Št. strani: 115

Št. virov: 33

Št. prilog: 5

Ključne besede: spremljevalka, izziv, otrok s posebnimi potrebami, vrtec.

Povzetek: Pišem o izzivih spremljevalk s posebnimi potrebami v vrtcih. Osredotočila sem se predvsem na zgodbe spremljevalk in na njihov pogled na delo. Zanimalo me je, kako se v tej vlogi počutijo, s kakšnimi izzivi se srečujejo in kakšen je odnos institucije do njihove vloge. Spraševala sem jih tudi po izobrazbi in izkušnjah, da bi naredila povezave. Za tak naslov sem se odločila, ker sem tudi sama spremljevalka otroka s posebnimi potrebami in zato, ker sem tekom dela ugotovila mnoge pomanjkljivosti. S to nalogo bi rada opozorila, da je potrebno narediti marsikatero spremembo.

INFORMATION ABOUT THE THESIS

Name and surname: **Nastja Štupar**

Title: **CHALLENGES OF ASSISTANTS WHO WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN KINDERGARTEN**

Mentor: **izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič**

Place: Ljubljana

Year: 2018

Number of pages: 115

Number of sources: 3

Number of appendices: 5

Keywords: assistant, challenge, children with special needs, kindergarten.

Summary: I am writing about assistants who work with children with special needs in kindergartens. I was mostly focused on assistant's stories and their view of work. I was interested how they feel about their role, what kind of challenges are they dealing with and what is a relation between an institution and them. I was also asking them about their education and experiences, trying to make connections. I choose this title because I also work as an assistant of a child with special needs and because I noticed many incompleteness during my work. With this thesis I would like to warn certain people that many changes have to be done in this field of work.

Univerza
v Ljubljani Fakulteta
za socialno delo

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

MAGISTRSKA NALOGA

**IZZIVI SPREMLJEVALK OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V
VRTCIH**

Mentorica:izr. prof. dr. Gabi Čacinovič Vogrinčič

Nastja Štupar

Ljubljana, 2018

*If they can't learn the way we teach,
we have to teach the way they learn.*

PREDGOVOR

Za mano je uspešno opravljen izziv pisanja diplomskega dela, zato je bilo na tej točki še toliko težje začeti. Velikokrat preveč pričakujem od sebe in pozabim, da si s tem sama ustvarjam blokade. Kljub ambicioznosti, ki jo nosim kot lastnost, sem se na samem začetku precej lovila. Od vprašanja, kaj naj si sploh izberem za temo magistrske naloge, do vprašanja o smislu vsega – ja, tako daleč sem prišla. Nato je kot strela z jasnega na mojo pot prišel on – fantek, ki mi je spremenil življenje.

Brez posebnih pričakovanj, kot že neštokrat prej, sem ob koncu magistrskega programa poslala prošnjo za delo v vrtec, kjer so iskali asistenta za otroka s posebnimi potrebami. Klic, ki je sledil, mi je narisal nasmeh na obraz, saj me še nikoli prej niso povabili na osebni razgovor za službo. V prvi minuti so mi vsi, ki sem jih spoznala na razgovoru, prirasli k srcu. Naslednji klic je naznanil, da sem bila izbrana. O sreči, ki je sledila, najbrž ne rabim izgubljati besed. Tako se je v mojem življenju začelo novo poglavje.

Izbrana sem bila za asistentko fantku, staremu tri leta, ki ima diagnozo motnje avtističnega spektra. Skupaj z njim sem vstopila v svet neznanega in neskončno sem mu hvaležna, da mi je to omogočil. Gre za prav poseben, zanimiv, unikaten planet pestrega spektra vsega, kar nam življenje ponuja.

V nalogi, podkrepljeni z več intervjuji, opozarjam na izzive in dileme, s katerimi se spremljevalke srečujemo pri vsakdanjem delu, in skušam s konstruktivno kritiko prikazati zaposlovanje spremljevalk na tak način.

KAZALO

1. UVOD	6
1.1. Otrok s posebnimi potrebami.....	12
1.1.1. Otroci z motnjami v duševnem razvoju	13
1.1.2. Slepí in slabovidni otroci ter otroci z okvaro vidne funkcije.....	14
1.1.3. Gluhi in naglušni otroci	15
1.1.4. Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami	17
1.1.5. Gibalno ovirani otroci	19
1.1.6. Dolgotrajno bolni otroci.....	20
1.1.7. Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	20
1.1.8. Otroci z motnjami vedenja in osebnosti	21
1.1.9. Otroci z avtističnimi motnjami	21
1.2. Družba in otrok s posebnimi potrebami.....	22
1.2.1. Zgodovina koncepta.....	23
1.2.2. Koncept drugačnosti	24
1.2.3. Pomen vrednot	24
1.3. Otrok s posebnimi potrebami v družini	26
1.3.1. Doživljanje otroka s posebnimi potrebami s strani staršev.....	28
1.3.2. Vloga staršev pri izobraževanju otroka s posebnimi potrebami	31
1.3.3. Socialno delo z družino.....	32
1.3.4. Spoštovanje otroštva in glas otroka	36
1.4. Sistem vzgoje in izobraževanja	38
1.4.1. Predšolsko obdobje	40
1.4.1.1. Načela in cilji vrtca.....	40
1.4.1.2. Vključitev otroka s posebnimi potrebami v redni vrtec	43
1.4.1.2.1. Načela vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami	44
1.4.1.2.2. Usmerjanje	45
1.4.1.2.3. Individualizirani program	48
1.4.1.2.4. Dodatna strokovna pomoč	49
1.4.1.2.5. Inkluzija	49
1.5. Spremljevalka otroka s posebnimi potrebami.....	50
1.5.1. Dela in naloge	51
2. TEŽAVA	53

3. METODOLOGIJA.....	54
3.1. Vrsta raziskave.....	54
3.2. Raziskovalna vprašanja	54
3.3. Merski instrumenti ali viri podatkov	55
3.4. Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec	55
3.5. Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva	55
3.6. Obdelava gradiva	55
4. REZULTATI.....	57
4.1. Razlog za odločitev za delo, opis otroka	57
4.2. Izobrazba, izkušnje	57
4.3. Počutje v vlogi spremljevalke, pozitivne značilnosti vloge spremljevalke, negativne značilnosti vloge spremljevalke	58
4.4. Odnos institucije do vloge spremljevalke, vključenost	59
4.5. Sodelovanje s strokovnimi delavci, sodelovanje z družino	60
4.6. Izzivi spremljevalk, s katerimi se srečujejo, potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke	61
5. RAZPRAVA.....	62
6. SKLEPI	68
7. PREDLOGI.....	70
8. LITERATURA	72
9. PRILOGE.....	75
9.1. Priloga št. 1: Intervjuji	75
9.2. Priloga št.2: Kodirani intervjuji	85
9.3. Priloga št.3: Odprto kodiranje – tabela kodiranja.....	92
9.4. Priloga št. 4: Osno kodiranje	111
9.5. Priloga št.5: Odnosno kodiranje	114
10. POVZETEK.....	115

1. UVOD

Pridružitvev otroku je izraz ljubezni, topline in spoštovanja. Otroku se pridružimo v njegovem svetu kot spoštljiv in odgovoren zaveznik, hkrati pa gradimo most med dvema popolnoma različnima svetovoma. Ko smo spoznali in razumeli svet otroka, ga lahko počasi povabimo, da tudi on spozna našega. Pri tem mu seveda dovolimo, da si vzame čas in da se lahko kadar koli vrne v svoj lasten, tako varen, znan in udoben svet (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Ne morem si zamišljati boljšega začetka uvoda magistrske naloge, saj je avtorica po mojem mnenju zajela ravno to, kar se tudi meni zdi najpomembnejše. Vse se začne s pridružitvijo sočloveku na skupni poti raziskovanja in soustvarjanja. Z zanimanjem za njegov svet in občutljivim povabilom za sodelovanje odpremo vrata upanja, želja, zelenih izidov. Včasih je potrebno tako malo, da v ospredje pridejo človekovi viri, ki pripomorejo ustvariti napredek. Včasih je potrebno samo verjeti.

Pri svojem delu, kot sem že omenila, sodelujem s tri leta starim fantkom, ki ima motnjo avtističnega spektra. Z njim sem od prihoda v vrtec do odhoda domov. Spremljam ga pri vseh dejavnostih in aktivnostih. Hkrati veliko sodelujem z vzgojiteljico, s pomočnico vzgojiteljice, z inkluzivno pedagoginjo, ki izvaja dodatno strokovno pomoč, in s svetovalno delavko, ki je po poklicu socialna pedagoginja.

Gre za zaposlitev s peto stopnjo izobrazbe, kjer smer ni pomembna, pomembne so le izkušnje. Glede na to, da sem študirala socialno delo in sem hvaležna za vse pridobljeno znanje, me je začelo begati to, kje pravzaprav tako imenovane asistentke dobijo kompetence za opravljanje tega dela. Besedo asistentka sem v predgovoru uporabila le enkrat, ker je bilo tako navedeno v razpisu. Načeloma gre za spremljevalko otroka s posebnimi potrebami, a so po zakonu razdvojili pojem, saj naj bi asistentka bila le za otroka, ki nima odločbe, spremljevalka pa za otroka z odločbo. V nadaljevanju uporabljam pojem spremljevalka, ker pri svojem delu nikomur ne asistiram, spremljam pa. S tem pojmom otroku odvzamemo moč in glede na to, kako pomemben je jezik, se seveda pojma asistentka ne bom posluževala. Pojem spremljevalka bom uporabljala v ženskem spolu, ker to delo opravlja veliko več žensk kot moških.

Kaj so sploh dela in naloge spremljevalke? To se sprašujem, odkar sem začela delati v vrtcu, saj te nikjer niso jasno opredeljene. Našla sem precej površno zapisano besedilo o tem, kaj naj

bi počela spremljevalka v osnovni šoli, a za vrtec sploh ni podatkov. Vsak vrtec ima unikatno politiko, po kateri deluje, tudi mi smo skupaj s strokovnimi delavci zastavili, kaj naj bi počela. A že tukaj se zatakne, ker ni enotnosti in prihaja do zmed. V resnici so zakoni tako slabo napisani, da si skoraj nihče ne more točno predstavljati, kaj ta poklic zajema.

Na začetku sem doživljala stisko, ker sem imela občutek, da nimam dovolj znanja o motnji avtističnega spektra, da bi opravljala tak poklic, a sem se sčasoma dodatno izobrazila na tem področju in pa predvsem izhajala iz otroka samega. Moja naloga naj bi bila spremljanje otroka od trenutka, ko pride v vrtec, do trenutka, ko odide. To zajema pomoč pri umivanju rok, pripravi obrokov, previjanju, preoblačenju in sodelovanje z njim pri vseh dejavnostih. Z njim obiskujem tudi dodatno strokovno pomoč. Hkrati ga ob spremljanju navajam na samostojnost in ga spodbujam, da bo čim več opravil zmoget sam. Z njim sem tudi v vseh njegovih stiskah in prijetnih trenutkih. Ciljev nimam zastavljenih, poleg tega pa se konkretno določanje ciljev ne tiče toliko mene kot vzgojiteljice in inkluzivne pedagoginje, ki izvaja dodatno strokovno pomoč. Največ časa sama preživim z njim in si tudi želim slediti nekim ciljem, ki naj bi jih (vsaj tako sem pričakovala) zastavili skupaj s starši. Vedno znova pa se zgodi, da slišim, da sem »samo spremljevalka« in da sicer naj posredno sledim ciljem, a da je moja naloga zgolj spremljanje.

Težava pa nastane tudi pri vprašanju, kako in kaj z drugimi otroki. Nemogoče je ločiti delo na ta način, da spremljevalka ne bi bila vpeta v dogajanje v celotni skupini, česar tudi sama ne bi želela. Hkrati tudi otroci ne razumejo, da sem tam samo za enega fantka, zato me večino časa tretirajo kot vzgojiteljico. Dokaj hitro sem usvojila njihov sistem, tako da se sedaj pri delu z njimi ravnam glede na ostali dve zaposleni. Včasih mi to usklajevanje vzame veliko energije, a drugače ne gre.

Najprej se mi zdi neverjetno, da je lahko spremljevalec vsak, ki ima zaključeno peto stopnjo izobrazbe. Torej bo nekdo, ki je na primer hodil na srednjo ekonomsko šolo, lahko spremljal otroka, ki ima motnjo avtističnega spektra, kljub temu da nima znanja na tem področju, razen, če se je samostojno izobraževal. Vem, da štejejo tudi izkušnje, a zakaj potem hodimo v šolo? Ne morem verjeti, da je tako pomemben poklic tako malo cenjen. Sploh z vidika otrok, saj je za njih in za njihove starše še kako pomembno, kdo bo z njihovim otrokom preživel večino časa v vrtcu.

Zgodi se, da šele, ko je otrok že vključen v vrtec, začnemo ugotavljati, kakšne prilagoditve potrebuje. Poleg tega, da ponekod ni niti osnov, kot so klančina, parkirno mesto za invalide, ustrezen stol, miza in podobno, se dogaja še, da ti otroci nimajo spremljevalca. Težave nastanejo tudi, ko spremljevalec ni dolžan iti zraven, ko je organiziran vrtec v naravi ali ni nadomestitve zanj, kadar zboli (Hleb, 2006:116).

Nikjer ni jasno definirano, kaj naj bi spremljevalec počel. Spremljevalke smo definirane kot tehnični kader, ne kot strokovni, in spadamo v enako skupino kot čistilke, kuharice in podobno. Torej v to skupino bi naj spadali tisti delavci, ki nimajo neposrednega stika z otroki, vendar so zaposleni v vrtcu. Kako je potem mogoče, da spadamo v tehnični kader in nismo dolžne hoditi niti na popoldanska izobraževanja? To se mi zdi nesmiselno, saj smo v skupini ravno toliko kot vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljica in so vse teme, ki jih odpirajo na popoldanskih izobraževanjih za nas pomembne in se nas tičejo. Nesprejemljivo se mi zdi, da zaradi tega spremljevalka ne ve, kako delati, in prihaja do zmed in podobno, saj ne sledi tekočim aktualnim temam. Sploh pa naj bi, kadar je otrok odsoten, spremljevalka delala kot pomočnica vzgojiteljice.

Socialno delo z družino je zagotovo pomembno in specialno področje socialnega dela. Običajno in pogosto je, da se družine spoprijemajo z različnimi kompleksnimi težavami in veliko je takšnih, ki v določenem obdobju življenja potrebujejo pomoč. Sanders zapiše, da je socialno delo kot stroka tisto, ki nudi družini podporo in pomoč, da deluje v družbi, in ji tako omogoči pogoje za kakovostno življenje. Pri tem pa seveda velja upoštevati načelo, da so starši strokovnjaki za svoje otroke nujni in pomembni sogovorniki v procesu pomoči (Sanders, 2008).

Glede na to, da je poklic socialnega delavca krasen poklic, ki zahteva veliko učenja in znanja, menim, da je dobrodošlo, da se za spremljevalko zaposli socialno delavko. Težava nastane, ker to delo ni cenjeno in je slabo plačano. Ne gre za denar ali korist, pa je vseeno treba nekako preživeti. Sploh pa se danes ceni denar, čeprav najbrž tega ne bom nikoli razumela. Višji položaj kot imaš, večjo imaš plačo, a manj stika z uporabniki in obratno. Tukaj sistem odpove na celi črti. Vem, da obstajajo izjeme in da ni vedno tako, pa vseeno ugotavljam, koliko je v resnici takih in podobnih primerov. Človek, ki se čuti manjvrednega, tudi neha izražati mnenje. Res ne želim, da socialno delo kot stroka ne prihaja v ospredje, ker res deluje, saj gre za stroko, ki dela z ljudmi in ne samo za ljudi, pa vseeno človek pride v tak položaj, da ne ve, kako bi prišel v ospredje in že tukaj obstaja nevarnost, da ostaneš spregledan in nisi slišan.

Sploh, če se že tako stežka prebiješ naprej, ker ne želiš biti vsiljiv. Zdi se mi, da imamo socialni delavci na splošno velikokrat to težavo, da kar pozabimo, da smo strokovnjaki in se vdamo v sistem. Žal se bo treba boriti, ker ko enkrat dobimo prvo bitko, bodo morda tudi ostali videli, da zares delamo dobro.

Človeška družba je dinamična, spreminjajoča. Zaradi tega se znanstvene vede, ki skrbijo za človekov blagor, neprestano spreminjajo in dopolnjujejo. Nekatere vede razlagajo in pojasnjujejo družbene spremembe, medtem ko je naloga socialnega dela kot stroke, da dinamiko sprememb ne samo spremlja, ampak se odzove z ravnanjem, ki pomeni začetek procesa pomoči in podpore. To dejstvo zahteva visoko strokovno usposobljenost socialnih delavcev in nenehno preverjanje ter dograjevanje doktrine socialnega dela. Socialni delavci smo profesionalno usposobljeni strokovnjaki, ki imamo znanje za ravnanje in strokovne kompetence za razumevanje socialnega položaja, obenem pa smo se sposobni odzvati v različnih družbenih sistemih, razvojnih družbenih stopnjah kot tudi v ožjem smislu na posameznih področjih dela. To nam narekujejo koncepti, ki so naša opora pri delu. Naravnani smo tako, da res cenimo najmanjše možne korake, ki jih uporabnik uspe doseči, in tako postopoma gradimo pot do cilja, kar se mi zdi še kako pomembno pri delu z otroki s posebnimi potrebami. V današnjem sistemu se to včasih kar malo pozabi. Vsi bi radi nek hiter napredek, socialni delavci pa cenimo pot, po kateri pogumno stopamo skupaj z uporabnikom.

Socialni delavci delamo tako, da dajemo poudarek na vire in moč človeka, ki jo kot vsak posameznik že ima v sebi, a se je zaradi različnih okoliščin ne zaveda ali pa je ne zmore aktivirati. Če se zavežeš, da boš upošteval uporabnikove sanje, mu vračal upanje in skupaj z njim odkrival vire, ki jih ima v sebi in v okolici, stopaš na zelo občutljivo, a pogumno pot. S tem človeku pomagamo, da na poti do zelenega cilja in po poti razrešitve ovir razišče in uporabi vse vire moči, hkrati pa damo poudarek tudi na pretekle pozitivne izkušnje in oporo iz skupnosti.

Perspektiva moči ima izredno pomembno vlogo pri soustvarjanju dobrih izidov med družinskimi člani. Krepitev moči je tista, ki nam pomaga aktivirati nove resurse v celotni družini in vsakem članu posebej. Ta koncept krepi samospoštovanje in samozavest, ki sta pomembna za življenje, še posebej pri reševanju kriznih situacij (Saleebey, 1997).

Odločitev za ravnanje iz perspektive moči pomeni v grobem vsaj dvoje, in sicer prvič, delo na tem, da se resnično poveča socialna moč posameznika, družine in individualna oz. družinska

kompetentnost za premagovanje težav, in drugič, odkrivanje in uporabo posameznikovih in družinskih virov moči (Čačinovič Vogrinčič, 2007: 57).

Socialni delavec deluje v delovnem odnosu, ki ga vzpostavi na podlagi spoštljivega dogovora o sodelovanju, ki govori o tem, kako in kdaj se bo delalo, ter zagotavlja vsem prisotnim varnost.

Delovni odnos, ki ga kot strokovnjaki na svojem področju vzpostavimo socialni delavci, zagotavlja instrumentalno definicijo težave (Lüssi, 1990) in soustvarjanje rešitev, pri čemer proces sodelovanja mobilizira moč same družine. Socialno delo z družino opišemo in zastavimo kot izviren delovni projekt sodelovanja, ki ga soustvarjamo na sporazumevanju, dogovarjanju in skupnem oblikovanju rešitev, da bi udeleženi v težavi postali udeleženi v rešitvi (Lüssi, 1990).

To konkretno pomeni, da po vzpostavljenem delovnem odnosu in vključitvi celotne družine lahko začnemo res delati. Glede na to, da nisem zaposlena kot strokovna delavka, žal ne morem delovati na ta način, a še vseeno lahko uporabljam elemente in delujem po načelih, konceptih socialnega dela. V tem primeru si to predstavljam tako, da bi se najprej pogovorili o tem, kako oni vidijo težavo, sama bi dodala moje videnje in že naslednji korak bi bil soustvarjanje zelenih izidov. Glede na to, da delujemo po etiki udeleženiosti, kar med drugim pomeni tudi, da nima nihče zadnje besede, temveč gre za pogovor, ki se nadaljuje, in da bi kot strokovnjak odstopila od moči, ki mi ne pripada in se pridružila uporabnikom tam, kjer so, vidim nadaljevanje pogojeno s perspektivo moči, da začnemo z nečim, kar ljudem vrača upanje in jim da vpogled v njihovo lastno moč, ki se je včasih premalo zavedajo. Pomembno je, da pri tem ne pozabimo proslaviti vseh majhnih doseženih korakov in da potujemo postopoma, ob tem pa ves čas preverjamo, kje so uporabniki, raziskujemo, kaj bi se še dalo, in se sproti dogovarjamo za manjše cilje, za akcijo, za delo. Glede na to, da imamo socialni delavci znanje za ravnanje, imamo sposobnost prevajati strokovnost v lokalni jezik uporabnika, ki naredi celotno situacijo še bolj razumljivo in domačo.

Čačinovič Vogrinčič zapiše, da zna socialni delavec, ki ni brez besed vzpostaviti in vzdrževati delovni odnos in kontekst socialno delavskega razgovora ter podeliti strokovno znanje z uporabniki in tako omogočiti "prevajanje" v osebni ali lokalni jezik in nazaj v jezik stroke (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Glede na to, da nas najbrž večina nima emske izkušnje kot starš otroka s posebnimi potrebami, pa moramo biti v odnosu še toliko bolj empatični in osebni ter skušati razumeti vse njihove stiske in pomisleke. Hkrati pa ostati na ravni profesionalnosti, da ne začnemo pomilovati ali skušati preveč razumeti, ker bo delovalo nenaravno, saj resnično ne vemo, kako je v tuji koži, dokler sami ne doživimo česa takega.

Kot pravi Čačinovič Vogrinčičeva po Vries, je delovni odnos tudi osebni odnos. Socialna delavka se odziva osebno, podeli svoje izkušnje ali zgodbo, ravna empatično, osebno se odzove na dogajanje v odnosu. Gre za zavzeto komunikacijo, ki v delovnem odnosu omogoči nove izkušnje o ravnanju z besedami in samospoštovanje (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Vse to omogočimo v izvirnem delovnem projektu pomoči, ki ga zastavimo z vsakim ekspertom iz izkušenj posebej in skupaj.

Gre za dopolnilo koncepta delovnega odnosa, kjer soustvarjene rešitve prevajamo v akcijo, dejanja, konkretne korake, ki udeležujejo dogovore. V delovnem odnosu praviloma soustvarjamo izvirne delovne projekte pomoči. Projekti so izvirni, ker se vsakokrat na novo oblikujejo za vsakega uporabnika posebej, in so delovni, ker v vsakdanjem jeziku in vsakdanjem življenju konkretizirajo dogovorjene naloge (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Zaradi vse te profesionalne in čudovite podlage, ki jo ima socialno delo kot stroka, menim, da lahko veliko prispevamo k vsakemu primeru dela z ljudmi.

Skratka moja magistrska naloga govori o tem, kako je premalo poudarka na izobraževanju spremljevalk, podpori in spremljanju ter o tem, koliko lahko socialno delo kot stroka pripomore k boljšemu sodelovanju in boljšim izidom. Nihče ne preverja, ali so ljudje, ki to počnejo, za to tudi primerno usposobljeni, saj usposabljanje za ta poklic niti ne obstaja. Gre za delo z ljudmi in za pomoč otroku, kjer se da ogromno narediti. Spremljevalka preživi z otrokom skoraj osem ur na dan, kar pomeni, da ima na razpolago veliko časa za akcijo, za delo. Seveda, če je na to primerno pripravljena in pri svojem delu podprta. Prav tako ne sme izvajati določenih nalog v zvezi z otrokom, ker naj ne bi imela ustreznih kompetenc, a njeno delo je zelo težko prekiniti in predati v roke nekoga drugega po tem, ko jo otrok spusti v svoj svet ... Predvsem zato, ker to ni predvideno delo spremljevalke in ker velikokrat pravijo, da nima dovolj pedagoškega znanja. Že razumem, da vsak ne more početi vsega in da določene

meje morajo biti postavljene, pa vendar se mi potem zdi zaposlovanje spremljevalk na tak način nesmiselno.

V magistrski nalogi vas bom popeljala skozi moje barvito videnje dela, ki ga opravljam – vse do izzivov, ki se kažejo na moji poti. Začela bom na splošno z določenimi tako imenovanimi znanstvenimi dejstvi, da bodo postavljeni jasni temelji, in nadaljevala z bolj odprtimi temami, ki bodo podkrepnjene s koncepti socialnega dela in z mojim razmišljanjem.

1.1. Otrok s posebnimi potrebami

»Otroci s posebnimi potrebami so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.« (ZUOPP-1).

Vsak otrok s posebnimi potrebami ima več značilnosti, od katerih se ena ali nekaj njih nanaša na primanjkljaje, ovire, motnje. Zato je zagotovo bistvenega pomena, da je v poimenovanju skupine najprej beseda »otrok« kot nosilec vseh značilnosti, šele nato sledi zapis tiste značilnosti, zaradi katere potrebuje dodatno strokovno pomoč ali podporo, morda specializirano izobraževanje in podobno. Takšno poimenovanje je manj stigmativno in bolj skladno s sodobnimi pojmovanji otrok s posebnimi potrebami (Krek in Metljak, 2011: 282).

Iz zgodnejših predavanj na Fakulteti za socialo delo mi je najbolj ostalo v spominu to, da noben otrok ni težaven, vsak je le otrok s težavami. Razlika, ki jo lahko ustvarimo s poimenovanjem, z opisom otroka, je neopisljivo velika. Tako zagotovimo, da je vsak otrok najprej otrok sam po sebi, šele nato opišemo določeno značilnost, ki jo ima. To pomeni, da ga ta lastnost ne definira, je le njegova specifičnost, ki ga dela unikatnega eksperta iz lastnih izkušenj. Če na otroka pogledamo s te perspektive, ga z ničemer ne označimo in ne določimo in lahko v odnos z njim vstopamo brez predsodkov in sodb.

Jesper Juul v svoji knjigi Družine s kronično bolnimi otroki zapiše, da je brezpogojna ljubezen najboljši način, kako spoštovati vsakega človeka. Najpomembneje je, da se mu

prizadeti, hendikepirani ljudje ne smilijo, ampak želi skupaj z njimi deliti izkušnje in raziskovati. Po njegovem mnenju je ljubezen tista, ki premaguje bolečino in strahove. Pravi, da drugačnosti ne gre spreminjati, ampak jo spoštovati in podpirati. In kot zapiše dr. Dušan Rutar v spremni besedi knjige, je prav spoštovanje tisti človekov odnos, tista vrednota do sveta in ljudi, ki zares zdravi simbolne rane (Juul, 2010).

To je zame osnova, ki ne rabi biti posebej poudarjena ali zapisana, temveč bi morala biti že ukoreninjena v ljudeh. Na žalost se tega nekateri še učijo, a je zagotovo skozi leta viden napredek. Je pa res, da sem se tudi sama na začetku mojega odraščanja spopadala s pretiranim pomilovanjem ljudi. Šele ko to presežeš, spoznaš, da gre za ljudi, ki so posebni na enak način, kot je poseben popolnoma vsak izmed nas, in šele takrat se lahko zares prične delo brez pomislekov. Razmišljati o tem, katere pomanjkljivosti ima človek, zaradi katerih je »ubogi«, je nesmiselno, hkrati pa daje človeka v manjvreden položaj. Namesto tega se je pametno raje usmeriti v njegove močne točke in vire, ki so izhodišče za vzpostavitev delovnega odnosa in ravnanja s perspektive moči.

1.1.1. Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Pri otrocih z motnjami v duševnem razvoju gre za nevrološko pogojeno motnjo, ki se kaže v splošno znižani intelektualni ravni in znižanimi sposobnostmi učenja, sklepanja in reševanja problemskih okoliščin ter znižanimi sposobnostmi abstraktnega mišljenja in presojanja. Hkrati so znižane tudi prilagoditvene funkcije oz. spretnosti, ki jih opredelimo glede na otrokovo kronološko starost in odstopanje na socialnem, konceptualnem in praktičnem področju prilagoditvenih funkcij (Kesič Dimic, 2010: 11).

Glede na stopnjo motnje v duševnem razvoju ločimo:

- otroke z lažjo motnjo v duševnem razvoju,
- otroke z zmerno motnjo v duševnem razvoju,
- otroke s težjo motnjo v duševnem razvoju,
- otroke s težko motnjo v duševnem razvoju (Kesič Dimic, 2010: 11).

Otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju obiskujejo redno osnovno šolo. Kljub temu da imajo znižano splošno ali specifično raven inteligentnosti in nižje sposobnosti na kognitivnem, govornem, motoričnem, socialnem področju in težave pri pozornosti ter pomnjenju, lahko s prilagojenim programom in dodatno strokovno pomočjo dosegajo

minimalne standarde. Pomoč po navadi potrebujejo pri komunikaciji, skrbi zase, razvijanju socialnih veščin, samoodločanju, organizaciji, uporabi znanj, vključitvi v širše socialno okolje, vzdrževanju zdravja in varnosti, življenju znotraj družine ter usvajanju znanj v šolskem sistemu in pri organizaciji prostega časa (Kesič Dimic, 2010: 11).

1.1.2. Slepi in slabovidni otroci ter otroci z okvaro vidne funkcije

»Slepi in slabovidni otroci ter otroci z okvaro vidne funkcije so otroci, ki imajo zmanjšano ostrino vida, zoženo vidno polje ali okvaro vidne funkcije.« (Stirn Kranjc in drugi 2015: 8).

Glede na slabovidnost poznamo zmerno slabovidne otroke (ostrina vida 10–30 %) in težko slabovidne otroke (ostrina vida od 5 do manj kot 10 %) (Žerovnik 2004: 125–126).

Glede na slepoto ločimo:

- slepe otroke z ostankom vida (ostrina vida od 2 do manj kot 5 odstotkov).

Taki otroci prepoznavajo manjše objekte na 2 m, zato je za njih pomembno razvijati ostanke vida poleg ostalih čutil. V vsakdanjem življenju potrebujejo stalni specialni trening, v šoli pa potrebujejo prilagojene učne pripomočke za slepe in delajo po kombinirani metodi v Braillovi pisavi in s pomočjo povečal;

- slepe otroke z minimalnim ostankom vida (ostrina vida od projekcije svetlobe do manj kot 2 odstotka).

Tak otrok vidi sence, obrise večjih predmetov in prepozna predmete v velikosti prstov do 1 m. Znanje in spretnosti pridobiva kot slepi, v šoli potrebuje prilagojene učne pripomočke, bere močno povečane črke, piše v Braillovi pisavi, v vsakdanjem življenju pa potrebuje stalni specialni trening in pripomočke za slepe za orientacijo;

- popolnoma slepe otroke.

Pri vsakdanjem življenju in v šoli tak otrok uporablja ostala čutila, piše v Braillovi pisavi, v vsakdanjem življenju pa potrebuje stalni specialni trening in prilagojene učne pripomočke za slepe za orientacijo (Žerovnik 2004: 125–126).

Med otroke s posebnimi potrebami spadajo (po novi zakonodaji) tudi otroci z okvaro vidne funkcije (npr. otrok z nehotenim nihanjem zrkla), ki so ovirani pri delu v šoli (pisanje, branje) in potrebujejo pri tem določene prilagoditve in strokovno pomoč (Šoln Vrbinc in drugi 2014: 6).

Okvare vidne funkcije so lahko eno ali drugo – posledica obolenja ali okvare delovanja osrednjega živčevja. To se kaže po kliničnih, genetskih, nevrofizioloških, laboratorijskih, nevroradioloških ali drugih objektivnih preiskavah (Stirn Kranjc in drugi 2015: 9).

Okvare vidne funkcije lahko prepoznamo kot:

- vidno agnozijo,
- počasen oziroma upočasnen vidni odgovor,
- neučinkovito vidno percepcijo,
- težave z vidno pozornostjo in kompleksnostjo,
- neustrezno vidno-motorično vedenje
- motnje pogleda in fiksacije,
- odsoten vidni odgovor (Stirn Kranjc in drugi 2015: 9).

Otroku lahko okvara vida onemogoči izvedbo določenih nalog; jim na primer otežuje pridobivanje informacij, socialnih izkušenj in podobno. Otroci z okvaro vida naj bi za usvojitve nove naloge potrebovali sedemkrat več časa kot njihovi vrstniki. Večina takih otrok ima sicer del vida uporabnega, načeloma pa tudi slepi otroci ločijo med svetlobo in temo (Kesič Dimić 2010: 15).

1.1.3. Gluhi in naglušni otroci

»Gluh otrok ima najtežjo izgubo sluha, pri katerem ojačanje zvoka ne koristi. Povprečna izguba sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 Hz je 91 dB in več.« (Žerovnik 2004: 128).

»Naglušni otrok ima povprečno izgubo sluha na frekvencah 500, 1000 in 2000 Hz manj kot 91 dB in ima resne težave pri poslušanju govora in govorni komunikaciji. Naglušnost pomeni zoženje slušnega polja in delno moti sporazumevanje s pomočjo govora.« (Žerovnik 2004: 127).

Glede na naglušnost poznamo:

- otroke z lažjo izgubo sluha (povprečna izguba v govornem območju 26–40 dB).

Takšni otroci imajo težjo ali težko izgubo sluha na enem ušesu ter lažjo obojestransko izgubo. Prizadeto je sporazumevanje in poslušanje govora, otrok je oviran pri orientaciji;

- otroke z zmerno izgubo sluha (povprečna izguba v govornem območju 41–55 dB).

Pri otrocih z zmerno izgubo sluha gre lahko za obojestransko zmerno izgubo sluha, popolno izgubo sluha na enem ušesu, lažjo izgubo ali brez izgube na drugem, ali pa ima tak otrok težko izgubo sluha na enem ušesu in zmerno, lažjo ali brez izgube na drugem ušesu. Možno je prizadeto sporazumevanje, poslušanje govora ali se pojavijo druge prizadetosti poslušanja. Prisotna je lahko tudi prizadetost vedenja in težave pri pridobivanju znanja. Oviranost se kaže tudi pri orientaciji in telesni aktivnosti;

- otroke s težjo izgubo sluha (povprečna izguba v govornem območju 56–70 dB).

Gre za težjo izgubo sluha ali težko izgubo sluha na enem ušesu in težjo izgubo sluha na drugem ušesu. Sporazumevanje je prizadeto, prav tako razumevanje govora in poslušanja. Lahko pa gre tudi za istočasno prizadetost vedenja, prilagajanja vedenja okoliščinam in pridobivanja znanja. Oviranost se kaže pri orientaciji, vključevanju v družbo in telesni neodvisnosti;

- otroke s težko izgubo sluha (povprečna izguba v govornem območju 71–90 dB).

Pri takih otrocih gre za popolno izgubo sluha na enem ušesu in težko izgubo sluha na drugem ušesu ali težko obojestransko izgubo sluha. Prisotna je prizadetost pri sporazumevanju, razumevanju in poslušanju govora; lahko gre tudi za istočasno prizadetost vedenja, prilagajanja vedenja okoliščinam in pridobivanja znanja. Oviranost se kaže pri enakih stvareh kot pri otrocih s težjo izgubo sluha.

Glede na gluhoto poznamo:

- otroke z najtežjo izgubo sluha (91 dB in več).

Tak otrok ni sposoben slišati in razumeti govora, tudi če je ojačan. V celoti ne more sprejemati govora niti s slušnim aparatom. Okrnjeno je sporazumevanje, razumevanje in poslušanje govora, pogosto pa ima težave tudi z orientacijo v času in prostoru, s prilagajanjem vedenja okoliščinam in s pridobivanjem znanja. Oviran je pri telesni neodvisnosti in vključevanju v družbo;

– otroke s popolno izgubo sluha.

Otrok s popolno izgubo ne loči niti dveh jakosti zvoka niti dveh frekvenc. Ni sposoben slišati ali razumeti govora, tudi če je ojačan, in prav tako ne more sprejemati govora s slušnim aparatom. Ima težave s sporazumevanjem, razumevanjem in poslušanjem. Pogosto se pojavljajo tudi vedenjske težave in težave z orientacijo v času in prostoru. Težko prilagaja vedenje okoliščinam, okrnjeno je pridobivanje znanja, oviran pa je prav tako tudi pri telesni neodvisnosti in vključevanju v družbo (Žerovnik 2004: 127–128).

Znanih je več vzrokov, zaradi katerih lahko pride do izgube sluha, imelo pa naj bi jo tri do pet odstotkov otrok. Najbolj pogost ugotovljeni vzrok so okužbe med nosečnostjo ali med porodom, okužbe v otroštvu, izpostavljenost premočnemu zvoku, vpliv zdravil in podedovana okvara sluha (Kesič Dimic 2010: 18–19).

Take osebe, ki ne zmorejo govornega jezika, uporabljajo znakovni jezik, ki gluhim predstavlja jezik sporazumevanja. Znakovni jezik poteka z uporabo rok, mimike obraza, oči, ustnic in gibanja telesa (Kesič Dimic 2010: 18–19).

Otroci z okvaro sluha pri izobraževanju potrebujejo dodatno pomoč, saj imajo pogosto težave pri bralnem razumevanju. Njihov besednjak je šibkejši in težje razumejo abstraktno izrazoslovje. Pomoč občasno potrebujejo tudi pri pisnih nalogah, saj težje izrazijo in zapišejo stvari, ki jih sicer razumejo. Otroci z okvaro sluha imajo težave pri gibanju, in sicer pri ravnotežju in grafomotoriki (Kesič Dimic 2010: 18–19).

1.1.4. Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami

»Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami imajo motnje pri ustvarjanju in razumevanju ter govornem izražanju, ki niso posledica izgube sluha.« (Žerovnik 2004: 128).

Motnje se kažejo v razumevanju govora in jezikovnem izražanju od blagega zaostanka do nerazvitosti. Specifične motnje se pri takih otrocih kažejo tudi v neskladju med besednimi in nebesednimi sposobnostmi. Sekundarno pa se kažejo tudi na področju branja, pisanja in pri učenju v celoti (Žerovnik 2004: 128).

O govorno-jezikovnih motnjah govorimo takrat, ko pri učencu govor sploh ni prisoten, ima skromen besedni zaklad, malo in nerad govori in ko zaznamo, da ne razume sporočevalca. Otrok pogosto dela slovnične napake, njegovo govorjenje je nesmiselno, vrstniki pa ga zato pogosto ne razumejo. Za lažje sporazumevanje si pomagajo z uporabo nadomestne oziroma dopolnilne komunikacije (Kesič Dimić 2010: 21).

Med najpogostejše govorno-jezikovne motnje spadajo:

- dizartrija (okvara dela možganov, ki nadzoruje govorno mišičje),
- afazija (motnja, ki je posledica možganske okvare),
- dislalija (motnja izreke glasov),
- jezikovne motnje,
- motnje branja in pisanja ter drugi razvojni govorni zaostanki (Kesič Dimić 2010: 21).

Poznamo:

- otroke z lažjimi govorno-jezikovnimi motnjami.

Pri takih otrocih govorno-jezikovno sporazumevanje odstopa od povprečja enako starih otrok pri izgovarjavi, sestavi ali pomenu. Uspešno se sporazumevajo s pomočjo zahtevne multimodalne nadomestne in dopolnilne komunikacije, pridobivajo in izražajo znanje o sebi in svetu okoli sebe ter so se sposobni pisno sporazumevati z ustreznimi prilagoditvami;

- otroke z zmernimi govorno-jezikovnimi motnjami.

Oviranost otrokom preprečuje uspešno sporazumevanje z okolico, zaostanek pa se kaže na področju izgovarjave, oblikovanja, pomenoslovja in zgradbe. Sposobni so uporabljati multimodalno nadomestno in dopolnilno komunikacijo, imajo pa omejeno pisno sporazumevanje;

- otroke s težjimi govorno-jezikovnimi motnjami.

Sporazumevanje otrok s težjimi govorno-jezikovnimi motnjami je zelo omejeno in je vezano na osebe iz ožje okolice, saj potrebuje stalno vodenje in različne stopnje pomoči. Z osebami iz ožje okolice se sporazumevajo z uporabo enostavne nadomestne in dopolnilne komunikacije;

- otroke s težkimi govorno-jezikovnimi motnjami.

Takšni otroci se odzivajo le na situacijo. Za sporazumevanje pretežno uporabljajo govorico telesa, za ponavljajoče situacije in zadovoljenje najosnovnejših potreb pa omejeno uporabljajo nadomestno in dopolnilno komunikacijo. Sporazumevajo se s konkretnimi predmeti (Žerovnik 2004: 129).

1.1.5. Gibalno ovirani otroci

»Gibalno ovirani otroci imajo prirojene ali pridobljene okvare, poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Gibalna oviranost se odraža v obliki funkcionalnih in gibalnih motenj.« (Žerovnik 2004: 130).

Poznamo:

- otroke z lažjo gibalno oviranostjo.

Otrokom gibalne motnje povzročajo lažjo funkcionalno motenost, kar pomeni, da zunaj hodijo samostojno, imajo pa težave pri teku ali daljši hoji po neravnem terenu. Niso samostojni pri opravilih, ki zahtevajo dobro spretnost rok, hkrati pa niso odvisni od pripomočkov; potrebuje le manjše prilagoditve;

- otroke z zmerno gibalno oviranostjo.

Otroci samostojno hodijo v prostorih in na krajše razdalje, pri čemer je možna uporaba pripomočkov (posebni čevlji, ortoze, bergle), imajo pa težave na neravnem terenu in stopnicah. Za srednje in večje razdalje uporabljajo prilagojeno kolo, voziček za transport ali na ročni pogon ali pomoč in nadzor druge osebe. Pri zahtevnejših dnevnih opravilih potrebujejo pomoč in nadzor, v šoli občasno potrebujejo fizično pomoč druge osebe;

- otroke s težjo gibalno oviranostjo.

Gibalne motnje otrokom povzročajo težjo funkcionalno oviranost, kar pomeni, da na kratke razdalje hodijo samostojno ali uporabljajo ortoze ali hoduljo, za večji del gibanja znotraj in zunaj prostorov pa potrebujejo voziček na ročni pogon. Zunaj uporabljajo tudi prilagojeno kolo ali pomoč druge osebe. Po stopnicah ne morejo hoditi. Motena je tudi fina motorika, kar ovira dobro funkcijo rok. Pri dnevnih opravilih potrebujejo stalno delno pomoč druge osebe;

- otroke s težko gibalno oviranostjo.

Zelo hude motnje gibanja otrokom povzročajo popolno funkcionalno odvisnost, samostojni so le v gibanju z elektromotornim vozičkom. Za sedenje potrebujejo posebej prilagojene pripomočke. Gibi rok niso vidno funkcionalni, možne pa so tudi posebne prilagoditve hranjenja (sonda) (Žerovnik 2004: 130–131).

1.1.6. Dolgotrajno bolni otroci

Dolgotrajno bolni otroci so otroci s kroničnimi motnjami in boleznimi, ki jih ovirajo pri delu v šoli. Kronična bolezen je definirana kot vsaka bolezen, ki traja več kot tri mesece. Sem spadajo kardiološke, alergološke, hematološke, gastroenterološke, endokrinološke, dermatološke, nevrološke, psihiatrične bolezni, motnje hranjenja in avtoimune motnje. Spremembe pri pouku so te, da naj bi učitelji teh otrok od zdravnikov specialistov dobili posebna zdravstvena navodila (Žerovnik 2004: 74).

1.1.7. Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Za otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja je značilno, da imajo znane ali neznane motnje v delovanju centralnega živčevja, zaradi katerih zaostajajo v razvoju v zvezi s pozornostjo, koordinacijo, mišljenjem, pomnjenjem, komunikacijo, pri razvoju socialnih spretnosti in emocionalnem dozorevanju. Običajno se kažejo izrazite težave pri branju, pisanju, računanju in pravopisu. Primanjkljaji so lahko takšni, ki trajajo celo življenje in vplivajo na učenje in vedenje, ali pa jih otroci prerastejo. Načeloma niso povezani z vidnimi, motoričnimi, slušnimi, emocionalnimi motnjami, motnjami v duševnem razvoju in okoljskimi dejavniki, a je možnost, da lahko nastopijo tudi skupaj z njimi (Žerovnik 2004: 14).

1.1.8. Otroci z motnjami vedenja in osebnosti

To so otroci z intenzivnim, ponavljajočim se in trajnejšim vedenjem, ki se kaže v neuspešni socialni vključitvi. Disocialno vedenje je lahko zunanje ali notranje pogojeno in se kaže z naslednjimi simptomi: avtoagresivno vedenje, agresivno vedenje, uživanje alkohola ali mamil, uničevanje tuje lastnine, čustvene motnje, pobegi od doma. Osebnostnih motenj se ne diagnosticira, dokler ni zaključen osebnostni razvoj otroka, čeprav se nekatera stanja in vzorci vedenja kažejo že v zgodnjem otroštvu (Žerovnik 2004: 100).

1.1.9. Otroci z avtističnimi motnjami

Otrok z avtizmom ima precej drugačno komunikacijo in jezik nasploh (Sanders, 2008: 76–84).

Primanjkljaji otrok z avtističnimi motnjami se kažejo že v zgodnjem otroštvu, in sicer na socialnem, izobraževalnem ter drugih pomembnih področjih. Avtistično motnjo se opredeli šele, ko je ugotovljeno, da so primanjkljaji na socialnem področju večji, kot bi sicer lahko bili. Takšni otroci imajo ne glede na kognitivni potencial različno znižane možnosti za prilagajanje okolju. Značilno je, da se v različnih življenjskih obdobjih in v različnih socialnih kontekstih spreminja stopnja težav avtističnih otrok (Hannah 2009: 11).

Motnje so izražene na področjih:

- področje socialne komunikacije in interakcije (kažejo se kot težave pri verbalni in neverbalni komunikaciji ter vzpostavljanju, razumevanju in vzdrževanju socialnih odnosov);
- področje vedenja, interesov in aktivnosti (pojavljajo se ponavljajoča in stereotipna gibanja pri uporabi predmetov na neobičajen in vedno enak način, nagnjenost k rutinam, ritualom, stereotipen in ponavljajoč govor, rigidnost v mišljenju in vedenju) (Hannah 2009: 11).

Otrokovo ponavljajoče in stereotipno vedenje je po mojem mnenju otrokov način komuniciranja. S tem ko se mu pridružimo pri njem zelo ljubem in pomembnem dejanju, mu damo vedeti, da ga imamo radi, da ga sprejemamo takšnega, kot je, da je to, kar počne, sprejemljivo, dobro in da hočemo biti v njegovi družbi.

Po Hannah imenujemo njihova težavna področja tudi »triada primanjkljajev«:

- – področje komunikacije,
- – področje socialne interakcije,
- – področje domišljije in prilagodljivosti mišljenja (Hannah 2009: 11).

Glede na stopnjo izraženosti primanjkljajev ločimo otroke glede na:

- lažji primanjkljaj,
- zmerni primanjkljaj in
- težji primanjkljaj v socialni komunikaciji in interakciji

ter na

- lažji primanjkljaj,
- zmerni primanjkljaj in
- težji primanjkljaj na področju vedenja, interesov in aktivnosti (Rogič Ožek in drugi 2015: 36–38).

Danes lahko, kot pravi Lorna Wing, avtizem opišemo kot motnjo, pri kateri ljudje dojemajo svet drugače kot večina ljudi. Seveda, so ljudje s to motnjo v manjšini in kot še doda, ko piše o Aspergerjevem sindromu, je njihov način dojemanja sveta smiseln, v nekaterih pogledih vreden občudovanja, vendar jih pogosto pripelje v konflikt s konvencionalnim (večinskim) načinom razmišljanja, čutenja in obnašanja (Attwood 2007: 9).

1.2. Družba in otrok s posebnimi potrebami

Otrok s posebnimi potrebami je v družbi obkrožen tako s pozitivno kakor tudi z negativno diskriminacijo. Kot pravi Zaviršek, koncept prizadetosti implicira vključenost in obenem izključenost subjekta in ravno zaradi potrebe po pomoči je hendikepirana oseba s kategorizacijo vključena v družbeni in simbolni red, vendar ostane v položaju večje ali manjše odvisnosti in posledično diskriminacije (Zaviršek, 2000).

Osebno vidim težavo v slabi organiziranosti družbe, države. Premalo je omogočenih možnosti za ljudi s posebnimi potrebami, da bi se osamosvojili. Tudi če smo uspeli nekako mentalno preseči pojem prizadetosti in nehali postavljati meje normalnosti, še vseeno pride do odvisnosti, ker primanjkuje stanovanjskih skupin, kjer bi lahko ljudje samostojno bivali. Tako jih veliko pristane v oskrbi zavoda ali staršev, kar seveda kaže na doživljenjsko odvisnost in hkrati družbeno izključenost.

»Ne glede na to, kakšne oznake imajo ljudje (duševna prizadetost, odvisnost, duševna bolezen ipd.) in kakšne oviranosti (gibalne, senzorne, emocionalne ipd.), je vsem skupna pravica do dostojanstva, do osnovnih potreb in želja, do varnosti in enakovredne obravnave v družbi.« (Zaviršek, Zorn, Videmšek, 2002: 11).

V teoriji se to sliši čudovito in škoda je, da v naši prelepi deželi ne znamo omogočiti čim več tega tudi v praksi. Je pa zagotovo osvobajajoča misel, da se stvari izboljšujejo, da smo se vsaj naučili sprejemati in da so razlike vedno manjše.

1.2.1. Zgodovina koncepta

Medicinski diskurz kot interpretacija pojava je posameznika prepoznaval skozi poškodbo, funkcionalno nesposobnost in socialno oviranost. Usmerjeni smo bili predvsem v hibe in slabosti, ki se jih je skušalo čim bolj natančno ugotoviti in poimenovati. Iskalo se je objektivnost pojava prizadetosti. Zaradi drugačnosti teh ljudi so seveda potrebovali drugačno vzgojo in izobraževanje, drugačne pogoje in strokovnjake. Na neustreznost takega pojava oz. poimenovanja so začeli najprej opozarjati kar »prizadeti« sami. Zaradi novih vrednot in spoznanj se je najprej začel »mehčati« močno zasidrani pojem prizadetosti. Tako je začela prizadetost izgubljati svoj objektiviziran pomen in vse bolj dobivati socialne razsežnosti (Opara 2005: 8).

Stari medicinski model je postal neprimeren, ker je bil usmerjen v hibo. Zanimanje za otrokov razvoj, vzgojo, izobraževanje in usposabljanje je tisto, kar stopa v ospredje. Bistven je poudarek na razvoju, ker se otrok intenzivno razvija in ni mogoče enkrat za vselej postaviti diagnoze in prognoze razvoja, zato ga je treba spremljati. Najmanj vsake tri leta je potrebno preveriti ustreznost usmeritve in jo po potrebi spremeniti. Najbolj pomembno pa je, da ugotovimo, kdaj, kako in pod kakšnimi pogoji se posameznik najbolje uči (Opara 2005: 24).

Iz generacije v generacijo smo uspeli vse bolj preseči usmerjenost v človekovo tako imenovano pomanjkljivost in se začeli bolj osredotočati na samega človeka. Definicije se izključujejo, zato jih osebno preveč ne maram, čeprav vem, da to izhaja iz potrebe po »predalčkanju« in redu. Je pa res, da nam diagnoze in posledično definicije lahko prinesejo tudi kakšno uporabno stvar, če jih znamo izluščiti in vzeti z rezervo. Menim, da lahko glede na poznavanje otrokove motnje prilagodimo naš način učenja, ravnanja, na splošno dela z njim, kar se lahko izkaže za pozitivno.

1.2.2. Koncept drugačnosti

Življenje otroka s posebnimi potrebami je zagotovo en velik izziv, saj se mora naučiti živeti z določeno omejenostjo. Nedvomno si tak otrok zasluži kot vsi drugi celosten razvoj, socialno vključevanje in osebno vključevanje (O'Brien in Forest, 1997: 2).

Kakor pravi Hanžek, nosi drugačnost v sebi in s seboj prav vsak izmed nas. Danes vse bolj stremimo k socialnemu modelu invalidnosti in ne izhajamo več toliko iz drugačnosti posameznika. Naučiti se strpnosti, občutljivosti in razumevanja posebnih potreb na različnih področjih so pomembne naloge vsakega izmed nas. S tem ljudem omogočamo polno socialno vključenost. Ključnega pomena je strpnost, ki predstavlja temelj priznavanja pravice vsakemu v njegovi individualnosti. Potrebna je za razumevanje in udeležanje enakovrednega in enakopravnega vsakodnevnega življenja in dela z ljudmi s posebnimi potrebami. Ko govorimo o strpnosti, ne govorimo le o prenašanju drugih in drugačnih, temveč tudi o razumevanju in aktivnemu sodelovanju (Hanžek, 2003).

S tem se popolnoma strinjam. Vsak je po svoje unikat in niti dva človeka na svetu si nista povsem enaka, torej je nekdo za nekoga vedno drugačen. Težavo zaprtosti ljudi vidim predvsem v družbi, ki je naravnana na določen način in pogojena z družbenimi normami in s tem, kaj je sprejemljivo in kaj ni. To posledično pripelje do tega, da se varni počutimo le znotraj teh okvirjev, ki so globoko zakoreninjeni, saj so ti vzorci z nami od rojstva. Kar se zgodi, je to, da se ljudje ob tem, ko se srečajo z drugačnostjo, ustrašijo. Zaradi strahu pred neznanim potemtakem pride do obsojanja in diskriminiranja. Glede na to, da se veliko ljudi tega zaveda in razume, se mi zdi še kako pomembno, da od samega začetka vlagamo v otroke, v mlade generacije in jih vzgajamo v odprtem duhu.

1.2.3. Pomen vrednot

Vrednote so tiste, ki so najbolj pomemben temelj za oblikovanje drugačnega sveta in drugačnega položaja človeka. Sem spada tudi pravica biti drugačen ne glede na to, ali je drugačnost zaželena in pričakovana ali ne. Biti drugačen pomeni hkrati biti človek s posebnimi potrebami, ki ima večino lastnosti kot drugi ljudje, le da se v določenih potezah od njih razlikuje. Opara po Kluchonu in Murrayu (po Kirby R. in Radford J., 1976) zapiše, da se vsak človek v nekem smislu pojavlja kot vsi drugi, kot nekateri drugi in kot nihče drug. V podobnosti z večino tiči univerzalnost posameznika, medtem ko individualnost tiči v njegovi

drugačnosti. Če ima človek dvesto ali tristo lastnosti, ga prav vse te določajo. V preteklosti je do diskriminacije in stigmatizacije največkrat prihajalo zato, ker so ljudje na podlagi posameznih lastnosti postavili določene norme, na katerih so sestavili tipologijo, in kdor je od tega odstopal, je veljal za nenormalnega. Ljudi s posebnimi potrebami so opredeljevali glede na negativne lastnosti, ki so bile skupinsko primerljive, in tako ustvarjali tipologijo različno »prizadetih« (Opara 2005: 7).

Vrednote določajo pravila družbe, po katerih se bo ta ravnala. Vse je pogojeno s tem, kaj se v družbi danes ceni in spoštuje. Tako velikokrat naletimo na povečevanje določenega fenomena samo zato, ker je tako pričakovano. Kljub temu da vedno vsem ljudem, ki jih imam rada, polagam na srce, naj ne bodo ovčke, ki sledijo, se je včasih zelo težko boriti proti sistemu, ker lahko to za sabo potegne še en kup drugih stvari.

Danes sodobne vrednote sicer spreminjajo stara pojmovanja in odpirajo boljše možnosti za osebe s posebnimi potrebami, kar je pripeljalo do tega, da smo začeli opuščati stigmatizirajoče nazive. Namesto njih uporabljamo tiste, ki govorijo o tem, kaj posameznik zmore in kaj potrebuje. Na ta način se zagotavlja tudi, da so posameznikove potrebe v čim večji meri slišane in zadovoljene in mu s tem omogočamo uresničevanje samega sebe ter večjo participacijo pri dejavnostih okolja, v katerem živi (Opara 2005: 7).

Veliko bolj so zadnje čase v ospredju izrazi, s katerimi je v ospredju človek. Sploh v pomagajočih poklicih, kjer se ljudje še toliko bolj zavedajo, koliko pomeni jezik, bomo večkrat slišali besedno zvezo oseba z avtizmom ali oseba z motnjo avtističnega spektra kot pa samo avtist.

Juul pojasni, da so pomembne vrednote in vrednostni sistemi, ki jih družina spoštuje in prakticira. Seveda se te spreminjajo in so soodvisne z družbenimi vrednostnimi sistemi, ki jih sooblikuje dinamika družbe in obratno (Juul, Jenson, 2010: 37–40).

Seveda, tako kakor se spreminja družba, tako se z njo tudi vrednote. Gre za premo sorazmerje, vse vpliva na družbo in družba vpliva na vse.

Žorž poudari, da se vrednote oblikujejo tudi na podlagi potreb in želja, ki jih ima otrok. Zato je pomembno, da znajo starši, strokovni delavci in celotna družbena skupnost prisluhniti in upoštevati želje, mnenja in predloge otroka, ki ima posebne potrebe. Če namenoma ali ne

namenoma zanemarimo to paradigmo, se lahko zgodi, da otroka s posebnimi potrebami zreduciramo na »objekt«, za katerega skrbimo, mu nudimo sicer psihosocialno podporo, vendar so, če ne upoštevamo glasu otroka, prizadevanja destruktivna. Nujno je, da socialni delavec s pomočjo znanja za ravnanje usmerja starše v delovni odnos, v katerem družina soustvarja rešitve in so zastopana vsa mnenja, predvsem mnenje otroka, ki ima posebne potrebe (Žorž, 2012: 11–14).

Najbolj pomembno je, da ne preslišimo glasu otroka. Svoje potrebe najbolje pozna on sam, zato se mu moramo pridružiti na točki, kjer se nahaja in mu prisluhniti. Sploh pri otrocih s posebnimi potrebami obstaja past, da se ujamemo v to, da mu nudimo vse in še več, kar mislimo, da potrebuje in ga tako (sicer z dobrim namenom) spregledamo. Pomembno je, da je vedno vključen in prisoten, tudi pri pogovorih z družino.

1.3. Otrok s posebnimi potrebami v družini

Sociološka definicija definira družino kot življenjsko skupnost vsaj dveh ali več oseb, kjer odrasla oseba ali več oseb skrbi za vsaj enega ali več otrok (Rener, 2006).

Osebnost poleg nujnih definicij zagovarjam tudi samodefiniranje družine. Vsak posameznik si lahko družino predstavlja in doživlja na svoj način. Za nekoga je družina lahko samo mama, nekdo ima socialne starše, spet tretji morda živi s teto, babico ali celo z vsemi temi ljudmi poleg staršev.

»Psihologi razlagajo, da je temeljna naloga družine, da na svoj edinstven, poseben način omogoči in obvlada neskončno raznolikost med posamezniki in ustvari skupino oziroma sistem, ki bo omogočil srečanje, soočenje in odgovornost za soočenje. Tako postavljena naloga govori o podrobnostih socializacijskega procesa: »Družina je prostor, kjer se človek mora naučiti preživeti« (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 19) in kjer »družina kot prvi socialni sistem s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka.« (Perić, 2010: 7).

Čačinovič Vogrinčič zapiše, da je vsaka družina enkratna, neponovljiva, povsem edinstvena. Družinski člani sami so tisti, ki jo delajo takšno, kot je, s specifičnimi odnosi in porazdeljenimi vlogami (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Gre za unikatnost. Tako kot smo si med seboj različni, tako zelo različne družine si ustvarimo.

Vsaka družina je svet zase in funkcionira po pravilih, ki si jih sama postavi. Gre za svojska in edinstvena pravila (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Najpomembnejše življenjske zgodbe se odigrajo v družini. Je kraj, ki je zaznamovan z najsilovitejšimi doživetji, ki za vselej vtisnejo svojski pečat na vse člane družine. V njej se naučimo osnovnih oblik obnašanja, v družini prvič začutimo tudi negativnosti, kot so odvečnost, zavrženost in nepripadnost. Ker nas ravno čutenje in mišljenje, ki ga ustvarja družina, določa v vsem našem poznejšem ravnanju, se tem temeljnim izkustvom vedno znova vračamo (Gostenčnik, 1999: 7).

Na vprašanje, zakaj se taka vedenja ponavljajo v naših lastnih družinah, ki si jih ustvarimo, bi lahko odgovorili, da zato, ker nas težnja sili k razreševanju stisk iz preteklosti, za kar pa potrebujemo tudi podobno okolje. Šele takrat, ko se sami znajdemo v partnerstvu in posledično ustvarjanju družine, se zopet srečamo s podobnimi občutki, ki jih želimo vedno znova podzavestno podoživeti, saj gre za globoko zakoreninjene vzorce in prav tako jih le na ta način lahko razrešimo.

Zaviršek piše o tem, kako se je družina kot institucija v vseh časovnih obdobjih, če gledamo iz perspektive zgodovinskega, kulturnega, verskega in nasploh vrednostnega konteksta, soočala z medgeneracijskim sodelovanjem, vendar sodelovanje ni vedno pozitivno in podporno. Mnoge znanstvene ugotovitve na zdravstvenem področju so prispevale k izboljšanju razumevanja, napredovanja otroka s posebnimi potrebami. Skratka, vsakemu otroku je ob podpori družine omogočeno razviti svoje sposobnosti v okviru svojih zmožnosti. Obstaja zakonodaja, ustrezne državne in prostovoljne institucije, vendar lahko pot do koriščenja ugodnosti za otroka najdejo le starši. Kot zapiše Sanders (2008) »Never forget that parents are the experts on their child.« Ozaveščen in ustrezno skrben in ljubeč starš bo sprejel svojega otroka takšnega, kot je. Veliko angažiranja, odrekanja in močne volje da otroku družina, ki se sooči s težavo, iz katere je bilo moč prepoznati posebne potrebe. Most med zdravstvom, šolstvom, ostalimi sorodniki, sosedi, družbo in otrokom so zagotovo starši. Na tem mostu je mnogokrat opaziti veliko čeri in ostalih ovir. Ključna, glavna lastnost družine z otrokom s posebnimi potrebami je sprejemanje. Etika oviranosti je tista, ki nas uči, kako razviti načine enakega obravnavanja vseh ljudi in vseh otrok ne glede na njihove posebnosti (Zaviršek, 2009).

1.3.1. Doživljanje otroka s posebnimi potrebami s strani staršev

»Stališče ima vselej svojo smer, moč, trajnost, vpliv na akcijo, lahko je pozitivno ali negativno« (Schmidt, 2001: 44).

Naša stališča lahko spreminjamo. Tako kot si lahko širimo obzorja, preoblikujemo vzorce, se znebimo predsodkov, prav tako lahko spremenimo stališče do nečesa ali nekoga. Je pa res, da bo stališče, za katerim stojimo, vplivalo na trenutno situacijo, v kateri smo se znašli. To velja tudi ob rojstvu otroka, na katerega se devet mesecev pripravljamo. Že takoj na začetku ali pozneje se lahko zgodi, da bo naš otrok definiran kot otrok s posebnimi potrebami in od nas samih je odvisno, kako bomo to sprejeli.

Pauline Restoux zapiše, da se v družini ob novici o bolezni otroka ali posebnih potrebah odnosi spremenijo in da se jim »zamaje ves svet«. Spremeni se vse od vsakdanjega urnika do družinskih odnosov. Ti se povsem razgalijo, kot bi jih precedili skozi filter resnice: ostane samo to, kar je najbolj resnično, vse drugo odpade. Starši »drugačnih« otrok spremenijo svoj jezik – nekateri povzamejo žargon zdravstvenega okolja, njihovo življenje začne potekati v drugačnem ritmu, spremenijo se tudi zanimanja in vrednote (Restoux, 2010: 73).

Zagotovo ni lahko sprejeti nekaj, česar nismo pričakovali. Po navadi so ravno pričakovanja tista, ki ustvarjajo še večjo stisko, če se potem nekaj ne izide po načrtu. Predstavljam si, da so taki starši zares postavljeni na preizkušnjo, saj se jim spremeni življenje, hkrati pa se začnejo spuščati v neznano. Najbrž traja nekaj časa, da človek to sprejme in pa da se sploh začne zavedati, s čim ima opravka. Čisto drugače je, če se jim rodi na primer gibalno oviran otrok ali če pozneje ugotovijo, da ima otrok motnjo avtističnega spektra. Skratka, tukaj pride v ospredje človekova naravnost, odprtost, koliko je pomirjen sam s seboj in v stiku sam s seboj, kaj je prinesel iz otroštva, katere vzorce ima, katere še razrešuje ... Gre za razgaljenje človeka, pa ne le samega pri sebi, temveč tudi pred osebjem, ki delajo z njegovim otrokom. Zato lahko iz socialno-delavskega vidika trdim, da se mi zdi pomembno, da pri delu s takšno družino uporabljamo etiko udeležnosti.

To je koncept delovnega odnosa po Hoffmanu, ki nas usmeri k temu, da objektivnega opazovalca nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima zadnje besede in nihče ne potrebuje zadnje besede, temveč gre za pogovor, ki se nadaljuje. Strokovnjak tukaj odstopi od moči, ki mu ne pripada, od moči, da poseduje resnice in rešitve. To nadomesti občutljivo skupno

iskanje, raziskovanje. Socialna delavka mora zdržati negotovost iskanja in biti osebno udeležena ter prevzeti vlogo sogovornice, soustvarjalke (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

To se mi zdi še kako pomembno pri delu s starši otrok s posebnimi potrebami, saj je na njihovi življenjski poti dovolj strokovnjakov, ki jim neprestano determinirajo in diagnosticirajo otroka na vse možne načine. Naj bo vsaj delo s socialno delavko zares delo, kjer prevladuje soustvarjanje in sodelovanje, ki temelji na tem, da je starš slišan in upoštevan. Odstopiti od moči, ki ti ne pripada – v tem vidim veliko dobrega, saj si na ta način lahko pustiš skupaj z otrokom učiti na novo.

Restoux je mnenja, da življenje z otrokom s posebnimi potrebami prinese toliko težav, da zahteva ogromno zavzetosti in tudi poguma. Ta dejstva povzema na zelo oster način, ko pravi: »Da se človek odloči vzgajati otroka, ki v življenje prinese toliko težav, lahko pomeni le, da se takšni starši sploh ne zavedajo odgovornosti ali pa so izjemno pogumni. Taka razlaga nam pomaga pozabiti na nasilne misli, ki jih gojimo do drugačnega otroka, ki bi bil lahko tudi naš. Takšen odnos jim sporoča, da so nekaj posebnega, oni pa želijo imeti pravico do tega, da bi jih drugi imeli za starše, kakršni so vsi drugi: ljubeči, pa tudi ambivalentni (človek ima rad svojega otroka, a se mora v sebi spopasti tudi z agresivnimi težnjami, ko na primer v istem dnevu otrok že stotič ponovi isto muhasto vedenje), sposobni vzgajati, odgovorni za svoje potomce ne glede na njihove posebnosti« (Restoux, 2010: 109).

To se mi zdi kar precej ostro in črno-belo. Ni nujno, da je starš le pogumen ali da se le ne zaveda odgovornosti. Kdor še ni bil v koži takšnega starša, ne more reči, kaj se takrat dogaja v njegovi glavi. Sploh pa smo si med seboj tako različni, da nikoli ne bomo razumeli vseh in vsega.

Čačinovič Vogrinčič poudari, da se mora v družini vedno znova razreševati nasprotje med individualnimi potrebami posameznikov in nujnostjo, da se družinska skupina ohrani, da se kot potrebe skupine zadovoljijo družinske potrebe, ki so jih izoblikovali v družini, ki so nastale v skupini. Potrebe, ki jih posamezniki zadovoljujejo v skupini vedno znova vsakemu članu, postavljajo vprašanje, kolikšen in kakšen je njegov prispevek k ohranitvi družinske skupine in kakšna je njegova vloga pri zadovoljevanju družinske potrebe (Čačinovič Vogrinčič 1998: 134–135).

Ohranjanje družinske skupine je odvisno tudi od doživljanja svojega otroka. Starš in otrok sta dva različna svetova, ki sta neločljivo povezana. Kar se zgodi v svetu enega, posredno ali neposredno vpliva na svet drugega. Vse spremembe, ki se v družini zgodijo enemu članu, vplivajo na celotno družinsko skupnost. Pomembno je, da se teh sprememb zavedamo in jih reflektiramo, ubesedimo.

Osrednja tema raziskovanja družine je komunikacija, ki je izrednega pomena v spoprijemanju s težkimi situacijami. Ravno komunikacija nosi vse breme izdelave pravil, oblikovanja vlog, ustvarjanja relativno trajne strukture in določanja pogojev za spreminjanje (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 192).

Ne glede na to na kakšne ovire v življenju naletimo, pomembno je sprotno ukrepanje in razreševanje. Če nečesa ne zmoremo sami, si je pogumno poiskati pomoč. To ne predstavlja šibkosti človeka, temveč po mojem mnenju definira močno osebo, ki ji je mar za dobrobit sebe in svoje družine.

Stroka socialnega dela se tako med drugim ukvarja tudi z družinami, ki jim konfliktna situacija otežijo uravnoteženo življenje. To velja seveda tudi za soočanje s konfliktnimi situacijami, ki nastanejo v družini z drugačnim otrokom, kjer socialno delo kot stroka ne nastopi v vlogi preprečevalca konfliktov, ampak se pridruži reševanju z metodami, koncepti dobre prakse in v delovnem odnosu soustvarja dobre izide (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

Gre za vzpostavitev delovnega odnosa, da se lahko pridružimo družini tam, kjer je, ter s pomočjo skupnega občutljivega raziskovanja najdemo poti do moči in virov družine, ki nam pomagajo priti do zelenih rešitev.

Družina z otrokom s posebnimi potrebami se tako kot vsaka lahko sooči s psihosocialno stisko ali težavo, ki je ne zmore rešiti sama. Takrat je naloga socialnega delavca, da ji pomaga, in sicer tako, da vzpostavi delovni odnos, v tega pa povabi vse družinske člane, se sam pridruži in v raziskovalnem procesu in definiciji težave skupaj z vsemi udeleženci soustvarja dobre izide (Čačinovič Vogrinčič, 2006).

1.3.2. Vloga staršev pri izobraževanju otroka s posebnimi potrebami

Starši (ali drugi uradni zastopniki) so v konceptu vključevanja staršev skozi celoten izobraževalni proces (od predšolskega do srednješolskega – poklicnega obdobja vzgoje in izobraževanja) zastopniki svojega otroka. Izrednega pomena je ravno njihova vloga, saj so starši edini odrasli, ki stalno spremljajo vzgojo in izobraževanje svojih otrok. Clement Morrison je mnenja, da je to lahko zelo pozitivna vloga staršev v šolski skupnosti. Povezanost med vključitvijo staršev in vzgojno-izobraževalnimi rezultati učencev je močna (Clement Morrison 2004: 197).

Zelo pomembno je, da starši niso preslišani in spregledani ter da je njihov glas tudi upoštevan, saj prav starši najbrž najbolj poznajo svojega otroka, čeprav je pomembno tudi, da vedo, s čim imajo opravka.

Če želimo, da se starši dejavno vključujejo v izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, je izrednega pomena, da razumejo motnje, ovire, primanjkljaje in posebne potrebe svojih otrok ter načine pomoči (Clement Morrison 2004: 199).

Nekaj strategij vključevanja staršev:

- enakovredni člani skupine pri sprejemanju odločitev za njihovega otroka so nedvomno starši, zato jih vključimo v del šolskega tima, kjer imajo enako možnost odločanja;
- pomembno je, da se z njimi pogovarjamo, ne pa jih podcenjujemo;
- cilj komunikacije je, da starši razumejo, kaj jim šolski strokovni delavci pripovedujejo o njihovem otroku;
- pomembno je izogibanje specifičnim izobraževalnim terminom, ki jih poznajo le vzgojitelji in pogovor o načinu sodelovanja;
- razvijati je treba odnos med staršem in učiteljem oziroma vzgojiteljem;
- vedno jim je treba pojasniti namen sestanka, jih vključiti v razpravo;
- pomembno je, da dobijo občutek, da so strokovnjaki za delo s svojim otrokom;
- razviti je treba posebne strategije za delo staršev z otrokom doma in skrbno načrtovati oblike komunikacije med člani (Clement Morrison 2004: 200–201).

1.3.3. Socialno delo z družino

»V pogovoru rada uporabljam prisposobo sestavljanke, da bi opisala želeni izid dela na razvidnosti družine. Vsak član družine ima svoje prgišče delcev: instrumentalno definicijo težave, lastni prispevek k rešitvi, žalost in veselje. Socialna delavka doda svoje. Ko imamo sestavljanke pred seboj ubesedeno, razvidno, lahko nadaljujemo pogovor o spremembah, o prvem najmanjšem koraku. Ključna je naloga socialne delavke, da varuje razvidno, da varuje celoto na način, da se slišijo vsi glasovi. Vsi delci so pomembni in pravi. Družina potrebuje soustvarjeno razvidno – novo, skupno sliko! Varovanje skupne slike oziroma razvidnega in pomoč in ozaveščanje za sodelovanje za novo sestavljanke sprememb je osnovna naloga socialne delavke na drugi ravni. Prav to manjka družinam, ki pred številnimi izzivi potrebujejo spremembe: da se slišijo vsi glasovi, da se vidi resničnost, kot jo sestavijo člani drug za drugega.« (Kodele, Mešl 2016: 30).

Pri socialnem delu z družino smo razvili dva socialnodelovna koncepta, ki zagotavljata strokovno in kompetentno delo. Prvi se imenuje koncept delovnega odnosa, drugi pa koncept izvirnega delovnega projekta pomoči. V razvoju doktrine poleg vsega zagotovo potrebujemo tudi ponovno razlago pojma družine in spoštovanje samodefinitivne uporabnikov oziroma družin. Proces pomoči vedno znova definiramo in vodimo na dveh ravneh, pri čemer je pomembno, da na socialnodelovni način prenesemo nekatere elemente družinskih terapij, ki lahko prispevajo k delu z družino na učinkovit način. Pri tem varovanje družine za vsako ceno ni nikoli glavni cilj, temveč gre za odkrivanje boljših pogojev za življenje. V središču je vedno sodelovanje in sooblikovanje koncepta delovnega odnosa (Čačinovič Vogrinčič 2008: 26–27).

V delovnem odnosu z družino vzporedno vodimo dva procesa. Prvi je stabilizacija za instrumentalno definicijo težave in soustvarjanje dobrih izidov (raven mobilizacije, raven dela), drugi pa je proces raziskovanja, samoraziskovanja, soraziskovanja družine in z družino (raven družinske dinamike). Pomembno je, da v procesu družina postane bolj razvidna. Zato je dobro odpiranje pogovora o pravilih, ciljih, načinu odločanja, vlogah v družini in podobno, saj to prinaša članom nove poglede. V delovnih pogovorih mora socialna delavka znati ubesediti družinsko dinamiko in varovati razvidnost posameznega člana (Čačinovič Vogrinčič 2008: 28).

Načini ravnanja, ki jih izberemo pri socialnem delu z družino, lahko vključujejo tudi družinsko terapijo. Vključujejo lahko v bistvu vse oblike terapij, ki prispevajo k želenim izidom v procesu pomoči. Pomembno pa je, da se potemtakem ustvarjene pogoje tudi vzdržuje, da družina ves čas dobiva pomoč, če jo potrebuje, in da se delo na reševanju težav nadaljuje (Čačinovič Vogrinčič 2008: 33).

V rešitev usmerjena kratka družinska terapija je ena takih, ki nam lahko pride prav pri delu z družino, saj temelji na perspektivi moči. Ne gre za zanemarjanje težav, temveč je delo usmerjeno k motivaciji in raziskovanju novih načinov premagovanja ovir. Možni koraki, ki jih Steve de Shazer in Insoo Kim Berg navajata, so sledeči:

- raziskovanje življenje klienta (usmerjanje pogovora na klienta, spraševanje po njegovih interesih, motivaciji ...),
- zbrati kratek opis težave (uporabljanje vprašanj, kot je: Kaj bi se moralo zgoditi, da bi rekli, da se je splašalo priti?),
- postavljanje odnosnih vprašanj (ta vprašanja pomagajo prebrati socialno konstrukcijo težave; Kaj bi rekla vaša mati?),
- raziskovanje oziroma sledenje izjemam (ugotavljanje, kdaj do težave ni prišlo),
- uporabiti lestvico za določanje teže problema (razvrščanje težave od ena do deset in raziskovanje, kako do napredka, npr. vprašamo: Kaj bi se moralo zgoditi, da bi prišli na višjo oceno?),
- vprašanja, ki spodbujajo ravnanja obvladanja in motivacije (gre za vprašanja v smislu, če je klientu do rešitve, kakšno vidi težo problema; z njimi lahko razberemo, ali se počuti nemočnega in ali je potrebno razčleniti cilje),
- vprašanje o čudežu (vprašamo v smislu, kaj bi se moralo zgoditi oziroma po kateri stvari bi takoj zjutraj oseba vedela, da se je ponoči zgodil čudež in je težava izginila; s tem pomagamo uporabniku vizualizirati nove situacije),
- pogajanje o spremembi (pogajanje o prvem možnem koraku, o prvi možni spremembi),
- dajanje komplimentov in nalog (Čačinovič Vogrinčič 2008: 39–42).

Pri vodenju pogovora z družino si lahko s temi elementi pomagamo, ko na primer ne vemo več, kako naprej. Gre za elemente, ki so usmerjeni k temu, da raziskujemo uporabnikove vire moči in se osredotočamo bolj na rešitev kot na samo težavo.

Harvey in Wexler (1996) sta v podporo raziskovanja družine izdelala vprašanja o družinskih nalogah, ki zavzemajo naloge, ki jih je treba opraviti za vsakdanje življenje (nabava in priprava hrane, skrb za otroke in vzgoja ...), vodenje v družini, ki določa hierarhijo, skrb za povezanost družine, ki razvija družinske rituale in tradicije ter razvijanje družinskega sistema vrednot (vključuje oblikovanje pričakovanj od družinskih članov in razvijanje hierarhije vrednot). Vprašanja so smiselna le, če jih uporabimo v podporo odkrivanju družinske resničnosti in za več razvidnosti (Čačinovič Vogrinčič 2008: 45).

Zelo pomembno se mi zdi poudariti, da bo najverjetneje starš, ki se je naučil, da sta oba z otrokom pomembna in da oba potrebujeta zmago, tako oblikoval tudi vlogo otroka in mu omogočil izkušnjo samospoštovanja in lastne vrednosti. Otrok potrebuje dovolj dobrih izkušenj, da razvije temeljni občutek lastne vrednosti in da dobi izkušnjo, da je »v redu«. Vsak človek potrebuje visoko samovrednotenje in potrebuje ljudi, ki mu lahko to omogočijo. Temeljna otrokova pravica je pravica do resničnosti, ki jo omenja E. von Braunmuhl (1979). To je osnovna psihološka pravica otroka, da se ga vidi in sliši, da lahko misli, kar misli in da ima pravico do vseh svojih čustev (Čačinovič Vogrinčič 2008: 45–46).

Tri sposobnosti so tiste, ki jih otrok potrebuje, ravno družina pa je prva socialna mreža, ki lahko omogoči njihovo učenje in razvoj. Gre za **sposobnost za ljubezen** (L'Abate, 1994), kjer L'Abate govori o tem, da se lahko otrok nauči samovrednotenja v različnih položajih v družini, v katerih se nahaja, hkrati pa poudarja, da se je potrebno sposobnosti za ljubezen naučiti – kako z njo ravnati, jo deliti, kako pomagati. Kot drugo je pomembno, da otrok usvoji **sposobnost za konflikt** (Mertens, 1976), kar pomeni pridobljeno in naučeno sposobnost, da za motenimi interakcijami zazna konflikt in se z njim sooči. Zadnja, tretja sposobnost, ki se imenuje **sposobnost za pogajanje** (L'Abate), pa zagotovi vsakemu članu družine dovolj avtonomije in dovolj povezanosti, da ima vsak član v družini možnost, da pove, kdo je in kaj si želi (Čačinovič Vogrinčič 2008: 46–47).

Lussi se je v svojem pisanju poglobil v definiranje socialnega problema in razvil sistemsko socialno delo, ki nas v delovnem odnosu s svojimi metodičnimi načeli podpira in pomaga soustvarjati zelene rešitve.

Lussi socialni problem definira kot pomanjkanje tistega, kar je razumno pričakovati, da človeku in družini pripada, in kot posledično obremenitev, ki jo povzroči pomanjkanje, in kot

tretje težave, ki nastanejo pri reševanju problemov pomanjkanja in stiske (Čačinovič Vogrinčič 2008: 49).

Socialnodelovno ravnanje v delovnem odnosu izpopolnjujejo metodična načela socialnega dela, ki razvidno opišejo, kako socialni delavec pojmuje rešitev. **Načelo vsestranske koristnosti** govori o tem, da naj imajo vsi udeleženi v problemu uresničljivo korist. **Načelo kontakta** narekuje, naj socialni delavec vzpostavi kontakt z vsemi udeleženi v problemu, medtem ko **načelo interpozicije** opredeljuje vlogo socialnega delavca. **Socialnoekološko načelo** govori o tem, da je pomembno raziskati in krepiti vse naravne socialne mreže, medtem ko **načelo sodelovanja** narekuje, naj sodelujemo tudi s tako imenovanimi »tretjimi«, ki jih pri delu z družino potrebujemo. **Načelo pogajanja** omogoča razna pogajanja in dogovore, **načelo odpiranja problema** pa je tisto, ki dovoli socialnemu delavcu, da svojo nemoč podeli z uporabniki (Čačinovič Vogrinčič 2008: 50–51).

Poleg Lussijevih načel pa se lahko vedno opremo na koncept perspektive moči, ki se vedno izkaže za uporabnega.

Pomembno je, da se socialni delavci vedno znova v delovnem odnosu odločamo za ravnanje iz perspektive moči, saj s tem povečamo moč uporabnika in mu pomagamo odkriti vse vire moči, ki jih ima. Seveda pa to velja tudi za družino. Leksikon moči je tisti, ki nam podrobneje predstavi, kakšno delo nas torej čaka. Sestavljen je iz **socialne krepitve**, ki podpira uporabnike, družine v tem, da razširijo svoja orodja okrog sebe in v sebi. Drugi element se imenuje **včlanjenost**, kar posplošeno pomeni spoštovanje potrebe človeka, da je državljan, odgovoren in cenjen član družbe. Element **okrevanje** temelji na tem, da lahko vsak posameznik premaga težke življenjske udarce. Četrty element, ki ga Saleeby imenuje **celjenje**, pa dokazuje, da je vsak sposoben ozdraveti. Vsak naj bi v sebi imel notranji sistem podpore, ki deluje neodvisno od zunanjih vplivov zdravljenja. Sem sodita tudi **dialog in sodelovanje**, brez česar ne poteka noben delovni odnos. Izredno pomembno pa je tudi **verjeti udeležnim v problemu**, ki temelji na tem, da uporabniku priznamo pravico do resničnosti in se odpovemo dvomu v njegovo resnico. Tu zraven Salomon (1989: 530–532) dodaja še tri elemente, ki se imenujejo usposabljanje (predpostavka, da ima družina lastne vire, potrebuje pa pomoč, da jih uporabi), povezovanje (predpostavka, da lahko družina poveča svojo moč, če se poveže z drugimi, ki imajo podobne težave), kataliziranje (predpostavka, da obstajajo družine, ki imajo lastne vire, a potrebujejo še dodatne vire, da bi te lahko uporabile) (Čačinovič Vogrinčič 2008: 57–59).

Pogovor z družino je vse, kar se med družino in strokovnjakom – v novem terapevtskem sistemu ali v delovnem odnosu – zgodi. To je točno tista stvarnost, s katero se soočimo in v njej tukaj in zdaj prevzamemo odgovornost. Zanj velja dogovor, v njej delamo red, da bi bolje vedeli, kaj počnemo, in omogočili zelene spremembe. Pogovor z družino je v delovnem odnosu edini prostor, kjer je mogoče oblikovati dogovor o tem, kaj je v družini uresničljivo (Čačinovič Vogrinčič 2008: 60–61).

1.3.4. Spoštovanje otroštva in glas otroka

Pomembno se je vprašati, ali bomo v Sloveniji lahko soustvarili družbene pogoje, ki ne bodo izključevali nikogar in bodo vsakemu mlademu človeku omogočili, da razišče in dobi podporo za svoj izvirni projekt učenja, ki mu prinese uspeh in ki je smiseln zanj. Imeti bi morali šole, ki bi vsakemu mlademu človeku zagotovile uspešno in edinstveno opremo za življenje. Potrebujemo šolo, ki je od vseh (Čačinovič Vogrinčič 2013:11).

Citiram Magajno (Magajna in sod., 2008, str. 6) po Čačinovič Vogrinčič, ki pravi: »Temeljno izhodišče vključujočega načina dela v šoli je pogled na otroke v učilnici kot na skupnost različnih, izvirnih posameznikov. Ko se o posebnih potrebah učencev in učenk govori v jeziku vključevanja, se jih razume kot posebne zaradi različnosti in posebnosti (izvirnosti) samih učencev in učenk.« (Čačinovič Vogrinčič 2013:11).

Enako velja tudi za vrtce. Tam bi morali biti po mojem mnenju še posebej pozorni, da otrok ne okupiramo preveč, da jim zadev preveč ne strukturiramo, ampak jim dovolimo, da svoje otroštvo izkusijo po svoje. Še kako zdravo se mi zdi za obe strani, da jim morda pustimo, da enkrat oni nekaj naučijo nas, mi pa le zaupamo procesu in se pustimo voditi ter jim sledimo. Gre za kompleksen svet, ki ga kot odrasli ne moremo več popolnoma razumeti, saj smo ga prerasli, zato bi po mojem mnenju morali biti še toliko bolj pazljivi.

Zdi se, kot da nismo še pripravljeni na to, da slišimo otrokov glas in še manj na to, da bi ga sprejeli kot človeško enakovreden glas strokovnjaka iz izkušenj, zapiše Čačinovič Vogrinčič. Težko se je odpovedati moči, ki nam ne pripada, in sprejeti, da nismo edini lastniki vseh znanj in resnic (Čačinovič Vogrinčič 2013:12).

Ne le zato, ker se imamo kot odrasli za nekaj več, temveč tudi preprosto zaradi skrbi. Otroke želimo obvarovati hudega in jih čim prej opremiti za življenje ter naučiti čim več, da ne bi

počeli napak, ki smo jih sami izkusili. Zelo težko je stopiti korak nazaj in si priznati, da smo se ravno zaradi svoje poti z vsemi vzponi in padci razvili v osebe, kakršne smo sedaj, in da ni nič narobe s tem, saj si moramo na neki način pridobivati življenjske izkušnje.

Raziskava je pokazala, da je mogoče biti otrokov spoštljiv in odgovoren zaveznik in da je mogoče razviti delovni odnos, ki je oseben. To je odnos, ki varuje in podpira otroka, ga spodbudi k delu in varuje njegovo udeležnost. Gre za učenje sodelovanja pri delu, učenje pomoči drug drugemu, prav tako pa tudi učenje sočutja in solidarnosti. Pomembni so trije varovalni dejavniki, in sicer visoka pričakovanja, skrb in podpora ter udeležnost otroka kot soustvarjalca (Čačinovič Vogrinčič 2013: 12–13).

Pomembno je, da se otroku pridružimo tam, kjer je, in da ne zasedamo vloge strokovnjaka v smislu, da smo mi nosilci vsega znanja, kajti na ta način se takoj ustvari razlika med dvema osebama.

Čačinovič Vogrinčič po Loremanu povzame, da smo odrasli zasedli in zakrili svet otrok, kot smo znali, razumeli in potrebovali. Otroštvo spoštujemo, kadar varujemo posebnosti tega življenjskega obdobja, ki je v nevarnosti, da ga popolnoma določimo in zapolnimo odrasli. Danes otrok skoraj nima na razpolago več svojega časa, ki bi si ga lahko zapolnil po svoje. Če otroka spoštujemo, to pomeni da spoštujemo njegove posebnosti in njegovo kompleksnost otroškega sveta. Ravno to se danes kaže kot velika ovira za spremembe na področju dela z otroki (Čačinovič Vogrinčič 2013:13–14).

Večino strokovnega znanja, ki ga imamo o otrocih, smo zbrali odrasli brez udeležnosti otrok in brez njihovega glasu. Prav tako so tudi institucije, ki so namenjene otrokom, postavljene po meri odraslih ali po tem, kar se zdi odraslim, da je po meri otroka (Čačinovič Vogrinčič 2013:14).

»Spoštovanje otroštva pomeni:

- da otrokom zagotovimo temeljne življenjske potrebe, kot jih zapišeta Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah (1959) in Mednarodna konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (1989);
- spoštovati otrokov čas, še posebno sedanost;
- spoštovati otrokovo uživanje otroštva;
- spoštovati otrokove odnose z drugimi;

- spoštovati otrokov prispevek družini in družbi;
- spoštovati otrokovo individualnost in različnost;
- spoštovati in sprejeti otrokove spretnosti in sposobnosti.« (Čačinovič Vogrinčič 2013:15).

Pomembno je, da ko delamo z otrokom, da delamo skupaj z njim, nikakor ne zanj. Povabimo ga v svet sodelovanja in soustvarjanja, v varen svet, kjer si bo otrok upal pokazati svojo edinstvenost in se odpreti. Če bo otrok začutil, da je slišan in opažen, mi pa mu bomo dali prostor, se bomo lahko od njega veliko naučili. Pomembno je, da čuti, da je spoštovan in da si zanj vzamemo čas tukaj in zdaj.

»Tri Loremanova načela za življenje in delo z otroki so:

- varovati otroke,
- podpirati otroke,
- pustiti otroke pri miru.« (Čačinovič Vogrinčič 2013: 21).

Za otroke smo odrasli ključne osebe, zato jih moramo varovati in jih nikoli pustiti same, saj se ne morejo zavarovati pred zlorabo, revščino, izključenostjo ... Prav tako pa imajo pravico, da se počutijo varne. Poleg varnosti potrebujejo tudi podporo. Pomembno je, da podpremo njihovo rast in učenje. Bistvo podpore pa je seveda ljubezen odraslega. Zadnje načelo temelji na tem, da dovolimo otroku, da izkusi otroštvo na svoj način. Torej, da mu poleg varnosti nudimo tudi dovolj svobode, da ima možnost oblikovati interakcijo na svoj način (Čačinovič Vogrinčič 2013: 21).

1.4. Sistem vzgoje in izobraževanja

»Že iz zgodovine poznamo povezovanja ljudi v večje skupine (bratstva, klane, rodove ...), ki so ljudem olajšala preživetje in poskrbela za šibkejši člane. Človek je bitje, ki potrebuje sočloveka, stik z ostalimi ljudmi, družbo in ne glede na njegovo rasno ali versko pripadnost v primeru primanjkljaja, zdravstvenih težav, bolezni itd. pa imajo tovrstni stiki še toliko večjo vrednost. Ljudje s takšnimi težavami so običajno šibkejši, bolj odvisni (v kolikšni meri je odvisno od primanjkljaja in vsakega posameznika) in običajno težje gradijo nova poznanstva. Integracija je zanje zelo pomembna, saj jim omogoča normalno vključevanje v okolje ter razvoj veščin, ki jim olajšajo življenje.« (Zavašnik, 2006: 157).

Seveda to velja tudi pri izobraževanju. Ne le da ima to funkcijo samo po sebi, gre tudi za aktivno izkušnjo socializacije in funkcioniranja v skupnosti. Ljudje smo socialna bitja in nam samota lahko prej škoduje kot dobro dene. Seveda vsak včasih potrebuje umik vase, vendar lahko nastanejo duševne težave, če se začnemo počutiti osamljeni in nimamo rednega stika s sočlovekom. Izobraževanje nas med drugim pripravi tudi na soočanje z drugimi osebami.

Sardoč po Feinbergu (1998:17) razglablja o tem, kako so sistemi vzgoje in izobraževanja sodobnih demokratičnih družb postavljeni pred številne zahtevne in specifične izzive. Piše, da te zahteve in izzivi na nek način opredeljujejo tudi samo demokratično naravno javnega sistema vzgoje in izobraževanja, saj izhajajo tudi iz uresničevanja in zagotavljanja temeljnih otrokovih in človekovih pravic, med katerimi je ena od najpomembnejših pravica do izobraževanja. Etične temelje vzgoje in izobraževanja predstavljajo načelo svobode združevanja in načelo enakih izobraževalnih možnosti (Sardoč, 2006: 9).

Vsaka oseba ima seveda pravico do izobraževanja. Lahko bi rekla, da je to v našem sistemu osnova za življenje. To se povezuje z načelom, da smo vsi enaki in enakopravni, kar nam naroča, da med ljudmi ne smemo delati razlik.

V Sloveniji so človekove pravice znotraj javnega sistema vzgoje in izobraževanja uveljavljene v okviru temeljnih načel in na zakonodajni ter kurikularni ravni. V Izhodiščih za kurikularno prenovo so med temeljnimi vrednotami zapisane tudi posameznik in njegov razvoj (kot kulturno, ustvarjalno, delovno, družbeno in okolja zavedajoče se bitje), svoboda in odgovornost udeležencev izobraževanja učencev in staršev, enakost možnosti v izobraževanju za vse posameznike in različne družbene skupine ter strpnost in solidarnost kot vsebina in kot način izobraževanja (Sardoč, 2006: 9).

Eno izmed temeljnih načel je ne glede na različne fizične in mentalne zmožnosti zagotovo načelo enakih možnosti. Enake možnosti do izobraževanja morajo biti usklajene s pravico posameznika do drugačnosti. Cilji edukacijskega sistema v Sloveniji, ki jih določa Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, so:

- vzgajanje za medsebojno strpnost,
- razvijanje enakih možnosti,
- razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi,
- spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin,

- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi težavami,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok iz socialno manj spodbudnih okolij,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami (Sardoč, 2006: 10).

Dilema je, kako v sistemu vzgoje in izobraževanja v Sloveniji zagotoviti sistem, ki bo temeljil na načelih nediskriminiranja in neizključevanja ter hkrati upošteval temeljna načela inkluzivnega izobraževanja, enakih možnosti, svobode združevanja in osebne rasti (Sardoč, 2006:10).

1.4.1. Predšolsko obdobje

Predšolsko obdobje je za vsakega otroka izjemno pomembno, saj je to čas, ko se razvijajo temeljni procesi in funkcije, ki se seveda pozneje nadgrajujejo. Kar zamudimo v tem času, kasneje nekoliko težje nadomestimo oziroma sploh ne moremo. V tem času otrok razvija svoje potencialne in postaja vse bolj socialno bitje, zato za ta razvoj potrebuje mnogo spodbud (Opara 2005: 28).

Vse se začne z vrtcem, ko se otroci prvič srečajo s tolikšnim številom vrstnikov naenkrat. Tukaj se začne aktivna socializacija in učenje funkcioniranja v skupini, navsezadnje tudi v skupnosti. Ne le, da povzemajo reči, ki se jim čez dan zgodijo, s tem se učijo, dobivajo zglede in izkušnje, ki se jim vtisnejo v spomin. Je prvo socializacijsko okolje, ki ni družina, zato se mi zdi še kako pomembno, da je raznovrstno. Zelo dobrodošlo je vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redni vrtec, saj se s tem otroci učijo, kaj je drugačnost in se jo naučijo sprejemati. Naučijo se, da je to v redu, da ni nek tabu, zaradi katerih po navadi razvijemo predsodke. Hkrati to za otroka pomeni, da ni z njim nič narobe, pozna pa se tudi po njegovem razvoju, saj je na nek način prisiljen dohitevati svoje vrstnike in napreduje bolj kot bi sicer. Še vseeno moramo ves čas paziti, da od otroka zato ne zahtevamo preveč.

1.4.1.1. Načela in cilji vrtca

Glas otroka je zelo pomemben, zato tega dejstva ne smemo prezreti (Zbornik prispevkov, 2008).

Velikokrat se zgodi, da mislimo, da imamo kot odrasli vse bolj prav kot otroci. Delamo zavode za otroke glede na misli odraslih, ki naj bi jih mislili tudi otroci, odločamo se za otroke glede na to, kar se nam osebno zdi najbolj prav in podobno. Ne gre za slab namen, gre za to, da se ne moremo fizično premakniti v glave otrok in videti, kaj si želijo iz njihove perspektive, zato je še toliko bolj pomembno, da jih opazujemo, spremljamo in predvsem poslušamo.

Ključna načela in cilji predšolske vzgoje, ki so usklajeni s splošnimi načeli celotne vzgoje in izobraževanja, so:

- načelo demokratičnosti in pluralizma.

Vključitev v enega izmed programov predšolske vzgoje v javnih vrtcih mora država zagotoviti vsem. Odločitev za program je na starših – ti ga izberejo na podlagi lastnih in otrokovih interesov, potreb;

- načelo enakih možnosti, upoštevanja različnosti med otroki in priznavanja pravice do izbire in drugačnosti.

Pomembno je zagotavljanje optimalnega razvoja za vse otroke. Nujno je upoštevanje značilnosti starostnega obdobja, individualnih razlik, spolnih razlik in razlik, ki so povezane s socialno-kulturnim in jezikovnim okoljem;

- načelo vključujoče obravnave otrok iz različnih obrobnih skupin.

Vrtec naj bi bil prostor za zmanjševanje neugodnih dejavnikov okolja, ki so povezani z otrokovim razvojem in učenjem, zato uveljavlja systemske in institucionalne ukrepe ter diferencirane vzgojno-izobraževalne pristope. Z njimi zmanjšuje neenake izhodiščne položaje otrok, omogoča optimalen razvoj in uspešno vključevanje. To omogoča vsem ne glede na njihov socialno-ekonomski položaj, narodno manjšino, izobrazbo staršev in etično skupino;

- načelo avtonomnosti, strokovnosti in odgovornosti.

Pri zagotavljanju kakovostne predšolske vzgoje je pomemben dejavnik visoko izobražen in usposobljen kader. Strokovni delavci morajo imeti možnost stalnega strokovnega izpopolnjevanja. Pogoj za avtonomnost je strokovna usposobljenost, ki jim omogoča

uravnoteženo izvajanje nacionalnega kurikula, svobodo v izbiri vsebin in dejavnosti za doseganje ciljev. Kadar je strokovni delavec odgovoren, to pomeni, da je strokoven in etičen pri delu ob upoštevanju pravic otrok in staršev;

- načelo sodelovanja z okoljem.

Vpetost v neposredno okolje vrtca pri načrtovanju izvajanja dejavnosti je neizogibna. Ponudbo vrtca sodelovanje z institucijami in posamezniki iz okolja zagotovo bogati. Skrbi tudi za stalno partnersko povezovanje z osnovno šolo;

- načelo ohranjanja ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega razvoja.

Gre za spodbujanje telesnega in duševnega razvoja, ki ga vrtec omogoča z ustvarjanjem možnosti za različne dejavnosti otrok. Igra tukaj odigra pomembno vlogo kot kontekst za otrokov razvoj in učenje;

- načelo stalnega ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti ter notranjega razvoja.

Pomembno je, da je cilj vrtca dolgoročni pozitiven učinek na otrokov razvoj in učenje, kar lahko omogoči le kakovostni vrtec. Zato je zelo pomembno notranje presojanje in samoovrednotenje, ki mora biti pregledno, prožno, celovito in strokovno ter javno finančno podprto (Krek, Metljak, 2011: 74–75).

Iz vseh teh načel so izpeljani sledeči cilji: vključitev večjega deleža otrok (sploh starih štiri in pet let), vključitev otrok, ki prihajajo iz socialno in kulturno manj spodbudnega okolja, ter zagotoviti spodbujanje različnih področij razvoja v skladu z značilnostmi posameznega otroka in v skladu z zakonitostmi razvojnega obdobja.

To so:

- razvijanje sposobnosti razumevanja in sprejemanja sebe in drugih,
- razvijanje sposobnosti za razumevanje različnosti, vključevanja in sodelovanja v skupini ter prosocialnega vedenja,
- razvijanje sposobnosti prepoznavanja čustev,
- spodbujanje čustvenega doživljanja, izražanja,

- spodbujanje razvoja in učenje govora za učinkovito sporazumevanje, ustvarjalno rabo govora, fleksibilno mišljenje,
- negovanje in spodbujanje radovednosti, domišljije, raziskovalnega duha, neodvisnega mišljenja,
- spodbujanje zmožnosti zgodnjega branja in pisanja,
- spodbujanje umetniškega doživljanja in ustvarjalnega izražanja,
- spodbujanje gibalnih sposobnosti in spretnosti,
- posredovanje znanja z različnih področij in iz vsakdanjega življenja,
- razvijanje samostojnosti pri higienskih navadah in odgovornost za lastno zdravje ter zdravo okolje.

Pomembno pa je tudi zagotoviti možnosti razvoja in učenja posebnih sposobnosti in spretnosti (Krek, Metljak 2011: 75–76).

1.4.1.2. Vključitev otroka s posebnimi potrebami v redni vrtec

»Nov koncept vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, ki ni več paralelni, temveč integralni del celotnega vzgojno-izobraževalnega sistema, ob upoštevanju nove paradigme uvaja različne možnosti in različne programe na kontinuumu obeh skrajnosti – od popolne vključenosti v redno delo vrtcev oziroma šol, do programov, ki jih bodo izvajale predvsem specializirane šole in zavodi, s čimer se zagotavljajo predvsem možnosti izbire.« (Opara 2005: 28).

Staršem je danes omogočeno, da otroka s posebnimi potrebami lahko vključijo v redne oddelke vrtca ali osnovne šole. V veliko primerih se je to izkazalo za zelo uspešno metodo, včasih pa tudi ne. Vedno je najbolj pomembno, da izhajamo iz posameznega otroka, da upoštevamo njegove individualne sposobnosti na vseh področjih in predvsem njegovo počutje ob menjavi programa (Volk, 2006: 110).

Osebnostno tudi sama zagovarjam, da se vedno posluša potrebe otroka in da se v primeru, če se ugotovi, da bi bila zanj najboljša možnost redni vrtec, to tudi udejanji. Seveda pa je od sistema odvisno, če bo zagotovil otroku ustrezno integracijo. Od tega, da se mu prilagodi učenje, do tega, da bo morda potreboval spremljevalko.

Predlogi ob vključitvi otroka s posebnimi potrebami v redni program vrtca ali osnovne šole so naslednji:

- optimalna pripravljenost otroka na vseh področjih,
- premagovanje strahu pred veliko skupino otrok,
- popolno sprejetje otroka s strani vzgojitelja ali učitelja,
- seznanjenost skupine, da se vključuje otrok s posebnimi potrebami,
- obisk razvojnega oddelka s celotno skupino in izvajanje skupnih aktivnosti,
- spremljevalec za otroka s posebnimi potrebami, kjer je ključnega pomena, da je ta ustrezno izobražen in seznanjen z načinom dela pri konkretnem otroku,
- izmenjava izkušenj s predhodnim vzgojiteljem ali učiteljem,
- seznanjenost staršev z zahtevami oddelka ali razreda,
- pripravljenost staršev na to, da otrok morda novega programa ne bo zmožel,
- ogled oddelka ali razreda s strani strokovnih delavcev z namenom, da dorečejo, kakšne pripomočke, prilagoditve bo otrok potreboval,
- priporočeno je, da je v oddelku ali razredu samo en otrok s posebnimi potrebami (Volk, 2006:113).

Breznik povzame delo z otrokom s posebnimi potrebami kot veliko pridobitev, saj pravi, da so otroci v skupini tako postavljeni v situacijo, ko morajo sprejemati drugačnost. Poudari, da je pri delu s takšnim otrokom najbolj pomembno, da ga imaš preprosto rad in da mu to pokažeš na vsakem koraku, kjer je možno (Breznik 2004: 58).

1.4.1.2.1. Načela vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami

»Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami temeljijo na načelih:

- enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnosti otrok,
- ohranjanja ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja,
- inkluzivne vzgoje in izobraževanja,
- vključevanja staršev v proces vzgoje in izobraževanja,
- zagotovitve ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka,
- pravočasne usmeritve v ustrezen program vzgoje in izobraževanja,
- organizacije vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja,
- celovitosti in kompleksnosti vzgoje in izobraževanja,
- individualiziranega pristopa,
- kontinuiranih programov vzgoje in izobraževanja,

- interdisciplinarnosti.« (Krek, Metljak 2011: 300).

Cilji vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami so:

- enakovredna vključitev vsakega otroka v vzgojno-izobraževalni sistem,
- mu omogočiti doseganje izobrazbene ravni in znanja, ki je skladno s posameznikovimi zmožnostmi ter mu omogočiti polno vključenost v družbo,
- otroku omogočiti ustrezno strokovno pomoč,
- stalno sodelovanje s starši in zagotavljanje osebne podpore celotni družini,
- staršem ponuditi svetovanje o možnostih različnih oblik pomoči,
- reorganizirati sistem in ustvariti pogoje, da bodo otroci in njihove družine imeli možnost izbire znotraj kontinuuma pomoči – dostopnost različnih programov in oblik pomoči čim bližje kraju bivanja,
- zagotoviti obravnavo in poučevanje z najučinkovitejšimi sodobnimi metodami in pristopi, ki so strokovno argumentirani in imajo preverjeno učinkovitost,
- sodelovanje med strokovnjaki, da vsi delujejo v otrokovo največjo korist,
- zagotoviti vsem strokovnim delavcem, ki delajo z otrokom, ustrezne pogoje za dostop do informacij, potrebnih znanj, storitev svetovanja in podpore, da bodo lahko delovali skladno s posebnimi potrebami otrok in njihovih družin (Krek, Metljak 2011: 301–302).

1.4.1.2.2. Usmerjanje

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami določa usmerjanje otrok, ki je temeljno procesno določilo na področju vzgoje in izobraževanja. Ali bo otrok usmerjen v primeren vzgojno-izobraževalni program in ali bo imel ustrezne prilagoditve ter dodatno strokovno pomoč je odvisno od kakovosti diagnosticiranja primanjkljajev, motenj ali ovir ter od ocene sposobnosti in funkcioniranja (Krek, Metljak 2011: 287).

Prinesel je temeljna določila o usmerjanju, kar pomeni, da je določil način imenovanja in sestavo komisij za usmerjanje, način pridobivanja strokovnega mnenja, vsebino odločbe o usmeritvi ter obvezni individualizirani program. Dva pravilnika pa sta tista, ki sta prinesla konkretne izvedbene določbe, in sicer Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisije za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitve vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami ter Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (Opara, 2005: 24).

Odločba o usmerjanju je uradni dokument, ki vsebuje:

- program vzgoje in izobraževanja,
- podatek v kateri vrtec, šolo se usmerja,
- datum vključitve,
- rok za preverjanje ustreznosti vključitve,
- podatke o dodatni strokovni pomoči (obseg, vrsta izvajanja),
- navedbo pripomočkov, potrebnih za vključitev otroka v vrtec,
- določitev občasnega ali stalnega spremljevalca,
- morebitno zmanjšanje števila otrok v oddelku,
- morebitno vključitev v podaljšano bivanje,
- morebitno povračilo prevoznih stroškov,
- morebitne druge pravice (Opara 2005: 26).

Usmerjanje sicer simbolizira novo paradigmo in nov koncept vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, vendar praksa resno opozarja na nekatere slabosti pri izvajanju. Predvsem je težava v načinu dela in ne toliko v organizaciji usmerjanja. Ker je v nekaterih okoljih težko zagotoviti strokovni kader, se razmišlja o tem, ali bi bilo dobro imeti poklicne komisije za usmerjanje. Prav tako pa se kaže težava pri usposabljanju članov komisij za usmerjanje, kar je nujno za resničen prehod na nov način dela, saj nekateri primeri kažejo, da kljub novemu konceptu in novim ciljem delo še marsikje poteka po starem sistemu (Opara 2005: 26).

Slabost tega osebno vidim predvsem v tem, da ljudje, ki to določajo, niso nikoli zares delali z otrokom. Odločajo se na podlagi poročil, vendar to ni enako. Sama vidim pri fantku, s katerim delam, da niti dva njegova dneva nista enaka, sploh pa ima različna obdobja, in sicer takšna, ko funkcionira bolje, in takšna, ko ne.

Ti postopki so bili zlasti pri starših zelo nepriljubljeni, kar je razumljivo. Tudi učitelji, ki naj bi predlagali otroka za razvrščanje, so se za to težko odločali. Vedno je ostajalo upanje, da se bo otroku nekako »odprlo«. Prisoten je bil tudi strah, saj so vedeli, da se razvrščenega otroka v večini primerov izključi iz njegovega okolja. Starši so se ob tem, sploh pod vplivom novih idej in vrednot, vse pogosteje pritoževali in upirali otrokovemu prešolanju (Opara 2005: 23).

Na srečo je vse več vključevanja teh otrok, tako da morda obstaja malo manjši strah, da bi bil zaradi tega otrok izključen.

»Usmerjanje kot naziv in pojem implicira namen pomagati otrokom s posebnimi potrebami in jim ponuditi zanje primerne načine vzgoje in izobraževanja, pri tem pa jim zagotoviti prilagoditve in pomoč. To pomeni umik od usmerjenosti v hibo oziroma motnjo in preusmeritev v potrebe in zmožnosti otroka.« (Opara 2005: 24).

Glede na citat bi lahko rekli, da pri usmerjanju otrok ni vedno vse le slabo. Ja, obstajajo določeni dvomi in pomisleki, ker je postopek na splošno neprijeten, vendar je dobro, da na to gledamo kot na pozitivno zadevo, in sicer v smislu, da ko bomo enkrat vedeli, kaj se z otrokom dogaja, se mu bo dalo bolj učinkovito pomagati ter prilagoditi načine učenja in ravnanja z njim. Je pa res, da ti postopki po navadi trajajo zelo dolgo, kar je slabost.

Gerden v svojem razmišljanju v članku o otroku z motnjo v avtističnem spektru zapiše vprašanja, ki se ji pojavljajo. Nesprejemljivo se ji zdi, da je potrebno toliko časa, preden določenemu otroku postavijo pravo diagnozo. Vrtci in šole, v katere je otrok vključen, bi lahko preprečili številne neljube dogodke ter težke in nevarne situacije, če bi pravočasno dobili potrebne informacije. Sprašuje se tudi, koliko so vrtci in šole sploh opremljeni z znanjem za delo z otroki z motnjami v avtističnem spektru, kljub odločbam o usmerjanju in pomoči specialnih pedagogov. Zanima jo tudi, ali sploh obstajajo ustrezne strokovne službe, ki bi bile dovolj povezane z okoljem, kjer otrok živi in se izobražuje, da bi nudile staršem in otroku strokovno pomoč in podporo, in ali imajo starši dovolj znanja, kako preživeti z najmanj škode zanje in za otroke znotraj družine. Meni, da bodo ustrezne institucije in stroka morali kaj kmalu poiskati odgovore in rešitve na našeta vprašanja. Po drugi strani pa je nujno, da se zavedamo, da otroci z motnjo v avtističnem spektru predstavljajo najšibkejši člen verige in postavljajo na preizkušnjo kvaliteto vzgojno-izobraževalnega dela. Vrtci in šole so pri delu z njimi postavljeni ne samo pred izobraževalne izzive, kako in koliko (na)učiti, temveč tudi kako vzgajati. Učinkovito se bo z izzivi lahko soočal le zelo kompetenten vzgojitelj ali učitelj in zagotovil socialno-čustveno okolje, ki bo varno za vse. Pri tem seveda potrebuje ustrezno pomoč in podporo (Gerden, 2008: 113).

Točno to so vprašanja, s katerimi se dnevno srečujem. Kot spremljevalka lahko rečem, da nam vsem manjka še veliko znanja na področju dela z otroki s posebnimi potrebami, a kot dobro vidim to, da se stalno izobražujemo in tako postajamo bolj kompetentni za delo.

1.4.1.2.3. Individualizirani program

Od otrokovih potreb je odvisno zakaj, kdaj in na kakšen način oziroma v kakšni obliki ter s katero strokovno pomočjo bomo otroka integrirali. Kdo mu bo pri tem pomagal, opredelimo v individualiziranem programu (Hleb, 2006: 115).

Predšolski individualizirani izobraževalni načrt za otroke z izrazitimi posebnimi potrebami se oblikuje že v predšolskem obdobju (od tretjega do petega leta starosti). Po tem modelu se začne intenzivnejša strokovna obravnava otroka. Izvajajo se dejavnosti, ki so v skladu s cilji predšolskega obdobja, kot so razvijanje motoričnih spretnosti, komunikacije in socialno-čustvenih spretnosti. Starši pri določanju ciljev obravnave sodelujejo in pomagajo tako, da doma organizirajo dejavnosti za spodbujanje učenja (Clement Morrison 2004: 199).

V vsakem članku o individualiziranih programih poudarjajo, da je pomembno, da so starši enakovredni partnerji v strokovnem timu. Sklicujejo se na dejstvo, da starši svoje otroke najbolje poznajo in vedo, kaj je zanje dobro, zato naj bi se strokovnjaki od njih marsikaj naučili. Na žalost v praksi ni vedno tako, saj starše strokovnjaki večkrat ne jemljejo na ta način in jim ne pripisujejo pomembne vloge (Jurišić, 2008: 33).

Pri snovanju individualiziranega programa se mi zdi nujno potrebna prisotnost staršev, saj so oni tisti, ki navsezadnje najbolj poznajo svojega otroka. Prav tako gre za živo bitje, ki so ga spočeli in najbrž želijo vedeti, kakšen je plan, kaj se bo z otrokom dogajalo, na kakšen način se bo delalo in kakšni so cilji. Že res, da morda nekateri starši niso zelo pripravljeni sodelovati, a kdo bi jih obsojal, ko pa ne vemo, zakaj je tako. Morda imajo za sabo težko življenjsko zgodbo, ki je še niso predelali, morda imajo težave s soočanjem, da ima njihov otrok posebne potrebe, morda imajo slabe izkušnje iz preteklosti ... Razlogov je lahko več. Osebnostno se mi zdi pomembno, da jih vljudno povabimo k sodelovanju in da ob tem dobijo občutek, da skupno delamo. Ni dovolj, da samo podpišejo dokument, zares naj bi se počutili slišani in upoštevani, kar zagotovimo s soustvarjalnim delovnim odnosom, ki se razvije v skupno raziskovanje dobrega, uresničljivega.

Jurišić definicijo individualiziranega programa po Algozzine in Ysseldyke, 2006, str. 33–24 zapiše kot vodič, kako zadovoljiti posebne potrebe otroka. Program zajema otrokovo sedanjo raven dosežkov v razvoju, znanju in funkcioniranju; ovire in kako, na kakšen način določena težava ovira njegovo sodelovanje v skupini. Vsebuje tudi merljive letne cilje in manjše

korake, kako bomo do tega cilja prišli. Zapisane so tudi dodatne storitve, ki jih otrok potrebuje, včasih tudi obseg dejavnosti, pri katerih otrok ne bo sodeloval, in razne prilagoditve. Za konec je zapisano še, kako se bo meril otrokov dosežek in kako bodo starši o tem obveščeni (Jurišić, 2008: 34).

1.4.1.2.4. Dodatna strokovna pomoč

Gre za pomoč, ki je nujen sestavni del vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo. Prva njena funkcija je pomoč pri premagovanju primanjkljajev, ovir oziroma motenj, druga pa v učni podpori. Prva ima na nek način rehabilitacijsko funkcijo, druga pa funkcijo pomoči pri učenju (Opara 2005: 70).

Dodatno strokovno pomoč vidim kot zelo uporabno zadevo, saj omogoči individualno učenje tudi tistim, ki težje funkcionirajo v skupini. Tako se lahko tisti, ki jo izvaja, otroku res posveti in še bolj odkrije njegove močne točke.

1.4.1.2.5. Inkluzija

Volk je mnenja, da je vrtec ena izmed najlepših oblik inkluzije, saj pravi, da ni občutiti razlik med razvojnimi in rednimi oddelki vrtca (Volk, 2006: 113).

Osebnostno dojemam otroški svet in njihove interakcije kot zelo nedolžne in iskrene. Stvari s katerimi se obremenjujemo odrasli, jim sploh niso pomembne. V svetu otrok je vse sprejemljivo, za njih ni nihče »drugačen«, a hkrati vsak. Če se pač navadijo, da nekdo pri mizi ob kosilu vedno vstaja, jim je to nekaj vsakdanjega, čeprav vedo, da načeloma to ni prav oziroma, da jih tako vzgojiteljice ne učijo. Šele v svetu odraslih se začne govoriti o tem, kdo je »čuden« in posledično pride (morda nevede) do izključevanja ali pomilovanja. Škoda, da včasih ne znamo biti bolj otroški.

Hvala piše, da smo v obdobju, ki je naklonjeno integraciji, saj ta prinaša novo kulturno sprejemanje, ki pomeni spreminjanje, strokovno rast in bogatenje oseb in okolja, s katerim sodelujemo (Hvala, 2004: 103).

To je postmodernistično obdobje, kjer v ospredje še vseeno prihaja sprejemanje in spreminjanje ljudi, da bi sprejemali. Tudi tega se je treba naučiti, če ti tega nihče ne privzgoji.

Obstajata dva pomembna dejavnika, ki ju moramo upoštevati pri učencih s posebnimi potrebami. Izoblikujeta se v procesih prepoznavanja specifične kategorije posebnih potreb. Clement Morrison zapiše, da so prvi dejavnik učni stili, ki jih učitelj uporablja pri poučevanju, drugi pa je strategija prilagajanja učnih gradiv za otroke s posebnimi potrebami, da bi usvojili kurikulum in bili uspešni pri doseganju standardov. Oba dejavnika pomembno vplivata na uspeh otrok (Clement Morrison 2008: 143).

To velja tudi za vrtce. Ko prepoznamo specifikum in otroka kot takšnega, mu lahko prilagodimo načine predajanja znanja. Pri inkluzivnem izobraževanju je pomembno, da upoštevamo potrebe vseh otrok in seveda prilagodimo vzgajanje otrok s posebnimi potrebami. Sicer pa naj bi bilo vsako izobraževanje inkluzivno, saj nikoli ni naš namen izključevati otrok iz sistema.

In še nekaj besed o integraciji, ki se mi zdi neločljivo povezana z inkluzijo.

Integracija se pojavlja v različnih oblikah, zato lahko nanjo gledamo kot na organizacijsko obliko vzgoje in izobraževanja, kot na delovni proces ali kot metodo dela (Schmidt, 2001).

Če pogledamo podrobneje, izhaja beseda integracija iz latinskega pridevnika »integer, kar pomeni nedotaknjen, cel« (O'Brien in Forest, 1997). Dobesedno pa pomeni beseda integracija dopolnitev neizpolnjene celote oz. doseganje celovitosti v smislu obnove ali prenove celote. To pomeni, da celota šele z vključitvijo dobi svojo popolnost in da bo družba popolna šele takrat, ko bodo vanjo vključene skupine ljudi, ki so sedaj odrinjene na rob (O'Brien in Forest, 1997).

1.5. Spremljevalka otroka s posebnimi potrebami

Dobrodošlo je, da otrok v oddelku odraslemu predstavlja izziv, saj kadar sprejmemo otroka in ga imamo le radi ter se nam smili, to ni dovolj. S tem mu sporočamo, da je drugačen in na ta način se ne bo počutil avtonomnega in enakovrednega ter sposobnega premagovati ovir. Kadar nam nov član skupine predstavlja izziv in ga imamo hkrati radi, takrat je bolj verjetno, da se bomo še dodatno izobraževali, iskali pomoč pri ustreznih strokovnjakih, partnersko sodelovali s starši, ustvarjalno iskali ustrezne dejavnosti, metode, vsebine in oblike. Na ta način bomo opazili otrokova močna področja, na njih gradili otrokovo pozitivno samopodobo

in mu dajali največ podpore tam, kjer jo zares potrebuje, kjer doživlja stiske (Hleb, 2006: 115).

Tako Hleb zapiše nekaj zelo pomembnega, čemur skušam slediti, kot da je rdeča nit vsega. Seveda to ni kar tako doseči, saj smo tudi tisti, ki delamo s takimi otroki samo ljudje in težko nadzorujemo vsa svoja čustva. Dobrodošlo je, da se med otrokom in spremljevalcem vzpostavi prav posebna vez, ki nam prinese ali omogoči ljubezen do otroka, a to ni odvisno le od nas samih. Sprejemanje in ljubezen sta ključ do uspeha. Ne morem pa trditi, da je to dovolj, saj je brez določenega znanja na tem področju pot otežena.

1.5.1. Dela in naloge

Ta poklic se mi osebno zdi zelo pomemben in čudovit hkrati, a na žalost premalo cenjen. V zakonih, ki omenjajo spremljevalko, je napisano zelo malo. V Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami v 10. členu je zapisano: »Otrokom s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v programe za predšolske otroke in izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter v prilagojene programe, je potrebno prilagoditi prostor in pripomočke, v skladu z navodili za prilagojeno izvajanje programov in v skladu s prilagojenimi programi, ki jih sprejme oziroma določi pristojni strokovni svet. Za nudenje fizične pomoči se lahko gibalno oviranim otrokom dodeli spremljevalec.« Tu je spremljevalec samo omenjen.

V Zakonu o vrtcih konkretno o tem poklicu nisem našla ničesar, piše le na način: »Vzgojno dejavnost v javnem vrtcu opravljajo: vzgojitelji, pomočnik vzgojitelja, svetovalni delavec, organizator zdravstveno higienskega režima, organizator prehrane in drugi.« (40. člen). Torej, spremljevalec spada v kategorijo »drugi«. Po mojem mnenju bi moral biti omenjen najmanj kot enakovreden član tima za delo z otroki s posebnimi potrebami. Dobrodošlo bi bilo tudi, da bi bil zraven naveden opis del in nalog, ki jih spremljevalec opravlja.

V Pravilniku o dodatni in fizični pomoči za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami tudi zelo skromno piše o tem, kdo nudi pomoč. V 11. členu je zapisano: »Fizično pomoč nudi delavec, ki izpolnjuje s predpisi določene pogoje.« In pa nekaj je omenjeno v 9. členu: »Z odločbo o usmeritvi se fizična pomoč otroku dodeli kot občasna ali stalna.« Tukaj beseda spremljevalec sploh ni uporabljena, je pa v 10. členu, in sicer v kontekstu normativa otrok: »Otroku, ki je usmerjen v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno

strokovno pomočjo, se praviloma določi občasna fizična pomoč. Če ima otrok dodeljenega spremljevalca, se število otrok v oddelku ne zmanjša.«

Skupine otrok so preobsežne, pa ne le z vidika otrok s posebnimi potrebami, temveč tudi z vidika posvečanja otrokom na splošno. Potemtakem se ves čas samo hiti in sledi ciljem, a so zato otroci večkrat spregledani. To pripelje do tega, da se ne ceni njihovega otroštva, da se jim ne pusti biti to, kar so – otroci. Menim, da bi morali bolj spoštovati to njihovo otroškost in njihov čas, še prekmalu bodo namreč vstopili v svet odraslih.

2. TEŽAVA

Težava izvira iz našega sistema, torej iz zakonov, ki niso jasno napisani ali pa o tem piše zelo malo. Delo spremljevalke je specifično in bi moralo biti obravnavano na poseben način, da bi bile naloge in dela tega poklica bolj jasno zastavljene, opredeljene. Zaradi nejasnosti prihaja do tega, da vsak dela nekaj po svoje. Veliko je odvisno od nadrejenih, saj glede na to, da ni nikjer točno določeno, kaj in kako, nihče ne more vedeti, ali dela prav. Jasna opredelitev se mi zdi še toliko bolj pomembna ne samo zaradi spremljevalke otroka s posebnimi potrebami, temveč tudi zaradi otroka samega, saj smo navsezadnje tukaj zaradi njega.

Dogaja se, da na primer spremljevalke uporabijo za določena nadomeščanja, čeprav naj ne bi bile same v skupini z otroki. Prihaja do primerov, ko do spremljevalk ne pridejo informacije, kaj se v skupini dogaja, čeprav je zelo vpeta v skupino in je skoraj nujno potrebno vedeti čim več zaradi lažjega sledenja dela skupaj z otrokom. Težava je tudi, da za zaposlitev spremljevalke potrebuješ le peto stopnjo izobrazbe, nič ni določeno katero, študij tukaj ni pomemben. Spremljevalke spadajo v tehnični kader, ki je značilen po tem, da nima direktnega stika z otroki; torej sem spadajo kuharice, čistilke in podobno. Strokovni kader je tisti, ki dela z otroki in je posledično vabljen tudi na razna popoldanska izobraževanja, medtem ko tehnični ni. Vloga spremljevalke nosi veliko odgovornosti, a ostaja na nek način nevidna. Skratka polno je nekih pomanjkljivosti, ki vodijo v slabo voljo in v občutke manjvrednosti. Vloga spremljevalke je premalo cenjena in vrednotena.

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Kvalitativne raziskave so tiste, v katerih zbiramo besedne opise, ki se nanašajo na raziskovalni pojav (Mesec, 2009).

Poizvedovalna (eksplorativna) raziskava je tista, katere namen je opredeliti osnovne značilnosti pojava, jih definirati in poiskati njihove sestavine. Ne gre za proučevanje celotne populacije, vendar se bolj opredelimo na manjše število primerov (Mesec, 2009).

Opisna raziskava pa oceni in opredeli osnovne značilnosti proučevanega pojava, pri čemer je zelo pomembno, da vemo, katere značilnosti so pomembne za našo raziskavo oziroma katere nas sploh zanimajo (Mesec, 2009).

Raziskava je kvalitativna, saj so moji podatki, torej vrednosti spremenljivk, navedeni z besedami. Gre za goste besedne zapise, ki so namenjeni ugotavljanju domnevnih odgovorov na moja raziskovalna vprašanja. Metoda zbiranja podatkov je delno standardiziran odprt intervju, ki je prav tako tipična tehnika kvalitativnih raziskav. Gradivo sem obdelala na beseden način. Je tudi poizvedovalna raziskava, saj gre za raziskovanje določene težave. S težavo se soočim tako, da o njem poizvem s pomočjo besednih opisov, ki sem jih zbrala na podlagi intervjujev z manjšim številom oseb. Raziskava je opisna, ker se osredotoča na teme, ki so pri težavi pomembne in mi pomagajo pri razrešitvi mojih raziskovalnih vprašanj.

3.2. Raziskovalna vprašanja

Glavna tema raziskovanja se vrti okrog izzivov spremljevalk otrok s posebnimi potrebami v vrtcih, zato so bile moje sogovornice ženske, ki prav tako kot jaz delajo z otroki s posebnimi potrebami v vlogi spremljevalke. Teme, ki me zanimajo in so mi pomembne, so povezane s tem, kako spremljevalke vidijo svojo vlogo, kakšne so za njih negativne in pozitivne lastnosti te vloge in kako se v vlogi počutijo. Zanimajo me tudi razlogi za odločitev za delo in značilnosti otroka, ki ga spremljajo. Pomembno mi je, da poznam njihovo izobrazbo in pretekle izkušnje ter njihovo mnenje o odnosu same institucije do njih in vključenost nasploh. Zanima me, s kom največ sodelujejo in kako ter seveda s kakšnimi izzivi se srečujejo, kakšne spremembe bi bile potrebne pri vlogi spremljevalke.

3.3. Merski instrumenti ali viri podatkov

Za merski instrument sem uporabila strukturiran vprašalnik, ki sem ga sestavila vnaprej. Moj delno standardiziran odprt intervju vsebuje 10 vprašanj s podvprašanji. V glavi sem imela tudi predvidene možne odgovore, ki so pomembni zato, da človek ve, kaj išče, in čemu dati poudarek, kje postaviti še dodatna podvprašanja in podobno. Hkrati je intervju puščal dovolj odprtega prostora za razpravo. Vir podatkov je bil v prvi vrsti pogovor, ki sem ga opravila z vsako izmed deklet. Pomagala sem si z raznimi gradivi in znanjem iz fakultete.

3.4. Opredelitev enot raziskovanja - populacija, vzorec

Populacijo zajemajo vse spremljevalke, ki spremljajo otroke s posebnimi potrebami v vrtcih. Intervju sem opravila s štirimi dekleti, in sicer sem jih spoznala različno. Eno izmed deklet poznam osebno, za eno sem izvedela od prijateljice, ostali dve pa sta se mi javili preko e-pošte. Svetovalna delavka v našem vrtcu mi je namreč ponudila možnost, da pošlje moj poziv za odgovarjanje na vprašanja vsem spremljevalkam v Ljubljani, ker pozna gospo, ki se s tem ukvarja in vodi evidenco vseh spremljevalk, ki niso dobile službe preko projektnih zaposlitev, ampak direktno glede na odločbo otroka.

3.5. Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva

Pri zbiranju podatkov sem uporabila spraševanje – delno standardiziran odprt intervju. Glavna osnova za intervju je bil strukturiran vprašalnik. Intervjuje sem opravljala v mesecu aprilu 2018 in si odgovore sproti beležila.

3.6. Obdelava gradiva

Vse podatke sem kvalitativno obdelala. Začela sem z urejanjem intervjujev, ki sem jih nato uredila v elektronski obliki. Sogovornice so mi večinoma odgovarjale v pravilni slovenščini in počakale, da si stvari zapišem, zato sem skušala povedi ohraniti čim bolj izvirne. Obdržala sem tudi določene manj primerne besede, kakor sem že napisala, zgolj zaradi same izvirnosti. Ko sem začela s kodiranjem, sem najprej določila enote kodiranja za vsak intervju posebej. Skušala sem ohraniti celotne povedi in čim manj brisati, saj se mi je skoraj vse zdelo pomembno. Nadaljevala sem z odprtim kodiranjem, in sicer tako, da sem najprej ročno napisala pojme in kategorijo za vsako enoto kodiranja. Nato sem vse skupaj pretipkala v

tabelo, v katero sem po stolpcih razvrstila oznako intervjuja in številko izjave, prepisano izjavo, pojem oziroma temo in kategorijo. Vsak intervju sem označila z določeno izbrano črko in izjave štela po vrsti za vsak intervju posebej. Naslednji korak je bilo osno kodiranje, kjer sem navedla vse kategorije in razvrstila pojme oziroma teme, ki spadajo pod določeno kategorijo. Še zadnje je bilo odnosno kodiranje, kjer sem z besednim opisom prikazala povezave med kategorijami in kako se med seboj prepletajo ter dopolnjujejo. Vse skupaj mi je omogočilo pridobitev rezultatov, ki sem jih predstavila tako, da sem med seboj smiselno povezala kategorije in vse skupaj razložila ter podkrepila s konkretnimi izjavami sogovornic.

Definicije pojmov:

- otrok s posebnimi potrebami (OPP): to so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami;
- spremljevalka: oseba, ki spremlja otroka s posebnimi potrebami;
- izziv: težava s pozitivnim prizvokom, nekaj mi je v izziv in temu se zoperstavim, si želim to rešiti;
- dodatna strokovna pomoč (DSP): pomoč, ki je nujen sestavni del vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in pripada otrokom s posebnimi potrebami;
- izobrazba: kar se pridobi z izobraževanjem;
- izkušnje: kar kdo ob dogodkih, doživetjih spozna, ugotovi;
- inkluzija: vsebovanje, vključitev;
- lastnost: kar se relativno trajno kaže;
- počutje: splošno telesno in duševno stanje kot posledica celotnega čutnega zaznavanja in čustvenega doživljanja;
- razlog: kar utemeljuje, podpira kako ravnanje, odločitev;
- institucija: javna, organizirana skupnost ljudi za opravljanje kake dejavnosti;
- sodelovanje: početi nekaj skupaj;
- sprememba: kar je spremenjeno, drugačno, nekaj novega, drugačnega.

4. REZULTATI

Rezultate sem smiselno združila po kategorijah. Kategorije so naslednje: razlog za odločitev za delo, opis otroka, izobrazba, izkušnje, počutje v vlogi spremljevalke, pozitivne značilnosti, negativne značilnosti, odnos institucije do vloge spremljevalke, vključenost, sodelovanje s strokovnimi delavci, sodelovanje z družino, izzivi spremljevalk, s katerimi se srečujejo in potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke.

4.1. Razlog za odločitev za delo, opis otroka

Ugotovila sem, da so razlogi za odločitev za delo različni od vsake posameznice posebej, a imajo neko rdečo nit. Večinoma gre za dekleta, ki imajo v tej smeri že nekaj izkušenj, jih to zanima ali so študirale nekaj, kar je povezano z delom z otroki s posebnimi potrebami. Kot pravi ena izmed sogovornic: »Prijavila sem se, ker je to delovno mesto povezano z izobrazbo, ki jo imam in ker me tako delo veseli.« Na ta način ima človek možnost pridobiti izkušnje, ki mu bodo v življenju zagotovo prišle prav, sploh če želi na splošno v življenju delati nekaj v tej smeri. Hkrati je v tem primeru morda prisotno malo manj strahu, ker oseba že ima določeno znanje in izkušnje. Pri opisu otroka so moje sogovornice večinoma napisale, katero diagnozo ima in njegovo starost. Ta podatek se mi zdi pomemben, da si zna človek bolj predstavljati sam potek dela in da si lažje ustvari celotno zgodbo, saj je na primer pri osebi, ki spremlja gibalno oviranega otroka, in pri osebi, ki spremlja otroka z motnjo avtističnega spektra, to spremljanje zastavljeno na drugačen način.

4.2. Izobrazba, izkušnje

Pri navajanju izobrazbe mojih sogovornic sem ugotovila, da ima njihova izobrazba povezavo z vlogo spremljevalke, v kateri trenutno so. Tudi oseba, ki je po izobrazbi geografinja, je naredila prekvalifikacijo in se ji vse skupaj sedaj povezuje z delom, ki ga opravlja. Znanje, pridobljeno zaradi izobraževanja in preteklih izkušenj, jim pride prav pri delu z otrokom s posebnimi potrebami. Kakor navaja sogovornica v zvezi z izobrazbo: »Prav mi pride znanje o delu z ljudmi, o delovnem odnosu, o vseh konceptih, o zapisovanju, o zagovorništvu, o psihologiji družine in o delu z družino, znanje o delu z otroki s posebnimi potrebami, o spoštovanju otroštva. Skratka prav mi pride skoraj vse, kar sem se tekom študija naučila.« In v zvezi z izkušnjami: »Zelo prav mi pridejo lastne pretekle izkušnje z avtizmom.« Torej tudi znanje, ki ni direktno povezano z otroki s posebnimi potrebami zagotovo pride prav pri delu z

otrokom, ki vključuje seveda tudi delo z otrokovo družino in vsemi strokovnimi delavci, ki z otrokom sodelujejo. Zaradi izkušenj in preteklega stika s takim ali podobnim otrokom oseba morda čuti določeno varnost in bolj zaupa sama vase. Je pa res, da sogovornice določeno znanje tudi pogrešajo in menijo, da bi prav prišla dodatna izobraževanja, kot pravi ena izmed njih: »Prav bi mi prišla dodatna izobraževanja o otrocih s posebnimi potrebami.« Vsaka izmed sogovornic je ekspert v izobrazbi, ki jo je doštudirala in nemogoče je zajeti vse znanje, ki ga človek potrebuje pri delu. Vedno vemo lahko še več in celo življenje se učimo, zato bi jim dodatna znanja za še bolj učinkovito delo prišla prav. Dekleta največ navajajo, da bi si želele predvsem več pedagoškega znanja. Ena izmed njih pravi: »Mislim, da mi pri delu s predšolsko populacijo manjkajo tista bazična znanja, ki jih imajo vzgojiteljice, torej bi potrebovala malo več znanja o samih pedagoških pristopih in pa poglobljeno znanje o razvojnih mejnikih predšolskih otrok.« Zaradi same narave dela in populacije, s katero delamo spremljevalke, sogovornice menijo, da bi bilo koristno imeti več tega znanja.

4.3. Počutje v vlogi spremljevalke, pozitivne značilnosti vloge spremljevalke, negativne značilnosti vloge spremljevalke

V vlogi spremljevalke se počutijo dekleta dobro in slabo hkrati. Veseli jih predvsem otrokov napredek, pa tudi dobro sodelovanje s starši. Kot pravi ena izmed sogovornic: »Delo spremljevalke da neko notranje zadovoljstvo, predvsem s strani otroka. Mene zelo veseli, ko vidim napredek pri otroku, pa čeprav je to nek majhen korak, ki ga zaznam samo jaz, vseeno je napredek.« Malo slabše pa se počutijo, ker imajo občutek manjvrednosti. Ena od deklet pravi: »Na drugi strani pa so sodelavke tiste, ki (pre)pogosto dajejo občutek, da pa vseeno sem samo spremljevalka in me dojemajo kot nekoga, ki nima nobenega znanja in je kar padel iz neba v njihovo skupino.« Negativno počutje dobro opiše tudi druga, in sicer na način: »Večkrat imam občutek, da moje mnenje ni tako pomembno. Vloga spremljevalke se mi zdi premalo cenjena in ne dovolj vrednotena. S sodelavkami se dobro razumem, a še vseeno čutim občutek manjvrednosti. Ta občutek mi dajo predvsem s tem, ko me večkrat popravijo, ko jim razlagam moja opažanja v zvezi z otrokom.« Skratka, negativno počutje povzroča slab odnos sodelavk do spremljevalk, ki jim daje občutek, da niso enakovredne ostalim strokovnim delavcem in delavkam. Iz tega lahko izpeljemo negativne značilnosti spremljevalk, ki se neposredno povezujejo s počutjem. Ena izmed sogovornic pravi: »Negativno pa bi izpostavila to nejasnost, kaj se pričakuje od spremljevalca, do kje je njegova vloga in na kakšen način se dopolnjuje z vzgojiteljico.« Ugotavljam, da obstaja pri tej vlogi veliko nejasnosti in zmede.

Poleg tega, da je splošno počutje velikokrat tako, kot sem že prej opisala, je težava tudi odnos, ki potencira občutke manjvrednosti. Spremljevalke delajo več, kot je predvideno, in dela, ki niso namenjena njim. Ne le da je z zakoni nejasno opredeljeno, kakšne so naloge spremljevalk, je prav tako težava, ker je vsak s peto stopnjo izobrazbe primeren za to vlogo. Pridobljeno znanje deklet, ki je koristno za delo z otrokom, se tukaj razvrednoti. Kot pravi ena izmed sogovornic: »Moti me tudi to, da pač je lahko spremljevalec vsak s peto stopnjo izobrazbe, torej ne glede na izobrazbo. Torej, strokovne delavke sploh ne cenijo tvojega dela, čeprav dejansko imam izobrazbo in znanje in otroku lahko ponudim nekaj več kot nekdo, ki za to sploh nima ustrezne izobrazbe.« To razvrednotenje je tudi eden izmed razlogov, zakaj se spremljevalke ne počutijo cenjene. Če se dotaknem še pozitivnih značilnosti, večinoma navajajo podobne razloge kot pri pozitivnem počutju. Všeč jim je delo samo, otrokov napredek in odnos z otrokom na splošno, sodelovanje s starši in pridobljene izkušnje. Poved, ki dobro povzame vse skupaj: »To je neka posebna vez, sploh če ti otrok zaupa in se počuti varnega ob svojem spremljevalcu. Tako otrok meni pokaže veliko stvari, ki jih zmore, pa jih vzgojiteljicam ne, oziroma one tega ne opazijo.«

4.4. Odnos institucije do vloge spremljevalke, vključenost

Odnos institucije do tvoje vloge, ki jo imaš, je po navadi za zaposlene zelo pomemben. Spremljevalke opisujejo, da so večkrat dobile občutek nespoštovanja s strani nadrejenih. Besede, ki jih večkrat slišijo, kažejo na to, da so tudi sami zmedeni, kot sem tudi že napisala, glede nalog in del, ki naj bi jih spremljevalke opravljale. Kot pove ena izmed deklet:« Se mi zdi, da tudi nadrejeni ne vedo točno, kako bi me obravnavali, se mi zdi, da po eni strani se zavedajo, da je naša vloga tudi pomembna v celotni skupini, po drugi strani pa smo še vedno za določene stvari pač samo tehnični kader.« Iz tega izhaja tudi to, da spremljevalke potemtakem premalo cenijo, vrednotijo. Kot primer opažanja moje sogovornice, ki pravi: »Tako da na splošno ni nobenega pravega spoštovanja ali pohvale. Dostikrat slišim samo to, še dobro da imamo tebe, da se ti ukvarjaš z njim, ker je res naporen. Pa mislim, da to ni nikakršno spoštovanje, kje šele pohvala.« Dekleta omenjajo tudi, da čeprav morda cenijo samo delo z otrokom, tega nekako ne znajo pokazati, ko je to potrebno. Glede na odnos institucije do vloge spremljevalke je temu primerno tudi finančno vrednotenje dela in dodajanje dodatnih nalog, za katere dekleta niso plačana. To opiše ena izmed sogovornic takole: »Institucija se trudi ceniti moje delo, vendar ni temu videti tako. Od izkoriščanja, ko dečka ni, nadomeščanja po skupinah, puščanja spremljevalca samega v skupini z otroki, nezvišana plača v primeru, da nadomeščam vzgojiteljico ali pomočnico (ker imam ustrezno

izobrazbo).« Vse skupaj se neizbežno povezuje v vključevanjem spremljevalke v institucijo. Človek se ob takih občutkih večkrat počuti odrinjenega in tako ugotavljam, da si spremljevalke želijo več vključevanja. Ena izmed deklet pravi: »Na konference in izobraževanja za strokovne delavce nas niti ne povabijo, ne dobimo vabila, potem pa bi morale me pokazati samoiniciativo in se udeleževati teh stvari, za katere nismo niti obveščene, da se dogajajo.« Tukaj sem začutila neka dvojna sporočila ali tiha pričakovanja. Po eni strani naj bi se same vključevale, udeleževale izobraževanj in podobno, po drugi strani pa nas o tem nihče ne obvesti. Skratka samo vključevanje v delo, vpetost v skupino in obveščanje je nedefinirano in slabo zastavljeno.

4.5. Sodelovanje s strokovnimi delavci, sodelovanje z družino

Vsaka spremljevalka sodeluje s strokovnimi delavci in z otrokovo družino. Sodelovanje s strokovnimi delavci se razlikuje od vrtca do vrtca, prav tako sodelujejo z različnimi kadri. Večinoma sodelujejo s svetovalnimi delavkami, z osebo, ki izvaja dodatno strokovno pomoč in seveda z vzgojiteljico in pomočnico vzgojiteljice. Sodelovanje poteka v obliki pogovorov in sestankov. Ena od deklet pravi: »Poleg tega neformalnega sodelovanja se udeležujem tudi sestankov strokovnih delavcev v zvezi s otrokovim IP, načrtovanjem dela in evalvacijo.« Sodelovanje bi lahko na splošno ocenila bolj pozitivno kot negativno, razen glede upoštevanja mnenja spremljevalke, o čemer sem že veliko pisala. Če citiram eno izmed spremljevalk: »Dogovarjamo se sproti in se trudimo tudi sproti reševati kakšne sporne situacije oziroma iščemo skupne rešitve za težave, ki se pojavijo. Večinoma smo dogovorjeni oziroma se sproti dogovarjamo glede nalog in zadolžitve, kolikor pač se, v obsegu, ki se zdi vzgojiteljici smiseln.« Na koncu seveda o vsem še vedno odloča vzgojiteljica. Sodelovanje z družino pri vsaki izmed deklet poteka na svojstven način. Največ sodelujejo z enim ali obema staršema, in sicer si dnevno predajajo novice ob prihodu ali odhodu otroka, včasih tudi po telefonu ali elektronski pošti. Ena izmed deklet lepo povzame, zakaj je sodelovanje s starši pomembno. »Največ sodelujem z otrokovo mamico. Komuniciramo večinoma skoraj vsak dan v času, ko pride iskat otroka, če ne utegnemo, se občasno slišimo tudi po telefonu. Pomembno se zdi tako meni kot mamici, da imamo usklajene zahteve v določenem času glede na njegovo vedenje, sodelovanje.« Zagotovo k otrokovemu napredku pripomore, če smo si vsi, ki delamo z njim, usklajeni. Dober odnos s starši pa je še toliko bolj pomemben in pušča pozitivne posledice.

4.6. Izzivi spremljevalk, s katerimi se srečujejo, potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke

Vsakodnevno se spremljevalke soočajo z različnimi izzivi. Nekateri se dogajajo na dnevni ravni, drugi občasno. Ugotavljam, da se pojavljajo predvsem izzivi v odnosu z otrokom, v odnosih z nadrejenimi in odnosu z družino. V odnosu z otrokom se pojavljajo predvsem v smislu preživljanja dni, ko otrok doživlja večjo stisko kot običajno. Tako ena izmed sogovornic pravi: »Kar se tiče otroka, se največkrat srečujem z njegovo stisko zaradi preveč dražljajev ali zahtev.« V odnosu z vzgojiteljico prihaja do izzivov zaradi različnih pogledov na stvari. Večkrat se mnenje spremljevalke ne usklajuje z mnenjem vzgojiteljice. Kakor zapiše ena izmed deklet: »V odnosu z vzgojiteljico imam večkrat občutek, da name ne gleda enakovredno kot na ostale sodelavke in da bi v mojem primeru z otrokom ravnala drugače.« Občutki, ki se pojavijo ob tem, so neprijetni in vplivajo na delo. Tudi druga spremljevalka dobro strne misel, ko pravi: »Včasih sem v dilemi, kaj storiti. Na eni strani so zahteve nadrejenih, na drugi pa moje vrednote. Tu pride včasih do konflikta. Sama namreč včasih ne morem storiti nečesa, kar želijo od mene nadrejeni, če to ni v skladu z mojimi načeli. Tu zato lahko prihaja do večjih pritiskov.« Vse skupaj se neizbežno povezuje z izzivi pri odnosu z družino, saj je tako treba paziti, kaj lahko in česa ne smeš reči. Kot pravi ena izmed deklet: »Glede na odnos z družino se sama dojemam kot nekakšen most med vzgojiteljico in družino, hkrati pa moram imeti dober filter, kaj sporočiti naprej in kaj rajši zadržati zase.« Zaradi vseh pomanjkljivosti, ki obstajajo v sistemu, si spremljevalke želijo sprememb pri svoji vlogi. Eden izmed primerov, ki ga poudari ena izmed spremljevalk, ko opisuje, kaj si želi: »Da bi bilo delo spremljevalke dovolj cenjeno in da spremljevalci ne bi opravljali tudi vseh drugih del.« Skratka poleg tega, da bi to delo morali bolj vrednotiti, si spremljevalke želijo še, da bi bile njihove naloge bolj jasno opredeljene, definirane, saj tako morda ne bi prihajalo do tega, da morajo opravljati še druga dela. Ena izmed deklet pravi, da naj bi vsaka spremljevalka imela pedagoško osnovo. Zagotovo za to delo ni primeren kar vsak, zato bi bila potrebna tudi sprememba sistema, in sicer, da ne bi bil pogoj le peta stopnja katerekoli izobrazbe.

5. RAZPRAVA

Delo spremljevalke osebno jemljem kot posebno poslanstvo. Otrok, s katerim sodeluješ, ti zagotovo priraste k srcu skoraj tako, kot bi bil tvoj. Razvijejo se posebna čustva in s tem tudi poseben odnos. Sploh v primeru, ko otroka spremljaš od trenutka, ko vstopi v vrtec, do trenutka, ko gre domov. Vsak dan osem ur preživita skupaj v vseh mogočih stanjih in počutjih in se dobro spoznata, sploh ker je otroku nemogoče prikrivati reči. Povežeta se dve energiji, dva svetova in zato ta služba nikakor ni samo služba, je veliko več.

Iz odgovorov spremljevalk povzemam, da je to delo zagotovo premalo cenjeno in vrednoteno. Če odmislim finančni vidik, veliko bolj boli to, da je nasploh obravnavano kot samo še ena slabo plačana služba. Gre za delo z ljudmi, natančneje za delo z otrokom in njegovo družino. Sploh zaradi tega, ker gre za otroka s posebnimi potrebami, je vse skupaj še bolj občutljivo in delikatno, prinaša mnogo kompleksov in preizkušenj tako za njega in njegovo družino kot tudi za spremljevalko in vse ostale udeležene. Menim, da bi za tak poklic v prvi vrsti morali preveriti zakonodajo in urediti pomanjkljivosti. Glede na odgovore spremljevalk je nesprejemljivo, da je lahko kar vsak s peto stopnjo izobrazbe spremljevalec. Že res, da štejejo tudi izkušnje, a še vseeno menim, da s tem razvrednotijo znanje, ki ga oseba prejme na določeni fakulteti. Prav tako osebno zagovarjam interdisciplinarnost, zato se nikakor ne morem strinjati s tem, da potrebuje oseba pedagoško osnovo. Razen tega, da ti morda institucija sama daje manjvreden občutek, ker nisi pedagog, tukaj ne vidim težav, prej prednosti. Če se dotaknem socialnega dela – menim, da imamo v takem primeru socialni delavci ogromno za ponuditi, saj imamo veliko znanja o delovnem odnosu in na splošno o delu z družino. Kar se tiče manjka znanje, za katerega imamo občutek, da ne moremo delati dovolj dobro, pa ga lahko seveda pridobimo individualno, kar omenjajo tudi dekleta v intervjujih – določena se dodatno izobražujejo zaradi želje po dodatnih znanjih. Že res, da je pritisk nadrejenih večkrat moteč in da zna človek dobiti občutek, kot da res ničesar ne ve, a po drugi strani se mi zdi na primer znanje o razvojnih mejnikih otroka včasih lahko precej determinirajoče. Osebno se mi zdi, da je bolje, da nimam preveč znanja o tem in se manj držim tega, kot da imam ves čas v glavi, kaj nekdo pri določenih letih zmore in česa nekdo ne, saj tako pride do primerjanja in diskriminacije. Poleg tega, da se razvojna psihologija zelo spreminja in da je vsak otrok unikatni in se razvija na svojstven način. Zdi se mi, da ko enkrat padeš v zanko, kaj bi moral nekdo vedeti ali znati na primer pri svojih treh letih, da avtomatsko postaviš otroka v manjvreden položaj in se začneš spraševati, če je z njim kaj

narobe. Ti mejniki so dobri zgolj zato, da jih okvirno poznaš in v primeru velikih odstopanj (ki jih drugače tako ali tako opaziš), da se ukrepa potem naprej, se mu prilagodi učenje in podobno. Je pa težava to, da se potemtakem večkrat križajo mnenja spremljevalke in vzgojiteljice, saj bi vsaka ravnala v določeni situaciji drugače. Vrednote socialne delavke se mi zdijo drugačne od vrednot osebe, ki je v pedagoški smeri. Posledično pride do slabe volje na obeh straneh, kar zagotovo vpliva tudi na otroka in na delo z njim. Glede na odgovore sklepam, da bi dodatna izobraževanja o otrocih s posebnimi potrebami vsekakor prišla prav in želela bi si, da bi bila organizirana in obvezna s strani vrtca. Prav tako sem na začetku osebno pogrešala to, da bi mi omogočili, da bi družino spoznala prej in da ne bi bila samo »vržena« v skupino.

Iz odgovorov spremljevalk povzemam, da se v svoji vlogi večkrat počutimo tako, kot da nikamor ne spadamo. Večkrat se dogaja, da gredo informacije mimo nas, kot da se nas ne tičejo, a smo ravno tako vpete v skupine in je potrebno, da tudi me vemo čim več o otrocih, načinih dela, planu dela in novostih. Osebno bi bila rada bolj vključena in posledično tudi bolj pripravljena na delo z otrokom. Ker gre za nejasne opredelitve našega dela, gre tudi za nejasne odnose, kar pripelje do občutka manjvrednosti. Včasih se počutim, kot da sem v začaranem krogu. Po drugi strani pa imamo na sebi veliko odgovornosti glede otroka, saj je v skupini preveč otrok, da bi uspela vzgojiteljica biti ves čas prisotna pri dogajanju v odnosu otrok – spremljevalka. Tako bi se morda kdo počutil večkrat prepuščenega samemu sebi, a osebno najraje delam po svoje, saj se držim svojih načel in vrednot. Delam tako, kot mislim, da je prav in na načine, kjer vidim, da se kaže napredek. Z vsem svojim znanjem si pomagam, da greva skupaj z otrokom v pravo smer in vključujem družino, kolikor se le da. Pride pa do težave na raznih skupnih sestankih ali ko je govora o načrtovanju dela za vnaprej, ker bi sama osebno rada sodelovala z družino in jim dala največ glasu, vzgojiteljica pa ima svoj prav in želi delati, kot si je zamislila, ker meni, da je tako najbolje. Podobne dileme so izpostavile tudi dekleta v intervjuju. Že res, da ima vzgojiteljica veliko znanja, a ravno tukaj pride do največjega navzkrižja. V socialnem delu zagovarjamo to, da v delovnem odnosu skupaj soustvarimo korake do rešitev in se skupaj odločamo glede vsega, zato sem včasih v dilemi, kaj sploh narediti, kako postopati in kako ugoditi obema stranema. Še vseeno gre za moje nadrejene, s katerimi preživljam po osem ur na dan, na drugi strani pa je otrokova družina, ki mi veliko pomeni, odnos z njo pa še več, saj nam gre vsem za korist otroka. Poleg tega je družina tista, ki svojega otroka najbolje pozna, zato je sodelovanje z njimi in upoštevanje njihovega glasu še toliko bolj pomembno.

Glede na odgovore spremljevalk opažam, da je na splošno težava tudi v preobremenjenosti, v smislu, da ni časa za komuniciranje in da je v skupini preveč otrok. Veliko je dogajanja in veliko je strukturiranega dela in že tukaj se mi zdi, da se večkrat odrasli preveč vtikamo v otroštvo otrok in jim ne pustimo dovolj svobode, da ga izkusijo v polni meri, potem pa so tu še razni pritiski vodstva, kako naj bodo zadeve izpeljane in tako prihaja do slabe volje na eni in na drugi strani. Pogrešam, da bi se otroci prepustili svoji domišljiji in da bi imeli odrasli čas, da se pogovorimo o stvareh, ki jih zaznavamo in naredimo načrt za naprej. Za to si nihče ne vzame časa. Poleg tega pa je v skupini toliko otrok, da je nemogoče biti prisoten pri vsakemu posebej. Za to rada uporabim izraz, da določeni otroci pač nekako padejo čez cedilo, kar je tako zelo narobe in velika napaka v sistemu. Zdi se mi, da otroke preveč omejujemo in jih dajemo v kalup samo zato, ker smo sami na nek način obsedeni z redom in »predalčkanjem« zadev. Do tega nas je seveda pripravil naš sistem, ki nas dela ovce, da bi sledili. Premalokrat se vprašamo, ali je naš način razmišljanja ali vzgajanja res pravilen. Tega nas je nekdo naučil in tega se držimo, a bi včasih po mojem mnenju morali pustiti bolj odprt prostor in si pustiti, da nas tudi otroci na svoj otroški način nečesa naučijo, samo moramo jim znati in si pustiti prisluhniti. Sploh kadar delamo z otroki s posebnimi potrebami, kjer je težje komunicirati, menim, da bi morali biti še toliko bolj dovzetni za sporočila, ki nam jih sporočajo na svoj edinstven način.

Spremljevalke smo, sodeč po odgovorih, zelo zmedene glede tega, kaj se od nas pričakuje. Nikjer niso jasno zapisane naše naloge in pričakovanja. Že res, da je vsaka situacija unikatna, a tukaj manjka že osnovna rdeča nit. Pričakuje se torej spremljanje otroka, vendar se ne pričakuje nobene ustrezne izobrazbe. Pomembne so izkušnje, ki veliko štejejo, saj to pomeni, da se je oseba že srečevala s takšnim ali podobnim delom, situacijami, osebami, vendar se mi to še zdaleč ne zdi dovolj. V intervjujih sem sicer zasledila, da imajo vse vprašane določene izkušnje, ki so jim pomagale pri tem, da so bile izbrane. Spremljevalka naj bi kar vedela, kako postopati z otrokom, brez da bi jo vključili v kakšno izobraževanje. Po eni strani je vsa odgovornost na nas, po drugi strani pa naj bi delale tako, kot pričakujejo vzgojiteljice. Že res, da se moramo zaradi usklajenosti med seboj prilagoditi, prav tako se najbrž nobena ne želi vpletati v delo tistega, ki vodi skupino, a še vseeno je tukaj toliko zmede, dodatno pa še zaradi tega, ker je nemogoče delati z otrokom s posebnimi potrebami na enak način kot z ostalimi. Če od otrok vzgojiteljica zahteva, da poje, kolikor hrane si je vzel, je to od otroka z motnjo avtističnega spektra nemogoče zahtevati, če vemo, da ni sposoben vnaprej določiti, če je zelo lačen ali ne. Ravno zato gre tukaj za specifikko, ki jo je potrebno upoštevati pri oblikovanju

načrtov in pri delu nasploh. Torej, točno kaj in kako naj bi delale spremljevalke, ni zavedeno nikjer. Poleg tega nihče ne ve, kaj naj spremljevalka počne, ko in če na primer otroka ni v vrtcu. Dekleta so povedala, da je večinoma odvisno od nadrejenih, ali ji bodo dodelili, da pokriva odsotnost nekje v drugi skupini, kjer je potreba, ali bo imela prisilni dopust. Kaj storiti v takih primerih namreč ni nikjer jasno zapisano, opredeljeno. Tudi spremljevalke smo samo ljudje s čustvi in hudo je, ko si tako odrinjen, a hkrati vpet. Zaradi sistema se izgublja na humanosti. Tako prihaja do tega, da se razvrednoti nekaj takega, kar človeku veliko pomeni, kot je na primer izobrazba in znanje, ki stoji za njo.

V nobeni službi danes ni varnosti in kaj hitro se lahko zgodi, da te ne bodo več potrebovali. Pri vlogi spremljevalke pa je to še toliko bolj rizično, saj si vezan na enega samega otroka in če se družina na primer odloči, da se preseli ali otroka izpiše iz vrtca, avtomatsko ostaneš brez zaposlitve.

Spremljevalke spadamo pod tehnični in ne pod strokovni kader. Tehnični kader v vrtcu naj bi bile vse osebe, ki so zaposlene v vrtcu, a nimajo direktnega stika z otroki, niso v skupini. Sem naj bi spadal na primer kader, kot so kuharice ali čistilke, saj delajo za otroke (in za vse ostale zaposlene), a ne z njimi. Ne vem, kako je možno, da so nas opredelili kot tehnični kader, saj smo ves čas v stiku z otroki in ves čas v skupini. Težava nastane ne le zaradi same opredelitve, temveč tudi pri udeleževanju izobraževanj, aktivov, konferenc in podobnih zadev v popoldanskem času. Odgovori spremljevalk so mi potrdili, da naj bi bil na teh zadevah prisoten le strokovni kader, kar pomeni, da spremljevalke izvisimo, a so to tudi za nas pomembne stvari. Dobro in koristno se mi zdi vedeti, kaj se v vrtcu dogaja in slediti dogajanju, saj nam je to v pomoč pri delu z otrokom in na splošno v skupini. Poleg tega so dodatna izobraževanja vedno koristna, vedno se človek nauči nekaj novega.

Iz odgovorov spremljevalk povzemam, da se glede sodelovanja s strokovnimi delavci, ki prav tako delajo z otrokom, pojavlja veliko dilem. Ker gre za zelo pomemben del, je potrebno biti še toliko bolj previden in usklajen, da si med seboj vsi sledimo in delamo vzporedno glede na skupni načrt, ki bi ga naj imeli. Večkrat prihaja do izzivov, ker zaradi šibkega vrednotenja naše vloge tudi naša mnenja niso tako pomembna. Kje so sploh meje in na kaj lahko spremljevalke vplivamo, kaj je tisto, kar šteje in kje je čigavo mesto. To so vprašanja, ki se porajajo zaradi nejasnosti opredelitve vloge. Ne gre skupaj, da smo spremljevalke tiste, ki z otrokom preživimo največ časa, a hkrati vsi drugi oblikujejo plan dela, me pa naj bi le sledile. Glede na odgovore spremljevalk gre tukaj za začaran krog v povezavi s problemom sistema,

in sicer zaposlitev kogarkoli s peto stopnjo izobrazbe. Nihče ne daje dovolj poudarka na to, kaj je oseba študirala in kakšna znanja ima, ampak se avtomatično sklepa, da spremljevalka pri določanju načrta nima pomembne vloge, saj je samo spremljevalka in morda nima niti pedagoške osnove. Osebno mislim, da bi lahko veliko pripomogla k temu in se borim za to, da je moj glas slišan, čeprav imam včasih občutek, da gre za potrato časa. Vedno znova namreč slišim, da pač to je takšno nevhvaležno delovno mesto in da naj se s tem sprijaznim.

Vse vprašane spremljevalke menijo, da tisto, kar je na koncu dneva največjega pomena, je zagotovo otrokov napredek. Ta občutek, da si pripomogel k temu, da je otrok napredoval in da vidiš, da se dobro počuti, je nekaj najbolj zadovoljujočega. Ne glede na vse besede o neprimerni izobrazbi in ironično tudi o nezahtevani izobrazbi, je še vseeno ključno to, da vidiš, da določeni pristopi, ki jih uporabljaš, delujejo. Gre za zanimanje za močna področja otroka in poudarek na majhnih korakih. Osebno lahko potrdim, da se mi je delo po perspektivi moči, delo, kjer se opiram na njegove vire moči, do zdaj vedno obrestovalo. Prav tako mi je prav prišlo znanje o pridružitvi otroku tam, kjer je, saj se kaže, da je zaradi individualnih prilagoditev napredoval. Eni izmed spremljevalk se je na primer obrestovalo znanje delovne terapije, ker spremlja gibalno oviranega otroka. Vsaj pri izbiri, kateri spremljevalki bodo dodelili katerega otroka, so bili malo bolj dosledni. Zanimivo, da je v tem primeru pa nekaj štela izobrazba, čeprav je plača enaka za vse. Če sklenem misel, je na spremljevalki velika odgovornost, kar lahko prinese tudi občutek krivde, ko in če otrok nazaduje, kar ni prav, ker v tem delu bo prevzela vse na svoja pleča, ko gre pa za vključevanje v delo in spoštovanje in upoštevanje mnenja, takrat pa te odgovornosti ni več, ker gre samo za vlogo spremljevalke in naj ne bi odločala o tako imenovanih pomembnih rečeh. Ravno zato bi morali bolj vrednotiti to delo in ga drugače zastaviti. O čem odloča in k čemu prispeva sama, kaj določa vzgojiteljica in koliko naj ona dela z otrokom, koliko pomočnica, kako si slediti med seboj glede na dodatno strokovno pomoč in kdo je tisti, ki ima zadnjo besedo, to je vse precej nejasno opredeljeno. Neprijeten je tudi občutek, da sta z otrokom v skupini odveč, ker je potrebno veliko zadev prilagoditi zaradi otroka s posebnimi potrebami. Sodeč po odgovorih spremljevalke večkrat slišimo, da je klima v skupini drugačna zaradi takšnega otroka, kar sicer osebno dojemam tudi kot plus, saj imajo otroci lahko že zelo zgodaj izkušnjo z drugačnostjo in se tako naučijo sprejemanja. Je pa res, da delo ne poteka na enak način kot v ostalih skupinah. Ne le zaradi otroka, temveč tudi zaradi spremljevalke, saj to predstavlja še eno dodatno odraslo osebo, s katero bodo otroci na dnevni ravni preživljali dneve in seveda

bo ta oseba na nek način vplivala na njih. Težave se pojavljajo tudi pri koriščenju dopusta, saj zaradi vseh teh občutkov ne želiš »pustiti otroka njim« in jih s tem še dodatno obremeniti.

Najbolj pomembno je, da v vsem tem kaosu ne izgubimo rdeče niti, da smo tukaj vsi za korist otroka. Otrokov napredek in sprejemanje ter pohvale staršev so tisto, kar daje spremljevalkam občutek lastne vrednosti. Odnos z otrokom, način, kako se z njim povežeš in kako ti priraste k srcu je nekaj, kar se ne da opisati z besedami. Prav tako je celotna izkušnja biti spremljevalka nekaj zelo dragocenega.

6. SKLEPI

Sklepi, povezani z razlogi za odločitvijo za delo in opisom otroka:

- razlogi za odločitev za delo spremljevalke se razlikujejo, a jim je skupno to, da imajo vse spremljevalke za sabo določeno izobrazbo, povezano z delom z ljudmi,
- otroci, ki jih spremljevalke spremljajo, spadajo v skupino otrok s posebnimi potrebami.

Sklepi, povezani z izobrazbo in izkušnjami spremljevalk:

- znanje daje spremljevalkam oporo pri delu,
- izobrazba je za to delovno mesto pomembna,
- ni ustrezno, da je za delovno mesto spremljevalke zahtevana le peta stopnja izobrazbe,
- spremljevalke si želijo dodatnih izobraževanj in posledično več znanja o otrocih s posebnimi potrebami,
- spremljevalkam pri delu z otroki pomagajo pretekle izkušnje.

Sklepi, povezani s počutjem spremljevalk v njihovi vlogi, s pozitivnimi in negativnimi značilnostmi vloge:

- spremljevalke se v svoji vlogi večkrat počutijo manjvredne, ne dovolj spoštovane in premalokrat pohvaljene,
- negativne značilnosti vloge spremljevalke so, da je to delo premalo cenjeno in vrednoteno,
- delo spremljevalke je premalo plačano,
- spremljevalke opravljajo nepotrebna dodatna dela,
- med spremljevalko in vzgojiteljico zaradi različnih pogledov in mnenj velikokrat prihaja do vzgojnih dilem,
- med vrednotami spremljevalke in zahtevami nadrejenih prihaja do nesoglasij,
- spremljevalkam največji občutek lastne vrednosti dajeta otrokov napredek in dobro sodelovanje s starši,
- spremljevalka z otrokom, ki ga spremlja, razvije poseben odnos.

Sklepi, povezani z odnosom institucije do vloge spremljevalke in vključenostjo spremljevalk:

- institucija spremljevalk ne ceni dovolj,
- odnos z nadrejenimi spremljevalke večkrat opišejo kot negativen, saj se ne počutijo dovolj vredne,
- spremljevalke so slabo vključene v skupino in slabo obveščene o delu.

Sklepi, povezani s sodelovanjem s strokovnimi delavci in z družino:

- spremljevalke večinoma dobro in redno sodelujejo z družino otroka,
- spremljevalke sodelujejo s strokovnimi delavci, ki prav tako sodelujejo z otrokom,
- spremljevalke so večinoma prisotne na sestankih, ki se tičejo otroka.

Sklepi, povezani z izzivi spremljevalk, s katerimi se srečujejo, in s potrebnimi spremembami vloge spremljevalke:

- spremljevalke bi si želele jasnejšo opredelitev njihovih nalog,
- izzivi spremljevalk, s katerimi se srečujejo, so največkrat povezani z odnosom nadrejenih, manjkrat pa z odnosom, ki ga imajo z otrokom in družino,
- delo spremljevalke bi moralo biti bolj cenjeno,
- sodelovanje spremljevalk z ostalimi strokovnimi delavci bi moralo biti drugače zastavljeno,
- pogoji za izbor spremljevalke bi morali biti drugačni.

7. PREDLOGI

1. del predlogov – spremembe, ki jih koncept vloge spremljevalke potrebuje na vseh ravneh:
 - na novo bi bilo potrebno zapisati zakone v zvezi s spremljevalkami in določiti, kaj točno so dela in naloge spremljevalke,
 - treba bi bilo ponovno podati natančen opis vloge spremljevalke in s tem spremeniti obstoječ sistem, kar bi prispevalo k temu, da bi ta vloga postala bolj cenjena in vrednotena,
 - za zaposlitev spremljevalke kot pogoj ne bi smela biti le peta stopnja izobrazbe in izkušnje, temveč bi morala biti pomembna tudi študijska smer,
 - spremljevalke bi morale spadati pod strokovni in ne pod tehnični kader,
 - vsak vrtec bi moral spremljevalkam ob zaposlitvi omogočiti dodatno izobraževanje o otrocih s posebnimi potrebami in o konkretnem delu spremljevalke,
 - vsaka spremljevalka bi morala, še preden začne delati z otrokom, spoznati njegovo družino,
 - takšne vrste delo bi moralo biti plačano več, kot je sedaj,
 - spremljevalke bi morali bolj vključevati, da bi se počutile kot enakovreden del kolektiva, saj so vsakodnevno vpete v dogajanje v skupini,
 - sodelovanje bi moralo biti zastavljeno drugače, in sicer tako, da bi se slišal glas vseh, da bi pripisovali večji pomen mnenju staršev in spremljevalk samih,
 - delo bi moralo biti zastavljeno tako, da bi vsi, ki sodelujejo z otrokom, stremeli k istemu cilju.

2. del predlogov – predlogi spremljevalkam samim:
 - dekleta bi se morala bolj boriti za profesijo, iz katere izhajajo, če se pojavljajo pozitivni rezultati in ne pustiti, da zamre samo zato, ker naj bi bila v vrtcu primerna le pedagoška smer,
 - spremljevalke bi morale bolj ceniti svoje delo in se boriti, da bi ga cenili tudi drugi,
 - kadar prihaja do razhajanj med mišljenjem strokovnih delavcev in spremljevalk, bi se slednje morale postaviti zase, če vedo, da njihove metode delujejo, da bi tudi ostali dobili izkušnjo o njihovem pozitivnem delu,
 - vsaka posameznica bi se morala bolj opirati na vire moči, na pozitivne rezultate – torej na napredek pri otroku, dobro sodelovanje in razumevanje z otrokovimi starši.

3. del predlogov – kaj bi sama naredila drugače, če bi se še enkrat lotila naloge, kaj bi še raziskovala:
- k sodelovanju bi povabila več sogovornic, s katerimi bi opravila intervjuje, saj bi tako dobila širšo sliko, s kakšnimi izzivi se spremljevalke otrok s posebnimi potrebami srečujejo in kje so potrebne spremembe,
 - zanimiva bi bila tudi primerjava s spremljevalkami, ki delajo z otroki v šolah, in sicer kakšen je tam sistem, s kakšnimi izzivi se srečujejo in podobno,
 - zanimivo bi bilo raziskati, kako vlogo spremljevalke doživlja družina otroka.

8. LITERATURA

- Attwood, T. (2007). Aspergerjev sindrom: priročnik za starše in strokovne delavce. Ljubljana: Megaton.
- Clement Morrison, A. (2004). Ocenjevanje otrok s posebnimi potrebami. Preverjanje in ocenjevanje: Specializirana strokovna pedagoška revija. Letn. 1, št. 1 (2004), str. 73-79. Nova Gorica.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družino. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dimic, K. K. (2010). Vsi učenci so lahko uspešni: napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami. Ljubljana: Rokus Klett.
- Gostenčnik, K. (1999). Srečal sem svojo družino. Ljubljana: Frančiškanski družinski center.
- Hannah, L. (2009). Učenje mlajših otrok z motnjami avtističnega spektra: priročnik za starše in strokovnjake v rednih šolah in vrtcih, Maribor: Center društvo za avtizem.
- Juul, J. (2010). Družine s kronično bolnimi otroki. Ljubljana: Inštitut za sodobno družino Manami.
- Juul, J., Jensen, H. (2010). Od poslušnosti do odgovornosti. Radovljica: Založba Didakta.
- Kodele T., Mešl N. (2016). Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kodele T., Mešl N. (2013). Otrokov glas v procesu učenja in pomoči. Priročnik za vrtce, šole in starše. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kranjc, B. S., Raič, V., Lah, U., Murn, T., Zunič, D., Pinterič, A. (2015), Slepí in slabovidni otroci oz. otroci z okvaro vidne funkcije. [Elektronski vir] V: Vovk-Ornik, N. (ur.). Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo (8–9).
- Krek, J., Metljak, M. (2011). Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Zavod RS za šolstvo. Ljubljana.
- Lüssi P., (1990). Sistemski nauk v socialnem delu. Socialno delo, 29 1–3: 81–94.
- Mesec, B. (2009). Načrtovanje uporabe: študijsko gradivo za interno uporabo. Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- O'Brien, J., Forest, M. (1997). Akcija vključevanja : kako pomagati šolam pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke. Ljubljana : Sonček, Zveza društev za cerebralno paralizo Slovenije.
- Opara, B. (2005). Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah. Ljubljana: Centerkontura.
- Ošek, S. R., Werdonig, A., Kaučič, K. S., Haskič, A. T., Maček, J. (2015), Otroci z avtističnimi motnjami. [Elektronski vir] V: Vovk-Ornik, N. (ur.), Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo (36–38).
- Perić M. (2010). Družina v sodobnem svetu. Ljubljana: Zavod IRC.
- Rener, T. (2006). Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Založba Annales.
- Restoux P. (2010). Življenje z drugačnim otrokom Za vse, ki bi radi bolje razumeli starše otrok s posebnimi potrebami in jim znali pomagati. Ljubljana: Didakta.
- Rovšek, M. (ur). (2006). Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija. Nova Gorica: Melior, Educa.
- Saleebey, D. (1997). The Strenght Perspective in Social Work Practice. New York: Longman.
- Sanders R. Q, (2008). How to talk to parents about Autism,. London: WQW Norton &Company.
- Schmidt, M. (2001). Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami v osnovno šolo. Maribor : Pedagoška fakulteta.
- Vrbinc, P. Š., Brezočnik, M. J., Tabakovič, J. A. (2014). Novosti Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Šolsko svetovalno delo. Revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih, 18, 1–2, 4–12.
- Zbornik prispevkov za izobraževanje zagovornikov, (2008). Zagovornik glas otrok, ur. Uredniški odbor: Mag. Martina Jenkole, Nataša Kuzmič, Simona Šemen, Jasna Turk, Založil: RS Varuh človekovih pravic, Ljubljana.
- Založnik, B. (ur). (2008). Otroci s posebnimi potrebami. Izobraževanje in vzgoja otrok z motnjami v duševnem razvoju. Nova Gorica: Melior, Educa.
- Zaviršek D.,(2000). Hendikep kot kulturna travma. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Zaviršek D. (2009), v Akerman B.; Izabela, Pravljica o princeski, ki je jecljala. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002). Inovativne metode v socialnem delu – Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana: Študentska založba. Knjižna zbirka Scripta.

Žerovnik, A. (2004). Otroci s posebnimi potrebami. Ljubljana: Družina.

Žorž, B. (2012). Vzgoja za vrednote Koper: Ognjišče.

9. PRILOGE

9.1. Priloga št. 1: Intervjuji

INTERVJU P:

1. Kaj vas je spodbudilo, da ste se prijaviли na prosto delovno mesto spremljevalke?
Kakšni so bili vaši argumenti za prijavo?
To delo mi je bilo ponujeno, zato sem ga sprejela.
2. Koga spremljate? (kratek anonimen opis: starost, diagnoza...)
Otroka starega 5 let, z avtistično motnjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju.
3. Kakšno izobrazbo imate? Na kakšna znanja, ki jih imate, se naslanjate oziroma vam pridejo prav? Kakšna znanja menite, da bi še potrebovali, pa jih niste prinesli s seboj oziroma kaj vam manjka?
Po izobrazbi sem geografinja, z opravljeno prekvalifikacijo za vzgojitelje. Opravljam tudi diferencialne izpite iz specialne pedagogike. Zelo prav mi pridejo lastne pretekle izkušnje z avtizmom. Koristna bi bila še dodatna izobraževanja s področja dela z osebami s posebnimi potrebami.
4. Opišite mi, kako se v tej vlogi spremljevalke počutite. Kaj vas pri tej vlogi veseli in vam daje občutek lastne vrednosti ter kaj vam morda daje občutek, da ne znate dovolj dobro? V vlogi spremljevalke se počutim deloma dobro deloma pa slabo. Samo delo mi je sicer všeč, pogrešam pa več vključevanja v samo načrtovanje vzgojnega dela. Včasih pride do kakšnih vzgojnih dilem, za katere se včasih sprašujem kako jih rešiti.
5. Kaj je tisto, kar bi lahko pri vlogi spremljevalke opredelili kot pozitivno in kaj kot negativno? Kaj so tiste stvari zaradi katerih ste veseli, da opravljate to vlogo in kaj so tiste zaradi katerih niste tako zelo veseli?
Pozitiven je napredek, ki ga opaziš pri otroku, pohvale staršev. Negativen vidik je finančno vrednotenje dela spremljevalca in odnos nadrejenih.
6. Kaj bi pri svoji vlogi spremljevalke spremenili?

Da bi bilo delo spremljevalke dovolj cenjeno, in da spremljevalci ne bi opravljali tudi vseh drugih del (nadomeščanja itd.). Ter da bi imeli vsak dan enak urnik.

7. Kako bi opisali odnos institucije do vas? Kako vas obravnavajo nadrejeni in sodelavci? Kako je vloga spremljevalke umeščena v instituciji? Je dobro sprejeta in spoštovana ali se vam zdi, da ni dovolj vrednotena/pomembna?

Delo spremljevalca je zelo slabo vrednoteno. Odnos nadrejenih je slab.

8. S kom v otrokovi družini največ sodelujete in kako to sodelovanje poteka?

Z mamo. V obliki govorilnih ur.

9. S katerimi strokovnimi delavci sodelujete? Kako poteka to sodelovanje? Imate skupne naloge? Ste vabljeni na sestanke?

Sodelujem z svetovalno delavko, specialno pedagoginjo in vzgojiteljico. Sodelovanje poteka v obliki pogovora. Da, sodelujem tudi na sestankih.

10. S kakšnimi izzivi se najpogosteje srečujete na dnevni ravni, v odnosu z otrokom, v odnosu z vzgojiteljico (v zvezi z zahtevami drugih strokovnih delavcev) in v odnosu z družino?

Včasih sem v dilemi kaj storiti. Na eni strani so zahteve nadrejenih na drugi pa moje vrednote. Tu pride včasih do konflikta. Sama namreč včasih ne morem storiti nečesa kar želijo od mene nadrejeni, če to ni v skladu z mojimi načeli. Tu zato lahko prihaja do večjih pritiskov. Pri odnosu z otrokom mi največji izziv predstavlja motiviranje otroka za kakršnokoli delo, za sodelovanje.

INTERVJU M:

1. Kaj vas je spodbudilo, da ste se prijavi na prosto delovno mesto spremljevalke? Kakšni so bili vaši argumenti za prijavo?

Prijavila sem se, ker je to delovno mesto povezano z izobrazbo, ki jo imam in ker me tako delo veseli.

2. Koga spremljate? (kratek anonimen opis: starost, diagnoza...)

Spremljam otroka, starega 4 leta, ki ima zmerno motnjo avtističnega spektra.

3. Kakšno izobrazbo imate? Na kakšna znanja, ki jih imate, se naslanjate oziroma vam pridejo prav? Kakšna znanja menite, da bi še potrebovali, pa jih niste prinesli s seboj oziroma kaj vam manjka?

Po izobrazbi sem socialna delavka. Prav mi pride znanje o delu z ljudmi, o delovnem odnosu, o vseh konceptih, o zapisovanju, o zagovorništvu, o psihologiji družine in o delu z družino, znanje o delu z otroki s posebnimi potrebami, o spoštovanju otroštva. Skratka prav mi pride skoraj vse, kar sem se tekom študija naučila. Manjka mi pedagoško znanje in znanje razvojne psihologije. Prav bi mi prišla dodatna izobraževanja o otrocih s posebnimi potrebami.

4. Opišite mi, kako se v tej vlogi spremljevalke počutite. Kaj vas pri tej vlogi veseli in vam daje občutek lastne vrednosti ter kaj vam morda daje občutek, da ne znate dovolj dobro? Otrokov napredek je tisti, ki me veseli in mi daje občutek vrednosti. Se pa v tej vlogi ne počutim dovolj cenjena in spoštovana. Večkrat se mi zdi, da nisem dovolj dobra in da me ne jemljejo tako zelo resno, ker nimam pedagoške izobrazbe.

5. Kaj je tisto, kar bi lahko pri vlogi spremljevalke opredelili kot pozitivno in kaj kot negativno? Kaj so tiste stvari zaradi katerih ste veseli, da opravljate to vlogo in kaj so tiste zaradi katerih niste tako zelo veseli?

Pozitiven je najin odnos z otrokom in njegov napredek, pa tudi delo z drugimi otroki. Moti me to, da niso jasno postavljene meje kaj je moje delo in koliko naj bom vpeta v celotno skupino.

6. Kaj bi pri svoji vlogi spremljevalke spremenili?

Spremenila bi to, da bi bila zahtevana le peta stopnja izobrazbe za tovrstno delovno mesto, sodelovanje z vsemi, ki sodelujejo z otrokom in pa pomembnost glasov vseh, ki sodelujejo z otrokom.

7. Kako bi opisali odnos institucije do vas? Kako vas obravnavajo nadrejeni in sodelavci? Kako je vloga spremljevalke umeščena v instituciji? Je dobro sprejeta in spoštovana ali se vam zdi, da ni dovolj vrednotena/pomembna?

Zdi se mi, da sem kot oseba spoštovana, ne pa tudi kot socialna delavka. Večkrat imam občutek, da moje mnenje ni tako pomembno. Vloga spremljevalke se mi zdi premalo cenjena in ne dovolj vrednotena. S sodelavkami se dobro razumem, a še vseeno čutim občutek manjvrednosti. Ta občutek mi dajo predvsem s tem, ko me večkrat popravijo,

ko jim razlagam moja opažanja v zvezi z otrokom. Razne informacije gredo večkrat tudi mimo mene, kar me moti, saj se mi zdi pomembno, da tudi jaz vse vem; navsezadnje preživim z njim največ časa.

8. S kom v otrokovi družini največ sodelujete in kako to sodelovanje poteka?
Z mamo in očetom enako sodelujem. Sodelovanje poteka osebno, preko sporočil, včasih tudi preko klicev.
9. S katerimi strokovnimi delavci sodelujete? Kako poteka to sodelovanje? Imate skupne naloge? Ste vabljeni na sestanke?
Sodelujem z vzgojiteljico, pomočnico vzgojiteljice, svetovalno delavko in delavko, ki izvaja dodatno strokovno pomoč. Sodelovanje poteka tako, da si med seboj ustno podelimo informacije v zvezi z otrokom. Na sestanke sem večinoma vabljena.
10. S kakšnimi izzivi se najpogosteje srečujete na dnevni ravni, v odnosu z otrokom, v odnosu z vzgojiteljico (v zvezi z zahtevami drugih strokovnih delavcev) in v odnosu z družino?
Kar se tiče otroka se največkrat srečujem z njegovo stisko zaradi preveč dražljajev ali zahtev. Drugače bi najin odnos ocenila kot pozitiven, varen. V odnosu z vzgojiteljico imam večkrat občutek, da name ne gleda enakovredno kot na ostale sodelavke in da bi v mojem primeru z otrokom ravnala drugače. V odnosu z družino največkrat naletim na izzive pri usklajevanju mnenja in zahtev med njimi in vzgojiteljico.

INTERVJU S:

1. Kaj vas je spodbudilo, da ste se prijavi na prosto delovno mesto spremljevalke? Kakšni so bili vaši argumenti za prijavo?
Sama sem se prijavila na razpis za asistenta OPP, vendar že od prvega dne spremljam otroka, ki mu pripada spremljevalec. Za prijavo sem se odločila predvsem zaradi želje po izkušnjah, čiste radovednosti, da spoznam delo v vrtcih. Nisem imela najboljših predstav o tem, kaj sploh naj pričakujem, vendar sem iz opisa delovnega mesta razbrala, da bi lahko bilo zanimivo in se prijavila. Vedela sem, da na faksu ne bom več imela veliko obveznosti in da se poskusim prijaviti ter s tem pridobiti dragocene izkušnje pri delu z OPP.

2. Koga spremljate? (kratek anonimen opis: starost, diagnoza...)
- Spremljam tri leta in pol starega fantka, ki je gibalno oviran. Prisoten je tudi razvojni zaostanek. Ob zadnjem preverjanju odločbe pa so nekje v razcepu med lažjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju. Težave ima predvsem na področju motorike (samostojnost pri skrbi zase) in pozornosti, kjer potrebuje dosti prilagoditev in spodbud.
3. Kakšno izobrazbo imate? Na kakšna znanja, ki jih imate, se naslanjate oziroma vam pridejo prav? Kakšna znanja menite, da bi še potrebovali, pa jih niste prinesli s seboj oziroma kaj vam manjka?
- Sem diplomirana delovna terapevtka, trenutno pa zaključujem 2. letnik podiplomskega študija inkluzivna pedagogika. Pri delu so mi v veliko pomoč znanja s področja delovne terapije. V sklopu študijske prakse sem 2 meseca delala v razvojni ambulanti, kjer sem se naučila pravilnega pozicioniranja in facilitacije pravilnega gibanja otrok, kar mi pri dečku pride zelo prav, saj je potrebno ves čas nadzirati in spodbujati pravilno držo telesa in spodbujati ustreznejše gibanje, položaje telesa. Kot taka mi pridejo zelo prav tudi znanja in »filozofija« same inkluzije kot take, saj na dečka gledam iz čisto druge perspektive, kot recimo vzgojiteljice, saj mene zanimajo njegova močna področja in spretnosti, medtem ko je pri vzgojiteljicah ravno obratno. Študij inkluzivne pedagogike mi je dal tudi boljši vpogled in poznavanje različnih skupin OPP, tako da lahko prepoznavam kakšne težave ima deček pri vključevanju v skupino in kakšne prilagoditve oziroma podporo mu lahko pri tem ponudim. Mislim, da mi pri delu s predšolsko populacijo manjkajo tista bazična znanja, ki jih imajo vzgojiteljice, torej bi potrebovala malo več znanja o samih pedagoških pristopih in pa poglobljeno znanje o razvojnih mejnikih predšolskih otrok. Vsekakor pa so potrebna tudi znanja o specifičnih značilnostih, ki jih ima otrok, ki ga spremljaš. V smislu, da sploh prepoznaš kakšne težave oziroma primanjkljaje ima otrok in na kakšen način mu omogočiti prijaznejše okolje in primerne prilagoditve. Meni bi sedaj zelo prav prišla tudi znanja s področja senzorne integracije, ki pa jih na žalost nimam.
4. Opišite mi, kako se v tej vlogi spremljevalke počutite. Kaj vas pri tej vlogi veseli in vam daje občutek lastne vrednosti ter kaj vam morda daje občutek, da ne znate dovolj dobro? Dejansko sem kot spremljevalka neka tretja oseba v oddelku, ki je sicer popolnoma vključena v delo oddelka, pa vendar ima pri tem neko postransko vlogo. Delo spremljevalke da neko notranje zadovoljstvo predvsem s strani otroka. Mene zelo veseli, ko vidim napredek pri otroku, pa čeprav je to nek majhen korak, ki ga zaznam

samo jaz, vseeno je napredek. K občutku lastne vrednosti pripomore tudi dobro sodelovanje s starši otroka, predvsem ko oni pokažejo, da zaupajo v tvoje delo in imajo občutek, da vsi skupaj delamo v dobro otroka in stremimo k čim večjem napredku. Torej delo z otrokom, ki me je res lepo sprejel in sodelovanje s starši je v mojem primeru nekaj izjemnega, tisto kar mi da voljo in energijo, da hodim v službo. Na drugi strani pa so sodelavke tiste, ki (pre)pogosto, dajejo občutek, da pa vseeno sem samo spremljevalka in me dojemajo kot nekoga, ki nima nobenega znanja in je kar padel iz neba v njihovo skupino. Sicer me v določeni meri vključujejo tudi v svoje delo, vendar vseeno na drugačen način, kot če bi bila recimo pomočnica tam, pa vendar sem na voljo in dejansko delam tudi z drugimi otroci, ne samo z dečkom ki ga spremljam.

5. Kaj je tisto, kar bi lahko pri vlogi spremljevalke opredelili kot pozitivno in kaj kot negativno? Kaj so tiste stvari zaradi katerih ste veseli, da opravljate to vlogo in kaj so tiste zaradi katerih niste tako zelo veseli?

Kot pozitivno bi izpostavila ta odnos, ki ga ustvariš z otrokom, ki ga spremljaš. To je neka posebna vez, sploh če ti otrok zaupa in se počuti varnega ob svojem spremljevalcu. Tako otrok meni pokaže veliko stvari, ki jih zmore, pa jih vzgojiteljicam ne oziroma one tega ne opazijo. Notranje zadovoljstvo daje tudi napredek otroka, sploh tak, kjer veš da si se trudil tudi sam, da bi otrok nekaj dosegel.

Negativno pa bi izpostavila to nejasnost kaj se pričakuje od spremljevalca, do kje je njegova vloga in na kakšen način se dopolnjuje z vzgojiteljsko. Moti me tudi to, da pač je lahko spremljevalec vsak s V. stopnjo izobrazbe, torej ne glede na izobrazbo. Torej strokovne delavke sploh ne cenijo tvojega dela, čeprav dejansko imam izobrazbo in znanje in otroku lahko ponudim nekaj več kot nekdo, ki za to sploh nima ustrezne izobrazbe.

6. Kaj bi pri svoji vlogi spremljevalke spremenili?

Želela bi si bolj jasne opredelitve kaj je moje delo, v smislu kaj tudi vzgojiteljica kot taka pričakuje od mene, saj je dostikrat to nejasno oziroma to razberem iz njenih dejanj in reakcij. Tudi v sami instituciji nihče točno ne ve kam spadamo oziroma spadamo pod tehnični kader, ampak še vedno smo skozi cel delavnik vpete v delo skupine in vseh otrok, pa nas jemljejo na enak način kot nekoga, ki ni dejansko nič v stiku z otroki. Torej neko jasnejšo opredelitev dela spremljevalca, kam sploh paše in kakšne so dejansko vse njegove naloge.

7. Kako bi opisali odnos institucije do vas? Kako vas obravnavajo nadrejeni in sodelavci? Kako je vloga spremljevalke umeščena v instituciji? Je dobro sprejeta in spoštovana ali se vam zdi, da ni dovolj vrednotena/pomembna?

To je totalna zmeda. Smo nek tehnični kader, ki ves čas dela in je v stiku z otroki. Ko nas potrebujejo smo dobrodošle, za določene stvari pa smo spet nazaj tehnični kader samo. Se mi zdi da za večino strokovnih delavcev sem pač tista spremljevalka, ki v oddelku ne sme biti sama in sem zaradi tega cel problem. Nihče pa ne dojame, da če ima otrok slab dan je nemogoče obvladovati celotno skupino in še OPP oziroma pri tem trpi ravno otrok, ker ne dobi takšne spodbude in prilagoditev kot bi jih drugače. Se mi zdi, da tudi nadrejeni ne vedo točno, kako bi me obravnavali, se mi zdi, da po eni strani se zavedajo, da je naša vloga tudi pomembna v celotni skupini, po drugi strani pa smo še vedno za določene stvari pač samo tehnični kader. Na konference in izobraževanja za strokovne delavce nas niti ne povabijo, ne dobimo vabila, potem pa bi morale me pokazati samoiniciativo in se udeleževati teh stvari, za katere nismo niti obveščene, da se dogajajo. No po dogovoru smo sedaj obveščene in se jih udeležujemo, saj se mi zdi to naša dolžnost, po drugi strani pa je tudi institucija dolžna povabit in nas spremljevalce spodbujati pri sodelovanju na različnih dogodkih povezanih z institucijo. Moti me tudi to, da dostikrat dobim občutek, da za sem ravno jaz kriva, da otrok ne napreduje, tako kot bi si želela vzgojiteljica. V smislu, da je vsa odgovornost in potem krivda na moji strani. Ob tem pa kako ona sploh ne spremlja otroka, niti ne zazna sprememb, jaz pa bi morala otroka pripeljati do neverjetnih napredkov. Tako da na splošno ni nobenega pravega spoštovanja ali pohvale. Dostikrat slišim samo to, še dobro da imamo tebe, da se ti ukvarjaš z njim, ker je res naporen. Pa mislim, da to ni nikakršno spoštovanje, kje šele pohvala.

8. S kom v otrokovi družini največ sodelujete in kako to sodelovanje poteka?
Največ sodelujem z otrokovo mamico. Komuniciramo večinoma skoraj vsak dan v času, ko pride iskat otroka, če ne utegnemo se občasno slišimo tudi po telefonu. Pomembno se zdi tako meni, kot mamici, da imamo usklajene zahteve, v določenem času, glede na njegovo vedenje, sodelovanje. Poleg tega neformalnega sodelovanja se udeležujem tudi sestankov strokovnih delavcev v zvezi s otrokovim IP, načrtovanjem dela in evalvacijo.
9. S katerimi strokovnimi delavci sodelujete? Kako poteka to sodelovanje? Imate skupne naloge? Ste vabljeni na sestanke?

Največ sodelujem z vzgojiteljico in pomočnico v skupini. Dogovarjamo se sproti in se trudimo tudi sproti reševati kakšne sporne situacije oziroma iščemo skupne rešitve za težave, ki se pojavijo. Večinoma smo dogovorjeni oziroma se sproti dogovarjamo glede nalog in zadolžitev, kolikor pač se, v obsegu, ki se zdi vzgojiteljici smiselno.

Zelo dobro pa sodelujem z inkluzivno pedagoginjo, ki ima dečka DSP. Na individualnih urah ga spremljam in tam dobim konkretne napotke glede dela, da bi skupaj stremeli k istim zastavljenim ciljem in da lahko določene stvari izpeljem z otrokom tudi znotraj skupine oziroma sem pozorna na določene stvari, ki se jih dogovorimo. Udeležujem se tudi sestankov strokovnega tima, ki obravnava dečka.

10. S kakšnimi izzivi se najpogosteje srečujete na dnevni ravni, v odnosu z otrokom, v odnosu z vzgojiteljico (v zvezi z zahtevami drugih strokovnih delavcev) in v odnosu z družino?

Trenutno mi je največji izziv to, da določene strokovne delavke (združevanja otrok v popoldanskem času), ki so v stiku z otrokom delajo popolnoma nasprotno, kot se trudimo v skupini, v smislu, da je njim olajšano delo, meni pa poruši celoten sistem, ki ga vpeljujem pri otroku.

V odnosu z otrokom mi je precej težko v dnevih, ko ni zmožen slediti dogajanju v skupini in takrat porabim res vso energijo, da nekako »preživiva« dan. Takrat bi dostikrat potrebovala tudi kakšen nasvet, spodbudno besedo s strani sodelavk, pa je ponavadi ravno obratno, v smislu kako nemogoč je in v nadaljevanju opazka, da sem prenehka do njega.

Dostikrat se tudi zgodi, da so zahteve vzgojiteljice v navzkrižju z mojo zahtevo, kar potem pomeni, da je tudi otrok zmeden, čeprav potem vedno obvelja njena zahteva. Hkrati pa se potem pojavijo opazke, da bi ona pa to storila veliko bolj učinkovito in bi bila sigurno bolj uspešna.

Glede na odnos z družino se sama dojemam kot nekakšen most med vzgojiteljico in družino, hkrati pa moram imeti dober filter, kaj sporočiti naprej in kaj rajši zadržati zase. K sreči se vzgojiteljica nič ne vtika v moj odnos z družino in način komuniciranja. Se pa je že zgodilo, da je vzgojiteljica želela, da določene ključne informacije, ki jih je dolžna sporočiti ona, posredujem staršem jaz. Sicer sem jih, vendar sem jo potem prosila, naj se še vseeno pogovori ona. Glede na to koliko cenjen poklic je in koliko smo dejansko plačane, mi nalog, ki jih je dolžna opraviti vzgojiteljica, pač res ni treba opravljati.

INTERVJU A:

1. Kaj vas je spodbudilo, da ste se prijavi na prosto delovno mesto spremljevalke? Kakšni so bili vaši argumenti za prijavo?

Po poklicu in izobrazbi sem vzgojiteljica predšolskih otrok. Prijavila sem se na razpis za vzgojiteljico, na isti šoli, kjer so iskali tudi spremljevalko. Ker pa me niso izbrali za vzgojiteljico, so me klicali za delo spremljevalke, čeprav se na razpisano prosto delo niti nisem prijavila. Sprejela sem, ker druge službe ni bilo, tako pa je najlažje priti v sistem.

2. Koga spremljate? (kratek anonimen opis: starost, diagnoza...)

Spremljam 7 letnega dečka, ki je preživel transplantacijo srca. Rodil se je zdrav, nato pa je začelo popuščati srce. Bil je v umetni komu in ima posledično velik globalni zaostanek. Je dolgotrajno bolan otrok, s težjo gibalno oviranostjo ter težjo motnjo v umskem razvoju.

3. Kakšno izobrazbo imate? Na kakšna znanja, ki jih imate, se naslanjate oziroma vam pridejo prav? Kakšna znanja menite, da bi še potrebovali, pa jih niste prinesli s seboj oziroma kaj vam manjka?

Končala sem pedagoško fakulteto v Kopru, smer predšolska vzgoja. Z namenom izobraževanja in znanj, ki jih potrebujem sem se vpisala na inkluzivno pedagogiko, ki jo izvaja pedagoška fakulteta v Kopru. Na fakulteti dobimo veliko praktičnih znanj, primerov, izkušenj, teorije. Mogoče manjka več konkretnih soočenj z OPP. Manjka mi tudi več razumevanja in spoštovanja s strani sodelavk, vodstva. Se mi zdi, da veliko govorijo o delu, ki ga cenijo, nihče pa ne zna tega pokazati takrat ko je to potrebno.

4. Opišite mi, kako se v tej vlogi spremljevalke počutite. Kaj vas pri tej vlogi veseli in vam daje občutek lastne vrednosti ter kaj vam morda daje občutek, da ne znate dovolj dobro?

V vlogi spremljevalke, kar se tiče otroka, se počutim odlično. Veseli me, ker vem, da mu z mojim delom veliko pomagam in je deček tudi že napredoval. Tudi sama sem se ogromno naučila in pridobila izkušnje, ki mi jih nihče ne more dati. Kar se tiče obravnave nas spremljevalcev, našega dela, predvsem vrednotenje tega, pogleda s strani sodelavcev, vodstva šole, ministrstva, nasploh kaj si mislijo ljudje,... sem zelo razočarana. Kljub temu, da imamo nekateri spremljevalci primerno izobrazbo je plača slaba, delamo veliko več.

5. Kaj je tisto, kar bi lahko pri vlogi spremljevalke opredelili kot pozitivno in kaj kot negativno? Kaj so tiste stvari zaradi katerih ste veseli, da opravljate to vlogo in kaj so tiste zaradi katerih niste tako zelo veseli?

Pozitivno je delo z OPP. To nas navdaja z bogatimi izkušnjami, znanjem, ki nam ga ne more dati nobena teorija. Vesela sem zaradi dečkovega napredka, moti pa me odnos, kot sem že napisala. Delo spremljevalca je premalo cenjeno, spremljevalec je lahko kdorkoli, ni važno kakšno izobrazbo ima.

6. Kaj bi pri svoji vlogi spremljevalke spremenili?

Spremenila bi sam sistem dela in omejitev pri izbiri spremljevalca. Spremljevalec mora imeti vsaj malo pedagoške šole, vsaj srednjo vzgojiteljsko šolo ali prekvalifikacijo. S tem, ko je spremljevalec lahko kdorkoli, s kakršnokoli srednješolsko izobrazbo, pade veljavnost/cenjenost nas, tistih, ki smo študirali v predšolski smeri, čeprav mogoče ne za OPP. To se potem pozna tako pri vrednotenju dela kot pri plači.

7. Kako bi opisali odnos institucije do vas? Kako vas obravnavajo nadrejeni in sodelavci? Kako je vloga spremljevalke umeščena v instituciji? Je dobro sprejeta in spoštovana ali se vam zdi, da ni dovolj vrednotena/pomembna?

Inštitucija se trudi ceniti moje delo, vendar ni temu videti tako. Od izkoriščanja, ko dečka ni, nadomeščanja po skupinah, puščanja spremljevalca samega v skupini z otroci, nezvišana plača v primeru, da nadomeščam vzgojiteljico ali pomočnico (ker imam ustrezno izobrazbo).

8. S kom v otrokovi družini največ sodelujete in kako to sodelovanje poteka?

Največ sodelujem z materjo. Sodelovanje poteka tako, da se redno odveščamo, z dečkom in materjo hodim tudi na fizioterapije in delovno terapijo. Sodelovanje je pristno in iskreno.

9. S katerimi strokovnimi delavci sodelujete? Kako poteka to sodelovanje? Imate skupne naloge? Ste vabljeni na sestanke?

Kar se tiče dečkovega dela, sodelujemo s specialno pedagoginjo, ki 2x tedensko pride v vrtec k njemu in se igrata. Včasih, vendar redko sodelujejo tudi socialni pedagog, vodja vrtca in ravnatelj. Na sestanke sem vabljena, ko imamo IP za otroka ter polletno in letno evalvacijo.

10. S kakšnimi izzivi se najpogosteje srečujete na dnevni ravni, v odnosu z otrokom, v odnosu z vzgojiteljico (v zvezi z zahtevami drugih strokovnih delavcev) in v odnosu z družino?

Deček ne hodi sam, hodi le ob opori odrasle osebe, če ga drži pod pazduhami oz. se nasloni s hrbtom na noge odrasle osebe. Usvajanje rutine je bilo na začetku kar težko (da sam je, umije zobe, pije iz skodelice,..) na začetku je vse prejemal preko gastrostome. Sedaj že sam žveči in pogoltne tekočino. Z vzgojiteljico in pomočnico ni težav, se zelo prilagajamo drug drugemu, prilagodimo dejavnosti tako, da se vključiva tudi midva, če ne gre, velikokrat dejavnosti izvedem jaz sama z njim, čeprav po »pravilniku« naj ne bi izvajala ne DSPja, prilagoditev,... To je tudi eden od minusov, ki me moti pri vlogi spremljevalca. Ravno zato, bi s spremljevalci moral delati nekdo, ki ima pedagoško osnovo. V zvezi z zahtevami drugih sodelavcev nimam problemov, kar se tiče dela z dečkom. Kar pa se tiče ostalega, ko dečka ni in nadomeščam po skupinah, pa mi ni ravno pravično, saj ne dobim večje plačilo za to in kaj hitro začnejo izkoriščati. V odnosu z družino ravno tako nimam težav, sodelovanje, kot sem omenila je pristno, iskreno, prilagajamo se drug drugemu, sodelujemo, vse v dečkovo dobro.

9.2. Priloga št.2: Kodirani intervjuji

INTERVJU P:

/To delo mi je bilo ponujeno, zato sem ga sprejela./ (1) /Otroka starega 5 let, z avtistično motnjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju./ (2) /Po izobrazbi sem geografinja, z opravljeno prekvalifikacijo za vzgojitelje./ (3) /Opravljam tudi diferencialne izpite iz specialne pedagogike./ (4) /Zelo prav mi pridejo lastne pretekle izkušnje z avtizmom./ (5) /Koristna bi bila še dodatna izobraževanja s področja dela z osebami s posebnimi potrebami./ (6) /V vlogi spremljevalke se počutim deloma dobro deloma pa slabo./ (7) /Samo delo mi je sicer všeč./ (8) /pogrešam pa več vključevanja v samo načrtovanje vzgojnega dela./ (9) /Včasih pride do kakšnih vzgojnih dilem, za katere se včasih sprašujem kako jih rešiti./ (10) /Pozitiven je napredek, ki ga opaziš pri otroku, pohvale staršev./ (11) /Negativen vidik je finančno vrednotenje dela spremljevalca in odnos nadrejenih./ (12) /Da bi bilo delo spremljevalke dovolj cenjeno, in da spremljevalci ne bi opravljali tudi vseh drugih del (nadomeščanja itd.). Ter da bi imeli vsak dan enak urnik./ (13) /Delo spremljevalca je zelo slabo vrednoteno. Odnos nadrejenih je slab./ (14) /Z mamom. V obliki govorilnih ur./ (15) /Sodelujem s svetovalno delavko, specialno pedagoginjo in vzgojiteljico. Sodelovanje poteka v obliki pogovora. Da,

sodelujem tudi na sestankih./ (16) /Včasih sem v dilemi kaj storiti. Na eni strani so zahteve nadrejenih na drugi pa moje vrednote. Tu pride včasih do konflikta. Sama namreč včasih ne morem storiti nečesa kar želijo od mene nadrejeni, če to ni v skladu z mojimi načeli. Tu zato lahko prihaja do večjih pritiskov./ (17) /Pri odnosu z otrokom mi največji izziv predstavlja motiviranje otroka za kakršnokoli delo, za sodelovanje./ (18)

INTERVJU M:

/Prijavila sem se, ker je to delovno mesto povezano z izobrazbo, ki jo imam in ker me tako delo veseli./ (1) /Spremljam otroka, starega 4 leta, ki ima zmerno motnjo avtističnega spektra./ (2) /Po izobrazbi sem socialna delavka./ (3) /Prav mi pride znanje o delu z ljudmi, o delovnem odnosu, o vseh konceptih, o zapisovanju, o zagovorništvu, o psihologiji družine in o delu z družino, znanje o delu z otroki s posebnimi potrebami, o spoštovanju otroštva. Skratka prav mi pride skoraj vse, kar sem se tekom študija naučila./ (4) /Manjka mi pedagoško znanje in znanje razvojne psihologije./ (5) /Prav bi mi prišla dodatna izobraževanja o otrocih s posebnimi potrebami./ (6) /Otrokov napredek je tisti, ki me veseli in mi daje občutek vrednosti./ (7) /Se pa v tej vlogi ne počutim dovolj cenjena in spoštovana. Večkrat se mi zdi, da nisem dovolj dobra in da me ne jemljejo tako zelo resno, ker nimam pedagoške izobrazbe./ (8) /Pozitiven je najin odnos z otrokom in njegov napredek, pa tudi delo z drugimi otroki./ (9) /Moti me to, da niso jasno postavljene meje kaj je moje delo in koliko naj bom vpeta v celotno skupino./ (10) /Spremenila bi to, da bi bila zahtevana le peta stopnja izobrazbe za tovrstno delovno mesto, sodelovanje z vsemi, ki sodelujejo z otrokom in pa pomembnost glasov vseh, ki sodelujejo z otrokom./ (11) /Zdi se mi, da sem kot oseba spoštovana, ne pa tudi kot socialna delavka. Večkrat imam občutek, da moje mnenje ni tako pomembno. Vloga spremljevalke se mi zdi premalo cenjena in ne dovolj vrednotena. S sodelavkami se dobro razumem, a še vseeno čutim občutek manjvrednosti. Ta občutek mi dajo predvsem s tem, ko me večkrat popravijo, ko jim razlagam moja opažanja v zvezi z otrokom. Razne informacije gredo večkrat tudi mimo mene, kar me moti, saj se mi zdi pomembno, da tudi jaz vse vem; navsezadnje preživim z njim največ časa./ (12) /Z mamo in očetom enako sodelujem. Sodelovanje poteka osebno, preko sporočil, včasih tudi preko klicev./ (13) /Sodelujem z vzgojiteljico, pomočnico vzgojiteljice, svetovalno delavko in delavko, ki izvaja dodatno strokovno pomoč. Sodelovanje poteka tako, da si med seboj ustno podelimo informacije v zvezi z otrokom. Na sestanke sem večinoma vabljen./ (14) /Kar se tiče otroka se največkrat srečujem z njegovo stisko zaradi preveč dražljajev ali zahtev./ (15) /Drugače bi najin odnos ocenila kot pozitiven, varen./ (16) /V odnosu z vzgojiteljico imam večkrat občutek, da name

ne gleda enakovredno kot na ostale sodelavke in da bi v mojem primeru z otrokom ravnala drugače./ (17) /V odnosu z družino največkrat naletim na izzive pri usklajevanju mnenja in zahtev med njimi in vzgojiteljico./ (18)

INTERVJU S:

/Sama sem se prijavila na razpis za asistenta OPP, vendar že od prvega dne spremljam otroka, ki mu pripada spremljevalec. Za prijavo sem se odločila predvsem zaradi želje po izkušnjah, čiste radovednosti, da spoznam delo v vrtcih. Nisem imela najboljših predstav o tem, kaj sploh naj pričakujem, vendar sem iz opisa delovnega mesta razbrala, da bi lahko bilo zanimivo in se prijavila. Vedela sem, da na faksu ne bom več imela veliko obveznosti in da se poskusim prijaviti ter s tem pridobiti dragocene izkušnje pri delu z OPP./ (1) /Spremljam tri leta in pol starega fantka, ki je gibalno oviran. Prisoten je tudi razvojni zaostanek. Ob zadnjem preverjanju odločbe pa so nekje v razcepu med lažjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju. Težave ima predvsem na področju motorike (samostojnost pri skrbi zase) in pozornosti, kjer potrebuje dosti prilagoditev in spodbud./ (2) /Sem diplomirana delovna terapevtka, trenutno pa zaključujem 2. letnik podiplomskega študija inkluzivna pedagogika./ (3) /Pri delu so mi v veliko pomoč znanja s področja delovne terapije./ (4) /V sklopu študijske prakse sem 2 meseca delala v razvojni ambulanti, kjer sem se naučila pravilnega pozicioniranja in facilitacije pravilnega gibanja otrok, kar mi pri dečku pride zelo prav, saj je potrebno ves čas nadzirati in spodbujati pravilno držo telesa in spodbujati ustreznejše gibanje, položaje telesa./ (5) /Kot taka mi pridejo zelo prav tudi znanja in »filozofija« same inkluzije kot take, saj na dečka gledam iz čisto druge perspektive, kot recimo vzgojiteljice, saj mene zanimajo njegova močna področja in spretnosti, medtem ko je pri vzgojiteljicah ravno obratno. Študij inkluzivne pedagogike mi je dal tudi boljši vpogled in poznavanje različnih skupin OPP, tako da lahko prepoznavam kakšne težave ima deček pri vključevanju v skupino in kakšne prilagoditve oziroma podporo mu lahko pri tem ponudim./ (6) /Mislim, da mi pri delu s predšolsko populacijo manjkajo tista bazična znanja, ki jih imajo vzgojiteljice, torej bi potrebovala malo več znanja o samih pedagoških pristopih in pa poglobljeno znanje o razvojnih mejnikih predšolskih otrok. Vsekakor pa so potrebna tudi znanja o specifičnih značilnostih, ki jih ima otrok, ki ga spremljaš. V smislu, da sploh prepoznaš kakšne težave oziroma primanjkljaje ima otrok in na kakšen način mu omogočiti prijaznejše okolje in primerne prilagoditve. Meni bi sedaj zelo prav prišla tudi znanja s področja senzorne integracije, ki pa jih na žalost nimam./ (7) /Dejansko sem kot spremljevalka neka tretja oseba v oddelku, ki je sicer popolnoma vključena v delo oddelka, pa vendar ima pri tem neko postransko vlogo./ (8) /Delo spremljevalke da neko

notranje zadovoljstvo predvsem s strani otroka. Mene zelo veseli, ko vidim napredek pri otroku, pa čeprav je to nek majhen korak, ki ga zaznam samo jaz, vseeno je napredek./ (9) /K občutku lastne vrednosti pripomore tudi dobro sodelovanje s starši otroka, predvsem ko oni pokažejo, da zaupajo v tvoje delo in imajo občutek, da vsi skupaj delamo v dobro otroka in stremimo k čim večjem napredku. Torej delo z otrokom, ki me je res lepo sprejel in sodelovanje s starši je v mojem primeru nekaj izjemnega, tisto kar mi da voljo in energijo, da hodim v službo./ (10) /Na drugi strani pa so sodelavke tiste, ki (pre)pogosto, dajejo občutek, da pa vseeno sem samo spremljevalka in me dojemajo kot nekoga, ki nima nobenega znanja in je kar padel iz neba v njihovo skupino./ (11) /Sicer me v določeni meri vključujejo tudi v svoje delo, vendar vseeno na drugačen način, kot če bi bila recimo pomočnica tam, pa vendar sem na voljo in dejansko delam tudi z drugimi otroci, ne samo z dečkom ki ga spremljam./ (12) /Kot pozitivno bi izpostavila ta odnos, ki ga ustvariš z otrokom, ki ga spremljaš./ (13) /To je neka posebna vez, sploh če ti otrok zaupa in se počuti varnega ob svojem spremljevalcu. Tako otrok meni pokaže veliko stvari, ki jih zmore, pa jih vzgojiteljicam ne oziroma one tega ne opazijo./ (14) /Notranje zadovoljstvo daje tudi napredek otroka, sploh tak, kjer veš da si se trudil tudi sam, da bi otrok nekaj dosegel./ (15) /Negativno pa bi izpostavila to nejasnost kaj se pričakuje od spremljevalca, do kje je njegova vloga in na kakšen način se dopolnjuje z vzgojiteljico./ (16) /Moti me tudi to, da pač je lahko spremljevalec vsak s V. stopnjo izobrazbe, torej ne glede na izobrazbo. Torej strokovne delavke sploh ne cenijo tvojega dela, čeprav dejansko imam izobrazbo in znanje in otroku lahko ponudim nekaj več kot nekdo, ki za to sploh nima ustrezne izobrazbe./ (17) /Želela bi si bolj jasne opredelitve kaj je moje delo, v smislu kaj tudi vzgojiteljica kot taka pričakuje od mene, saj je dostikrat to nejasno oziroma to razberem iz njenih dejanj in reakcij./ (18) /Tudi v sami instituciji nihče točno ne ve kam spadamo oziroma spadamo pod tehnični kader, ampak še vedno smo skozi cel delavnik vpete v delo skupine in vseh otrok, pa nas jemljejo na enak način kot nekoga, ki ni dejansko nič v stiku z otroki. Torej neko jasnejšo opredelitev dela spremljevalca, kam sploh paše in kakšne so dejansko vse njegove naloge./ (19) /Smo nek tehnični kader, ki ves čas dela in je v stiku z otroki. Ko nas potrebujejo smo dobrodošle, za določene stvari pa smo spet nazaj tehnični kader samo. Se mi zdi da za večino strokovnih delavcev sem pač tista spremljevalka, ki v oddelku ne sme biti sama in sem zaradi tega cel problem. Nihče pa ne dojame, da če ima otrok slab dan je nemogoče obvladovati celotno skupino in še OPP oziroma pri tem trpi ravno otrok, ker ne dobi takšne spodbude in prilagoditev kot bi jih drugače./ (20) /Se mi zdi, da tudi nadrejeni ne vedo točno, kako bi me obravnavali, se mi zdi, da po eni strani se zavedajo, da je naša vloga tudi pomembna v celotni

skupini, po drugi strani pa smo še vedno za določene stvari pač samo tehnični kader./ (21) /Na konference in izobraževanja za strokovne delavce nas niti ne povabijo, ne dobimo vabila./ (22) /potem pa bi morale me pokazati samoiniciativo in se udeleževati teh stvari, za katere nismo niti obveščene, da se dogajajo. No po dogovoru smo sedaj obveščene in se jih udeležujemo, saj se mi zdi to naša dolžnost, po drugi strani pa je tudi institucija dolžna povabit in nas spremljevalce spodbujati pri sodelovanju na različnih dogodkih povezanih z institucijo./ (23) /Moti me tudi to, da dostikrat dobim občutek, da za sem ravno jaz kriva, da otrok ne napreduje, tako kot bi si želela vzgojiteljica. V smislu, da je vsa odgovornost in potem krivda na moji strani. Ob tem pa kako ona sploh ne spremlja otroka, niti ne zazna sprememb, jaz pa bi morala otroka pripeljati do neverjetnih napredkov./ (24) /Tako da na splošno ni nobenega pravega spoštovanja ali pohvale. Dostikrat slišim samo to, še dobro da imamo tebe, da se ti ukvarjaš z njim, ker je res naporen. Pa mislim, da to ni nikakršno spoštovanje, kje šele pohvala./ (25) /Največ sodelujem z otrokovo mamico. Komuniciramo večinoma skoraj vsak dan v času, ko pride iskat otroka, če ne utegnemo se občasno slišimo tudi po telefonu. Pomembno se zdi tako meni, kot mamici, da imamo usklajene zahteve, v določenem času, glede na njegovo vedenje, sodelovanje./ (26) /Poleg tega neformalnega sodelovanja se udeležujem tudi sestankov strokovnih delavcev v zvezi s otrokovim IP, načrtovanjem dela in evalvacijo. Največ sodelujem z vzgojiteljico in pomočnico v skupini. Dogovarjamo se sproti in se trudimo tudi sproti reševati kakšne sporne situacije oziroma iščemo skupne rešitve za težave, ki se pojavijo. Večinoma smo dogovorjeni oziroma se sproti dogovarjamo glede nalog in zadolžitev, kolikor pač se, v obsegu, ki se zdi vzgojiteljici smiseln. Zelo dobro pa sodelujem z inkluzivno pedagoginjo, ki ima dečka DSP. Na individualnih urah ga spremljam in tam dobim konkretne napotke glede dela, da bi skupaj stremeli k istim zastavljenim ciljem in da lahko določene stvari izpeljem z otrokom tudi znotraj skupine oziroma sem pozorna na določene stvari, ki se jih dogovorimo. Udeležujem se tudi sestankov strokovnega tima, ki obravnava dečka./ (27) /Trenutno mi je največji izziv to, da določene strokovne delavke (združevanja otrok v popoldanskem času), ki so v stiku z otrokom delajo popolnoma nasprotno, kot se trudimo v skupini, v smislu, da je njim olajšano delo, meni pa poruši celoten sistem, ki ga vpeljujem pri otroku./ (28) /V odnosu z otrokom mi je precej težko v dnevih, ko ni zmožen slediti dogajanju v skupini in takrat porabim res vso energijo, da nekako »preživiva« dan./ (29) /Takrat bi dostikrat potrebovala tudi kakšen nasvet, spodbudno besedo s strani sodelavk, pa je ponavadi ravno obratno, v smislu kako nemogoč je in v nadaljevanju opazka, da sem premehka do njega./ (30) /Dostikrat se tudi zgodi, da so zahteve vzgojiteljice v navzkrižju z mojo zahtevo, kar potem pomeni, da je tudi otrok zmeden, čeprav potem vedno

obvelja njena zahteva. Hkrati pa se potem pojavijo opazke, da bi ona pa to storila veliko bolj učinkovito in bi bila sigurno bolj uspešna. / (31) / Glede na odnos z družino se sama dojemam kot nekakšen most med vzgojiteljico in družino, hkrati pa moram imeti dober filter, kaj sporočiti naprej in kaj rajši zadržati zase. / (32) / K sreči se vzgojiteljica nič ne vtika v moj odnos z družino in način komuniciranja. Se pa je že zgodilo, da je vzgojiteljica želela, da določene ključne informacije, ki jih je dolžna sporočiti ona, posredujem staršem jaz. Sicer sem jih, vendar sem jo potem prosila, naj se še vseeno pogovori ona. Glede na to koliko cenjen poklic je in koliko smo dejansko plačane, mi nalog, ki jih je dolžna opraviti vzgojiteljica, pač res ni treba opravljati. / (33)

INTERVJU A:

/Po poklicu in izobrazbi sem vzgojiteljica predšolskih otrok / (1). / Prijavila sem se na razpis za vzgojiteljico, na isti šoli, kjer so iskali tudi spremljevalko. Ker pa me niso izbrali za vzgojiteljico, so me klicali za delo spremljevalke, čeprav se na razpisano prosto delo niti nisem prijavila. Sprejela sem, ker druge službe ni bilo, tako pa je najlažje priti v sistem. / (2) / Spremljam 7 letnega dečka, ki je preživel transplantacijo srca. Rodil se je zdrav, nato pa je začelo popuščati srce. Bil je v umetni komu in ima posledično velik globalni zaostanek. Je dolgotrajno bolan otrok, s težjo gibalno oviranostjo ter težjo motnjo v umskem razvoju. / (3) / Končala sem pedagoško fakulteto v Kopru, smer predšolska vzgoja. Z namenom izobraževanja in znanj, ki jih potrebujem sem se vpisala na inkluzivno pedagogiko, ki jo izvaja pedagoška fakulteta v Kopru. / (4) / Na fakulteti dobimo veliko praktičnih znanj, primerov, izkušenj, teorije. / (5) / Mogoče manjka več konkretnih soočenj z OPP. / (6) / Manjka mi tudi več razumevanja in spoštovanja s strani sodelavk, vodstva. Se mi zdi, da veliko govorijo o delu, ki ga cenijo, nihče pa ne zna tega pokazati takrat ko je to potrebno. / (7) / V vlogi spremljevalke, kar se tiče otroka, se počutim odlično. Veseli me, ker vem, da mu z mojim delom veliko pomagam in je deček tudi že napredoval. / (8) / Tudi sama sem se ogromno naučila in pridobila izkušnje, ki mi jih nihče ne more dati. / (9) / Kar se tiče obravnave nas spremljevalcev, našega dela, predvsem vrednotenja tega, pogleda s strani sodelavcev, vodstva šole, ministrstva, nasploh kaj si mislijo ljudje, ... sem zelo razočarana. / (10) / Kljub temu, da imamo nekateri spremljevalci primerno izobrazbo je plača slaba, delamo veliko več. / (11) / Pozitivno je delo z OPP. To nas navdaja z bogatimi izkušnjami, znanjem, ki nam ga ne more dati nobena teorija. Vesela sem zaradi dečkovega napredka. / (12) / moti pa me odnos, kot sem že napisala. Delo spremljevalca je premalo cenjeno, spremljevalec je lahko kdor koli, ni važno kakšno izobrazbo ima. / (13) / Spremenila bi sam sistem dela in omejitev pri izbiri

spremljevalca./ (14) /Spremljevalec mora imeti vsaj malo pedagoške šole, vsaj srednjo vzgojiteljsko šolo ali prekvalifikacijo. S tem, ko je spremljevalec lahko kdorkoli, s kakršnokoli srednješolsko izobrazbo, pade veljavnost/cenjenost nas, tistih, ki smo študirali v predšolski smeri, čeprav mogoče ne za OPP. To se potem pozna tako pri vrednotenju dela kot pri plači./ (15) /Institucija se trudi ceniti moje delo, vendar ni temu videti tako. Od izkoriščanja, ko dečka ni, nadomeščanja po skupinah, puščanja spremljevalca samega v skupini z otroki, nezvišana plača v primeru, da nadomeščam vzgojiteljico ali pomočnico (ker imam ustrezno izobrazbo)./ (16) /Največ sodelujem z materjo. Sodelovanje poteka tako, da se redno obveščamo, z dečkom in materjo hodim tudi na fizioterapije in delovno terapijo. Sodelovanje je pristno in iskreno./ (17) /Kar se tiče dečkovega dela, sodelujemo s specialno pedagoginjo, ki 2x tedensko pride v vrtec k njemu in se igrata. Včasih, vendar redko sodelujejo tudi socialni pedagog, vodja vrtca in ravnatelj. Na sestanke sem vabljena, ko imamo IP za otroka ter polletno in letno evalvacijo./ (18) /Deček ne hodi sam, hodi le ob opori odrasle osebe, če ga drži pod pazduhami oz. se nasloni s hrbtom na noge odrasle osebe./ (19) /Usvajanje rutine je bilo na začetku kar težko (da sam je, umije zobe, pije iz skodelice,..) na začetku je vse prejemal preko gastrostome. Sedaj že sam žveči in pogoltne tekočino./ (20) /Z vzgojiteljico in pomočnico ni težav, se zelo prilagajamo drug drugemu, prilagodimo dejavnosti tako, da se vključiva tudi midva, če ne gre, velikokrat dejavnosti izvedem jaz sama z njim./ (21) /čeprav po »pravilniku« naj ne bi izvajala ne DSPja, prilagoditev,... To je tudi eden od minusov, ki me moti pri vlogi spremljevalca./ (22) /Ravno zato, bi s spremljevalci moral delati nekdo, ki ima pedagoško osnovo./ (23) /Kar pa se tiče ostalega, ko dečka ni in nadomeščam po skupinah, pa mi ni ravno pravično, saj ne dobim večje plačilo za to in kaj hitro začnejo izkoriščati./ (24) /V odnosu z družino ravno tako nimam težav, sodelovanje, kot sem omenila je pristno, iskreno, prilagajamo se drug drugemu, sodelujemo, vse v dečkovo dobro./ (25)

9.3. Priloga št.3: Odprto kodiranje – tabela kodiranja

INTERVJU P:

OZNAKA INTERVJUJA	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA
P1	To delo mi je bilo ponujeno, zato sem ga sprejela.	ponudba kot razlog za odločitev za delo	razlog za odločitev za delo
P2	Otroka starega 5 let, z avtistično motnjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju.	opis otroka, ki ga spremlja	opis otroka
P3	Po izobrazbi sem geografinja, z opravljeno prekvalifikacijo za vzgojitelje.	dosežena izobrazba	izobrazba
P4	Opravljam tudi diferencialne izpite iz specialne pedagogike.	dodatna izobrazba	izobrazba
P5	Zelo prav mi pridejo lastne pretekle izkušnje z avtizmom.	navedene izkušnje	izkušnje
P6	Koristna bi bila še dodatna izobraževanja s področja dela z osebami s posebnimi potrebami.	želja po dodatni izobrazbi	dodatna izobrazba
P7	V vlogi spremljevalke se počutim deloma dobro deloma pa slabo.	opis počutja v vlogi spremljevalke	počutje v vlogi spremljevalke
P8	Samo delo mi je sicer všeč,	opis dela, ki ga opravlja	pozitivne značilnosti vloge spremljevalke
P9	pogrešam pa več vključevanja v samo načrtovanje vzgojnega dela.	kar pri delu pogreša	negativne značilnosti vloge spremljevalke
P10	Včasih pride do kakšnih vzgojnih dilem, za katere se včasih sprašujem kako jih rešiti.	vzgojne dileme	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo

P11	Pozitiven je napredek, ki ga opaziš pri otroku, pohvale staršev.	otrokov napredek in pohvale staršev	pozitivne značilnosti vloge spremljevalke
P12	Negativen vidik je finančno vrednotenje dela spremljevalca in odnos nadrejenih.	finančno vrednotenje dela in odnos nadrejenih	odnos institucije do vloge spremljevalke
P13	Da bi bilo delo spremljevalke dovolj cenjeno, in da spremljevalci ne bi opravljali tudi vseh drugih del (nadomeščanja itd.). Ter da bi imeli vsak dan enak urnik.	cenjeno delo, enotno delo, stalen urnik	potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke
P14	Delo spremljevalca je zelo slabo vrednoteno. Odnos nadrejenih je slab.	slabo vrednotenje dela, slab odnos nadrejenih	odnos institucije do vloge spremljevalke
P15	Z mamom. V obliki govorilnih ur.	sodelovanje z družino in kako	sodelovanje z družino
P16	Sodelujem s svetovalno delavko, specialno pedagoginjo in vzgojiteljico. Sodelovanje poteka v obliki pogovora. Da, sodelujem tudi na sestankih.	s kom sodeluje in načini sodelovanja	sodelovanje s strokovnimi delavci
P17	Včasih sem v dilemi kaj storiti. Na eni strani so zahteve nadrejenih na drugi pa moje vrednote. Tu pride včasih do konflikta. Sama namreč včasih ne morem storiti nečesa kar želijo od mene nadrejeni, če to ni v skladu z mojimi načeli. Tu zato lahko prihaja do večjih pritiskov.	nesoglasje med njenimi vrednotami in zahtevami nadrejenih	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo
P18	Pri odnosu z otrokom mi največji izziv predstavlja	odnos z otrokom	izzivi spremljevalk s katerimi se

	motiviranje otroka za kakršnokoli delo, za sodelovanje.		srečujejo
--	---	--	-----------

OZNAKA INTERVJUJA	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA
M1	Prijavila sem se, ker je to delovno mesto povezano z izobrazbo, ki jo imam in ker me tako delo veseli.	izobrazba in veselje kot razlog za odločitev za delo	razlog za odločitev za delo
M2	Spremljam otroka, starega 4 leta, ki ima zmerno motnjo avtističnega spektra.	opis otroka, ki ga spremlja	opis otroka
M3	Po izobrazbi sem socialna delavka.	dosežena izobrazba	izobrazba
M4	Prav mi pride znanje o delu z ljudmi, o delovnem odnosu, o vseh konceptih, o zapisovanju, o zagovorništvu, o psihologiji družine in o delu z družino, znanje o delu z otroki s posebnimi potrebami, o spoštovanju otroštva. Skratka prav mi pride skoraj vse, kar sem se tekom študija naučila.	koristno znanje študija	izobrazba
M5	Manjka mi pedagoško znanje in znanje razvojne psihologije.	manjkajoče znanje	izobrazba
M6	Prav bi mi prišla dodatna izobraževanja o otrocih s posebnimi potrebami.	želja po dodatni izobrazbi	izobrazba
M7	Otrokov napredek je tisti, ki me veseli in mi daje občutek vrednosti.	opis pozitivnega počutja v vlogi spremljevalke	počutje v vlogi spremljevalke

M8	Se pa v tej vlogi ne počutim dovolj cenjena in spoštovana. Večkrat se mi zdi, da nisem dovolj dobra in da me ne jemljejo tako zelo resno, ker nimam pedagoške izobrazbe.	opis negativnega počutja v vlogi spremljevalke	opis počutja v vlogi spremljevalke
M9	Pozitiven je najin odnos z otrokom in njegov napredek, pa tudi delo z drugimi otroki.	odnos z otrokom in drugimi otroki	pozitivne značilnosti vloge spremljevalke
M10	Moti me to, da niso jasno postavljene meje kaj je moje delo in koliko naj bom vpeta v celotno skupino.	ne jasno postavljene meje in vpetost v skupino	negativne značilnosti vloge spremljevalke
M11	Spremenila bi to, da bi bila zahtevana le peta stopnja izobrazbe za tovrstno delovno mesto, sodelovanje z vsemi, ki sodelujejo z otrokom in pa pomembnost glasov vseh, ki sodelujejo z otrokom.	zahteve za delovno mesto in sodelovanje	potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke
M12	Zdi se mi, da sem kot oseba spoštovana, ne pa tudi kot socialna delavka. Večkrat imam občutek, da moje mnenje ni tako pomembno. Vloga spremljevalke se mi zdi premalo cenjena in ne dovolj vrednotena. S sodelavkami se dobro razumem, a še vseeno čutim občutek manjvrednosti. Ta občutek mi dajo predvsem s tem, ko me večkrat popravijo, ko jim razlagam moja opažanja v zvezi z otrokom. Razne informacije	občutek manjvrednosti	počutje v vlogi spremljevalke

	gredo večkrat tudi mimo mene, kar me moti, saj se mi zdi pomembno, da tudi jaz vse vem; navsezadnje preživim z njim največ časa.		
M13	Z mamom in očetom enako sodelujem. Sodelovanje poteka osebno, preko sporočil, včasih tudi preko klicev.	sodelovanje z družino in kako	sodelovanje z družino
M14	Sodelujem z vzgojiteljico, pomočnico vzgojiteljice, svetovalno delavko in delavko, ki izvaja dodatno strokovno pomoč. Sodelovanje poteka tako, da si med seboj ustno podelimo informacije v zvezi z otrokom. Na sestanke sem večinoma vabljeni.	s kom sodeluje in načini sodelovanja	sodelovanje s strokovnimi delavci
M15	Kar se tiče otroka se največkrat srečujem z njegovo stisko zaradi preveč dražljajev ali zahtev.	odnos z otrokom	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo
M16	Drugače bi najin odnos ocenila kot pozitiven, varen.	pozitiven odnos	odnos z otrokom
M17	V odnosu z vzgojiteljico imam večkrat občutek, da name ne gleda enakovredno kot na ostale sodelavke in da bi v mojem primeru z otrokom ravnala drugače.	odnos z vzgojiteljico	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo
M18	V odnosu z družino največkrat naletim na izzive pri usklajevanju mnenja in zahtev med njimi in vzgojiteljico.	odnos z družino	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo

INTERVJU S:

OZNAKA INTERVJUJA	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA
S1	<p>Sama sem se prijavila na razpis za asistenta OPP, vendar že od prvega dne spremljam otroka, ki mu pripada spremljevalec. Za prijavo sem se odločila predvsem zaradi želje po izkušnjah, čiste radovednosti, da spoznam delo v vrtcih. Nisem imela najboljše predstave o tem, kaj sploh naj pričakujem, vendar sem iz opisa delovnega mesta razbrala, da bi lahko bilo zanimivo in se prijavila. Vedela sem, da na faksu ne bom več imela veliko obveznosti in da se poskusim prijaviti ter s tem pridobiti dragocene izkušnje pri delu z OPP.</p>	razlogi za odločitev za delo	razlog za odločitev za delo
S2	<p>Spremljam tri leta in pol starega fantka, ki je gibalno oviran. Prisoten je tudi razvojni zaostanek. Ob zadnjem preverjanju odločbe pa so nekje v razcepu med lažjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju. Težave ima predvsem na področju motorike (samostojnost pri skrbi zase) in pozornosti, kjer potrebuje dosti prilagoditev in spodbud.</p>	opis otroka, ki ga spremlja	opis otroka

S3	Sem diplomirana delovna terapevtka, trenutno pa zaključujem 2. letnik podiplomskega študija inkluzivna pedagogika.	dosežena izobrazba	izobrazba
S4	Pri delu so mi v veliko pomoč znanja s področja delovne terapije.	koristno znanje študija	izobrazba
S5	V sklopu študijske prakse sem 2 meseca delala v razvojni ambulanti, kjer sem se naučila pravilnega pozicioniranja in facilitacije pravilnega gibanja otrok, kar mi pri dečku pride zelo prav, saj je potrebno ves čas nadzirati in spodbujati pravilno držo telesa in spodbujati ustrežnejše gibanje, položaje telesa.	izkušnje in študijske prakse	izkušnje
S6	Kot taka mi pridejo zelo prav tudi znanja in »filozofija« same inkluzije kot take, saj na dečka gledam iz čisto druge perspektive, kot recimo vzgojiteljice, saj mene zanimajo njegova močna področja in spretnosti, medtem ko je pri vzgojiteljicah ravno obratno. Študij inkluzivne pedagogike mi je dal tudi boljši vpogled in poznavanje različnih skupin OPP, tako da lahko prepoznavam kakšne težave ima deček pri vključevanju v skupino	filozofija študija	izobrazba

	in kakšne prilagoditve oziroma podpora mu lahko pri tem ponudim.		
S7	Mislím, da mi pri delu s predšolsko populacijo manjkajo tista bazična znanja, ki jih imajo vzgojiteljice, torej bi potrebovala malo več znanja o samih pedagoških pristopih in pa poglobljeno znanje o razvojnih mejnikih predšolskih otrok. Vsekakor pa so potrebna tudi znanja o specifičnih značilnostih, ki jih ima otrok, ki ga spremljaš. V smislu, da sploh prepoznaš kakšne težave oziroma primanjkljaje ima otrok in na kakšen način mu omogočiti prijaznejše okolje in primerne prilagoditve. Meni bi sedaj zelo prav prišla tudi znanja s področja senzorne integracije, ki pa jih na žalost nimam.	manjkajoče znanje	želja po dodatnem znanju
S8	Dejansko sem kot spremljevalka neka tretja oseba v oddelku, ki je sicer popolnoma vključena v delo oddelka, pa vendar ima pri tem neko postransko vlogo.	vključenost v delo oddelka	vključenost
S9	Delo spremljevalke da neko notranje zadovoljstvo predvsem s strani otroka. Mene zelo veseli, ko vidim napredek pri otroku, pa čeprav je to nek majhen korak, ki ga zaznam samo jaz, vseeno	osebno zadovoljstvo zaradi otrokovega napredka	počutje v vlogi spremljevalke

	je napredek.		
S10	K občutku lastne vrednosti pripomore tudi dobro sodelovanje s starši otroka, predvsem ko oni pokažejo, da zaupajo v tvoje delo in imajo občutek, da vsi skupaj delamo v dobro otroka in stremimo k čim večjem napredku. Torej delo z otrokom, ki me je res lepo sprejel in sodelovanje s starši je v mojem primeru nekaj izjemnega, tisto kar mi da voljo in energijo, da hodim v službo.	lastna vrednost zaradi dobrega sodelovanja	počutje v vlogi spremljevalke
S11	Na drugi strani pa so sodelavke tiste, ki (pre)pogosto, dajejo občutek, da pa vseeno sem samo spremljevalka in me dojemajo kot nekoga, ki nima nobenega znanja in je kar padel iz neba v njihovo skupino.	manjvreden občutek s strani sodelavk	počutje v vlogi spremljevalke
S12	Sicer me v določeni meri vključujejo tudi v svoje delo, vendar vseeno na drugačen način, kot če bi bila recimo pomočnica tam, pa vendar sem na voljo in dejansko delam tudi z drugimi otroci, ne samo z dečkom ki ga spremljam.	vključevanje v delo in delo z drugimi otroki	vključenost
S13	Kot pozitivno bi izpostavila ta odnos, ki ga ustvariš z otrokom, ki ga spremljaš.	odnos z otrokom	pozitivne značilnosti spremljevalke
S14	To je neka posebna vez, sploh če ti otrok zaupa in se počuti	posebna vez z otrokom	pozitivne lastnosti spremljevalke

	varnega ob svojem spremljevalcu. Tako otrok meni pokaže veliko stvari, ki jih zmore, pa jih vzgojiteljicam ne oziroma one tega ne opazijo.		
S15	Notranje zadovoljstvo daje tudi napredek otroka, sploh tak, kjer veš da si se trudil tudi sam, da bi otrok nekaj dosegel.	napredek otroka kot notranje zadovoljstvo	pozitivne značilnosti spremljevalke
S16	Negativno pa bi izpostavila to nejasnost kaj se pričakuje od spremljevalca, do kje je njegova vloga in na kakšen način se dopolnjuje z vzgojiteljico.	nejasna pričakovanja	negativne značilnosti spremljevalke
S17	Moti me tudi to, da pač je lahko spremljevalec vsak s V. stopnjo izobrazbe, torej ne glede na izobrazbo. Torej strokovne delavke sploh ne cenijo tvojega dela, čeprav dejansko imam izobrazbo in znanje in otroku lahko ponudim nekaj več kot nekdo, ki za to sploh nima ustrezne izobrazbe.	izobrazba ni pomembna	negativne značilnosti spremljevalke
S18	Želela bi si bolj jasne opredelitve kaj je moje delo, v smislu kaj tudi vzgojiteljica kot taka pričakuje od mene, saj je dostikrat to nejasno oziroma to razberem iz njenih dejanj in reakcij.	bolj jasna opredelitev dela	potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke
S19	Tudi v sami instituciji nihče točno ne ve kam spadamo oziroma spadamo pod tehnični	nejasna opredelitev in naloge	negativne značilnosti spremljevalke

	<p>kader, ampak še vedno smo skozi cel delavnik vpete v delo skupine in vseh otrok, pa nas jemljejo na enak način kot nekoga, ki ni dejansko nič v stiku z otroki. Torej neko jasnejšo opredelitev dela spremljevalca, kam sploh paše in kakšne so dejansko vse njegove naloge.</p>		
S20	<p>Smo nek tehnični kader, ki ves čas dela in je v stiku z otroki. Ko nas potrebujejo smo dobrodošle, za določene stvari pa smo spet nazaj tehnični kader samo. Se mi zdi da za večino strokovnih delavcev sem pač tista spremljevalka, ki v oddelku ne sme biti sama in sem zaradi tega cel problem. Nihče pa ne dojame, da če ima otrok slab dan je nemogoče obvladovati celotno skupino in še OPP oziroma pri tem trpi ravno otrok, ker ne dobi takšne spodbude in prilagoditev kot bi jih drugače.</p>	<p>negativno počutje zaradi nejasne opredelitve vloge</p>	<p>počutje v vlogi spremljevalke</p>
S21	<p>Se mi zdi, da tudi nadrejeni ne vedo točno, kako bi me obravnavali, se mi zdi, da po eni strani se zavedajo, da je naša vloga tudi pomembna v celotni skupini, po drugi strani pa smo še vedno za določene stvari pač samo tehnični kader.</p>	<p>nevednost nadrejenih</p>	<p>odnos institucije do vloge spremljevalke</p>

S22	Na konference in izobraževanja za strokovne delavce nas niti ne povabijo, ne dobimo vabila,	ni vabljeni na konference in izobraževanja	vklučenost
S23	potem pa bi morale me pokazati samoiniciativo in se udeleževati teh stvari, za katere nismo niti obveščene, da se dogajajo. No po dogovoru smo sedaj obveščene in se jih udeležujemo, saj se mi zdi to naša dolžnost, po drugi strani pa je tudi institucija dolžna povabiti in nas spremljevalce spodbujati pri sodelovanju na različnih dogodkih povezanih z institucijo.	dogovor z institucijo za udeleževanje	odnos institucije do vloge spremljevalke
S24	Moti me tudi to, da dostikrat dobim občutek, da za sem ravno jaz kriva, da otrok ne napreduje, tako kot bi si želela vzgojiteljica. V smislu, da je vsa odgovornost in potem krivda na moji strani. Ob tem pa kako ona sploh ne spremlja otroka, niti ne zazna sprememb, jaz pa bi morala otroka pripeljati do neverjetnih napredkov.	občutek krivde	počutje v vlogi spremljevalke
S25	Tako da na splošno ni nobenega pravega spoštovanja ali pohvale. Dostikrat slišim samo to, še dobro da imamo tebe, da se ti ukvarjaš z njim, ker je res naporen. Pa mislim, da to ni nikakršno spoštovanje, kje šele	brez pohval in nespoštovanje	odnos institucije do vloge spremljevalke

	pohvala.		
S26	Največ sodelujem z otrokovo mamico. Komuniciramo večinoma skoraj vsak dan v času, ko pride iskat otroka, če ne utegnemo se občasno slišimo tudi po telefonu. Pomembno se zdi tako meni, kot mamici, da imamo usklajene zahteve, v določenem času, glede na njegovo vedenje, sodelovanje.	sodelovanje z družino in kako	sodelovanje z družino
S27	Poleg tega neformalnega sodelovanja se udeležujem tudi sestankov strokovnih delavcev v zvezi s otrokovim IP, načrtovanjem dela in evalvacijo. Največ sodelujem z vzgojiteljico in pomočnico v skupini. Dogovarjamo se sproti in se trudimo tudi sproti reševati kakšne sporne situacije oziroma iščemo skupne rešitve za težave, ki se pojavijo. Večinoma smo dogovorjeni oziroma se sproti dogovarjamo glede nalog in zadolžitev, kolikor pač se, v obsegu, ki se zdi vzgojiteljici smiseln. Zelo dobro pa sodelujem z inkluzivno pedagoginjo, ki ima dečka DSP. Na individualnih urah ga spremljam in tam dobim konkretne napotke glede dela, da bi skupaj stremeli k istim	udeleževanje sestankov in načini sodelovanja	sodelovanje s strokovnimi delavci

	<p>zastavljenim ciljem in da lahko določene stvari izpeljem z otrokom tudi znotraj skupine oziroma sem pozorna na določene stvari, ki se jih dogovorimo. Udeležujem se tudi sestankov strokovnega tima, ki obravnava dečka.</p>		
S28	<p>Trenutno mi je največji izziv to, da določene strokovne delavke (združevanja otrok v popoldanskem času), ki so v stiku z otrokom delajo popolnoma nasprotno, kot se trudimo v skupini, v smislu, da je njim olajšano delo, meni pa poruši celoten sistem, ki ga vpeljujem pri otroku.</p>	<p>združevanje otrok v popoldanskem času</p>	<p>izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo</p>
S29	<p>V odnosu z otrokom mi je precej težko v dnevih, ko ni zmožen slediti dogajanju v skupini in takrat porabim res vso energijo, da nekako »preživiva« dan.</p>	<p>otrokovi slabši dnevi</p>	<p>izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo</p>
S30	<p>Takrat bi dostikrat potrebovala tudi kakšen nasvet, spodbudno besedo s strani sodelavk, pa je ponavadi ravno obratno, v smislu kako nemogoč je in v nadaljevanju opazka, da sem premehka do njega</p>	<p>želja po spodbudi sodelavk</p>	<p>odnos institucije do vloge spremljevalke</p>
S31	<p>Dostikrat se tudi zgodi, da so zahteve vzgojiteljice v navzkrižju z mojo zahtevo, kar potem pomeni, da je tudi otrok</p>	<p>odnos z vzgojiteljico</p>	<p>izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo</p>

	<p>zmeden, čeprav potem vedno obvelja njena zahteva. Hkrati pa se potem pojavijo opazke, da bi ona pa to storila veliko bolj učinkovito in bi bila sigurno bolj uspešna.</p>		
S32	<p>Glede na odnos z družino se sama dojemam kot nekakšen most med vzgojiteljico in družino, hkrati pa moram imeti dober filter, kaj sporočiti naprej in kaj rajši zadržati zase.</p>	odnos z družino	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo
S33	<p>K sreči se vzgojiteljica nič ne vtika v moj odnos z družino in način komuniciranja. Se pa je že zgodilo, da je vzgojiteljica želela, da določene ključne informacije, ki jih je dolžna sporočiti ona, posredujem staršem jaz. Sicer sem jih, vendar sem jo potem prosila, naj se še vseeno pogovori ona. Glede na to koliko cenjen poklic je in koliko smo dejansko plačane, mi nalog, ki jih je dolžna opraviti vzgojiteljica, pač res ni treba opravljati.</p>	odnos z vzgojiteljico	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo

INTERVJU A:

OZNAKA INTERVJUJA	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA
A1	Po poklicu in izobrazbi sem vzgojiteljica predšolskih otrok.	dosežena izobrazba	izobrazba
A2	Prijavila sem se na razpis za vzgojiteljico, na isti šoli, kjer so iskali tudi spremljevalko. Ker pa me niso izbrali za vzgojiteljico, so me klicali za delo spremljevalke, čeprav se na razpisano prosto delo niti nisem prijavila. Sprejela sem, ker druge službe ni bilo, tako pa je najlažje priti v sistem.	razlogi za odločitev za delo	razlog za odločitev za delo
A3	Spremljam 7 letnega dečka, ki je preživel transplantacijo srca. Rodil se je zdrav, nato pa je začelo popuščati srce. Bil je v umetni komu in ima posledično velik globalni zaostanek. Je dolgotrajno bolan otrok, s težjo gibalno oviranostjo ter težjo motnjo v umskem razvoju.	opis otroka, ki ga spremlja	opis otroka
A4	Končala sem pedagoško fakulteto v Kopru, smer predšolska vzgoja. Z namenom izobraževanja in znanj, ki jih potrebujem sem se vpisala na inkluzivno pedagogiko, ki jo izvaja pedagoška fakulteta v Kopru.	dosežena izobrazba	izobrazba
A5	Na fakulteti dobimo veliko	koristno znanje	izobrazba

	praktičnih znanj, primerov, izkušenj, teorije.	študija	
A6	Mogoče manjka več konkretnih soočenj z OPP.	manjkajoče znanje	izobrazba
A7	Manjka mi tudi več razumevanja in spoštovanja s strani sodelavk, vodstva. Se mi zdi, da veliko govorijo o delu, ki ga cenijo, nihče pa ne zna tega pokazati takrat ko je to potrebno.	manjka spoštovanje in razumevanje s strani sodelavcev	odnos institucije do vloge spremljevalke
A8	V vlogi spremljevalke, kar se tiče otroka, se počutim odlično. Veseli me, ker vem, da mu z mojim delom veliko pomagam in je deček tudi že napredoval.	odlično počutje in otrokov napredek	pozitivne značilnosti vloge spremljevalke
A9	Tudi sama sem se ogromno naučila in pridobila izkušnje, ki mi jih nihče ne more dati.	pridobitev izkušenj	pozitivne značilnosti vloge spremljevalke
A10	Kar se tiče obravnave nas spremljevalcev, našega dela, predvsem vrednotenje tega, pogleda s strani sodelavcev, vodstva šole, ministrstva, nasploh kaj si mislijo ljudje,.... sem zelo razočarana.	razočaranje	počutje v vlogi spremljevalke
A11	Kljub temu, da imamo nekateri spremljevalci primerno izobrazbo je plača slaba, delamo veliko več.	veliko dela za slabo plačo	negativne značilnosti vloge spremljevalke
A12	Pozitivno je delo z OPP. To nas navdaja z bogatimi izkušnjami, znanjem, ki nam ga ne more dati nobena teorija. Vesela sem zaradi dečkovega napredka,	pozitivno delo in otrokov napredek	pozitivne značilnosti vloge spremljevalke

A13	moti pa me odnos, kot sem že napisala. Delo spremljevalca je premalo cenjeno, spremljevalec je lahko kdor koli, ni važno kakšno izobrazbo ima.	premalo cenjeno delo	negativne značilnosti vloge spremljevalke
A14	Spremenila bi sam sistem dela in omejitev pri izbiri spremljevalca.	sprememba sistema	potrebne spremembe pri vlogi spremljevalca
A15	Spremljevalec mora imeti vsaj malo pedagoške šole, vsaj srednjo vzgojiteljsko šolo ali prekvalifikacijo. S tem, ko je spremljevalec lahko kdorkoli, s kakršnokoli srednješolsko izobrazbo, pade veljavnost/cenjenost nas, tistih, ki smo študirali v predšolski smeri, čeprav mogoče ne za OPP. To se potem pozna tako pri vrednotenju dela kot pri plači.	nujna pedagoška smer	potrebne spremembe pri vlogi spremljevalca
A16	Institucija se trudi ceniti moje delo, vendar ni temu videti tako. Od izkoriščanja, ko dečka ni, nadomeščanja po skupinah, puščanja spremljevalca samega v skupini z otroki, nezvišana plača v primeru, da nadomeščam vzgojiteljico ali pomočnico (ker imam ustrezno izobrazbo).	slab odnos institucije	odnos institucije do vloge spremljevalca
A17	Največ sodelujem z materjo. Sodelovanje poteka tako, da se redno obveščamo, z dečkom in materjo hodim tudi na	sodelovanje z družino in kako	sodelovanje z družino

	fizioterapije in delovno terapijo. Sodelovanje je pristno in iskreno.		
A18	Kar se tiče dečkovega dela, sodelujemo s specialno pedagoginjo, ki 2x tedensko pride v vrtec k njemu in se igrata. Včasih, vendar redko sodelujejo tudi socialni pedagog, vodja vrtca in ravnatelj. Na sestanke sem vabljena, ko imamo IP za otroka ter polletno in letno evalvacijo.	s kom sodeluje in načini sodelovanja	sodelovanje s strokovnimi delavci
A19	Deček ne hodi sam, hodi le ob opori odrasle osebe, če ga drži pod pazduhami oz. se nasloni s hrbtom na noge odrasle osebe.	opis otroka, ki ga spremlja	opis otroka
A20	Usvajanje rutine je bilo na začetku kar težko (da sam je, umije zobe, pije iz skodelice,..) na začetku je vse prejemal preko gastrostome. Sedaj že sam žveči in pogoltne tekočino.	izzivi pri delu z otrokom	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo
A21	Z vzgojiteljico in pomočnico ni težav, se zelo prilagajamo drug drugemu, prilagodimo dejavnosti tako, da se vključiva tudi midva, če ne gre, velikokrat dejavnosti izvedem jaz sama z njim,	odnos z vzgojiteljico	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo
A22	čepprav po »pravilniku« naj ne bi izvajala ne DSPja, prilagoditev,... To je tudi eden od minusov, ki me moti pri vlogi	delo, ki ga naj ne bi izvajala	negativne značilnosti vloge spremljevalke

	spremljevalca.		
A23	Ravno zato, bi s spremljevalci moral delati nekdo, ki ima pedagoško osnovo.	nujna pedagoška smer	potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke
A24	Kar pa se tiče ostalega, ko dečka ni in nadomeščam po skupinah, pa mi ni ravno pravično, saj ne dobim večje plačilo za to in kaj hitro začnejo izkoriščati.	nepravično plačilo za več dela	negativne značilnosti vloge spremljevalke
A25	V odnosu z družino ravno tako nimam težav, sodelovanje, kot sem omenila je pristno, iskreno, prilagajamo se drug drugemu, sodelujemo, vse v dečkovo dobro.	odnos z družino	izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo

9.4. Priloga št. 4: Osno kodiranje

Razlog za odločitev za delo

- ponudba kot razlog za odločitev za delo (P1)
- izobrazba in veselje kot razlog za odločitev za delo (M1)
- razlogi za odločitev za delo (S1, A2)

Opis otroka

- - opis otroka, ki ga spremlja (P2, M2, S2, A3, A19)

Izobrazba

- dosežena izobrazba (P3, M4, S3, A1, A4)
- dodatna izobrazba (P4)
- želja po dodatni izobrazbi (P6, M6)
- koristno znanje študija (M4, S4, A5)
- manjkajoče znanje (M5, S7, A6)

- filozofija študija (S6)

Izkušnje

- navedene izkušnje (P5)
- izkušnje iz študijske prakse (S5)

Počutje v vlogi spremljevalke

- opis počutja v vlogi spremljevalke (P7)
- opis pozitivnega počutja v vlogi spremljevalke (M7)
- opis negativnega počutja v vlogi spremljevalke (M8)
- občutek manjvrednosti (M12)
- osebno zadovoljstvo zaradi otrokovega napredka (S9)
- lastna vrednost zaradi dobrega sodelovanja (S10)
- manjvreden občutek s strani sodelavk (S11)
- negativno počutje zaradi nejasne opredelitve vloge (S20)
- občutek krivde (S24)
- razočaranje (A10)

Pozitivne značilnosti vloge spremljevalke

- opis dela, ki ga opravlja (P8)
- otrokov napredek in pohvale staršev (P11)
- odnos z otrokom in drugimi otroki (M9)
- odnos z otrokom (S13)
- posebna vez z otrokom (S14)
- napredek otroka kot notranje zadovoljstvo (S15)
- odlično počutje in otrokov napredek (A8)
- pridobitev izkušenj (A9)
- pozitivno delo in otrokov napredek (A12)

Negativne značilnosti vloge spremljevalke

- kar pri delu pogreša (P9)
- nejasno postavljene meje in vpetost v skupino (M10)
- nejasna pričakovanja (S16)
- izobrazba ni pomembna (S17)

- nejasna opredelitev in naloge (S19)
- veliko dela za slabo plačo (A11)
- premalo cenjeno delo (A13)
- delo, ki naj ga ne bi izvajala (A22)
- nepravilno plačilo za več dela (A24)

Vključenost

- vključenost v delo oddelka (S8)
- vključevanje v delo in delo z drugimi otroki (S12)
- ni vabljen na konference in izobraževanja (S22)

Odnos institucije do vloge spremljevalke

- finančno vrednotenje dela in odnos nadrejenih (P12)
- slabo vrednotenje dela, slab odnos nadrejenih (P14)
- nevednost nadrejenih (S21)
- dogovor z institucijo za udeleževanje (S23)
- brez pohval in nespoštovanje (S25)
- potrebna spodbuda sodelavk (S30)
- manjka spoštovanje in razumevanje s strani sodelavk (A7)
- slab odnos institucije (A16)

Sodelovanje s strokovnimi delavci

- s kom sodeluje in načini sodelovanja (P16, M14, A18)
- udeleževanje sestankov in načini sodelovanja (S27)

Sodelovanje z družino

- sodelovanje z družino in kako (P15, M13, S26, A17)

Izzivi spremljevalk s katerimi se srečujejo

- vzgojne dileme (P10)
- nesoglasje med njenimi vrednotami in zahtevami nadrejenih (P17)
- odnos z otrokom (P18, M15)
- odnos z vzgojiteljico (M16, S31, S33, A21)
- odnos z družino (M17, S32, A25)

- združevanje otrok v popoldanskem času (S28)
- otrokovi »slabši« dnevi (S29)
- izzivi pri delu z otrokom (A20)

Potrebne spremembe pri vlogi spremljevalke

- cenjeno delo, enotno delo, stalen urnik (P13)
- bolj jasna opredelitev dela (S18)
- sprememba sistema in izbire spremljevalca (A14)
- nujna pedagoška smer (A15, A23)

9.5. Priloga št.5: Odnosno kodiranje

V bistvu se vse kategorije med seboj logično povezujejo. Če začnem kar z razlogi, zakaj si je nekdo izbral to delo, vse kaže, da so si takšno delo izbrali ljudje, ki imajo izobrazbo v tej smeri ali zanimanje, kar jim je prineslo tudi izkušnje, da so se lažje opogumili za prijavo na takšno delovno mesto. Izstopa edino kategorija opis otroka, saj gre za neke splošne podatke, da si znamo sploh predstavljati s kakšnimi otroki spremljevalke delajo in kateri otroci pravzaprav dobijo odločbo. Počutje v vlogi spremljevalke je v veliki meri odvisno od odnosa institucije do vloge spremljevalke, vendar je glede na naš sistem na žalost začititi veliko negativnih značilnosti te vloge, saj se pojavljajo razne nejasnosti in zmedene opredelitve, kaj naj bi spremljevalka sploh počela. Ni pa vse tako črno, saj kljub občutku, da to delo ni cenjeno, je vsekakor nekaj posebnega, saj te otrok spusti v svoj svet in po mojem mnenju ni potrebno veliko, da se človek naveže. Iz tega izhajajo pozitivne značilnosti spremljevalke. Ravno tako je od institucije same odvisno, koliko bodo spremljevalko vključevali, je pa res, da jo je nemogoče izolirati, saj preživlja veliko ur na dan z otrokom, katerega starši bodo zagotovo hoteli biti v stiku s to osebo. Iz tu izhaja sodelovanje z družino in prav tako sodelovanje s strokovnimi delavci glede dela samega in glede vzporednega sledenja trenutno zastavljenim ciljem. Zaradi vseh negativnih lastnosti spremljevalke in izzivov, ki jih dnevno doživljajo v odnosu z otrokom, družino in sodelavkami so se razvile potrebe po spremembah vloge spremljevalke, ki so prav tako neločljivo povezane z odnosom institucije oz. potrebi po spremembi celotnega sistema, saj je nemogoče, da je kar skoraj vsak človek s 5. stopnjo izobrazbe primeren za takšno delovno mesto. Vem, da veliko štejejo tudi izkušnje, a ravno zato, ker izobrazbe pri zaposlitvi nihče ne upošteva, prihaja do negativnih občutkov v vlogi spremljevalk, ker le-te s strani institucije dobivajo občutek manjvrednosti.

10. POVZETEK

Biti spremljevalka otroku s posebnimi potrebami je posebna izkušnja, ki jo je nemogoče začutiti skozi teorijo, če je ne poizkusiš v praksi. Gre za veliko več kot le službo, gre za poslanstvo. Spremljanje otroka, ki iz dneva v dan raste in napreduje, je prav poseben občutek, sploh ko veš, da si soodgovoren za vse, kar se z njim dogaja, hkrati pa prinaša tudi veliko mero odgovornosti, saj vsakodnevno s svojim delom z njim in svojo energijo neposredno vplivaš nanj.

Spremljevalke se pri svojem delu srečujejo s številnimi izzivi, kar so mi potrdili opravljeni intervjuji s spremljevalkami v vrtcih. Dileme so največkrat povezane s sistemom, ki ni dobro zastavljen. Spremljevalec je namreč lahko vsak, ki ima opravljeno peto stopnjo izobrazbe, kljub temu da gre za specifično delovno mesto in zanj potrebuješ tudi specifično znanje. Vloga spremljevalke posledično ni dovolj cenjena in vrednotena, kar se kaže tudi pri odnosu nadrejenih in finančnem vrednotenju. Prihaja do nelagodnega počutja, saj gre po eni strani za veliko vpetost v skupino, po drugi strani pa spremljevalke veljajo za tehnični kader in ne prejema dovolj informacij glede skupine in dela nasploh.

Treba bi bilo spisati zakone, ki bi ob vsej tej zmedi točno določili, kaj so dela in naloge spremljevalke, da ne bi več prihajalo do nejasnosti in slabe volje.

Je pa res, da otrokov napredek in dobro sodelovanje s starši na koncu pretehtata in tako je lažje odmisлити vse slabe stvari. Neverjeten občutek je, ko se začneš zavedati, da te je otrok sprejel v svoj drugačen, unikaten svet.